

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**ÜSKÜDAR VE İSTANBUL ŞERİYYE SİCİLLERİNDE
KAZF VE HAKARET SUÇLARI
(16. ve 17. yüzyıl)**

**Hazırlayan
Muhammed Mustafa KÜÇÜK**

**Danışman
Doç. Dr. Osman BAYDER**

Yüksek Lisans Tezi

Şubat 2024, KAYSERİ

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**ÜSKÜDAR VE İSTANBUL ŞERİYYE SİCİLLERİNDE
KAZF VE HAKARET SUÇLARI
(16. ve 17. yüzyıl)**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Muhammed Mustafa KÜÇÜK**

**Danışman
Doç. Dr. Osman BAYDER**

Şubat 2024, KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Muhammed Mustafa KÜÇÜK

İmza

(Faint, large watermark text reading "KÜÇÜK" diagonally across the page)

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri

Program Adı : Yüksek Lisans

Tez Başlığı : Üsküdar ve İstanbul Şerhiyye Sicillerinde Kazf ve Hakaret Suçları (16. ve 17. yüzyıl)

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Önsöz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 93 sayfalık kısmına ilişkin 28/02/2024 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % 20' dir.

Filtrelemeye **alıntılar dahil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimeden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 28/02/2024

Danışman: Doç. Dr. Osman BAYDER

İmza

Öğrenci: Muhammed Mustafa KÜÇÜK

İmza

KILAVUZA UYGUNLUK

“Üsküdar ve İstanbul Şeriiye Sicillerinde Kazf ve Hakaret Suçları (16. ve 17. yüzyıl)” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Muhammed Mustafa KÜÇÜK

Danışman

Doç. Dr. Osman BAYDER

Temel İslam Bilimleri ABD Başkanı

Prof. Dr. Mustafa KARAGÖZ

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Osman BAYDER danışmanlığında **Muhammed Mustafa KÜÇÜK** tarafından hazırlanan “**Üsküdar ve İstanbul Şeriiye Sicillerinde Kazf ve Hakaret Suçları (16. ve 17. yüzyıl)**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Temel İslam Bilimleri** Anabilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

06/02/2024

JÜRİ:

Danışman : Doç. Dr. Osman BAYDER

Üye : Doç. Dr. Davut İLTAŞ

Üye : Prof. Dr. İbrahim YILMAZ

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun .... /.... /..... tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... / .....

Prof. Dr. Atabey KILIÇ

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Tezde Osmanlı hukuku ve tarihine dair araştırmacıların zihinlerinde bir problem olarak sürekli var olan Osmanlı Devleti'nin İslâm hukuku uygulama meselesini özellikle kazf ve hakaret suçları bağlamında ele alındı. Kazf ve hakaret suçlarının teorideki ele alınışı klasik fıkıh eserleri, Osmanlı fetva mecmuaları ve kanunnameleri gibi çeşitli kaynaklardan araştırıldı. Böylece, kazf ve hakaret suçlarının teorideki durumuna dair bir çerçeve çizildi. Ardından 16. ve 17. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin hukukî uygulamalarına ışık tutan İstanbul ve Üsküdar şer'î sicilleri incelendi. Bahsedilen şer'î sicillerden çıkartılan örnekler had cezası uygulanan, ta'zîr cezası tatbik edilen, herhangi bir ceza kaydına rastlanılmayan ve affedilen davalar örnekleri olmak üzere dört başlık altında ele alındı. Daha sonra teori ile pratiğin bir mukayesesini yaparak Osmanlı Devleti'nin İslâm hukukunu uygulayıp uygulamadığı analiz edildi. Böylece mezkûr problem ve soruna dair kanaat oluşturulmak hedeflendi. Bu tezi yazarken çalışmayı baştan sona, satır satır okuyarak engin tecrübesi ve zengin bilgi birikimiyle katkılarını esirgemeyen kıymetli Doç. Dr. Osman Bayder hocama teşekkürü vefa borcu bilirim. Tüm yoğunluğuna rağmen çalışmayı kısa bir süre içerisinde okuyarak önemli değerlendirmelerde bulunan değerli Doç. Dr. Selahattin Aydemir hocama teşekkür ediyorum. Tezi yazarken beni daima motive eden ve yol gösteren Arş. Gör. Abdullah Bardakcı, Arş. Gör. Nusret Aydın ve Zeki Mehmet Nacar'a teşekkür ediyorum. Şimdiye kadar her zorluğu aşmamda maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen kıymetli aileme teşekkür ediyorum. En nihayetinde çalışmayı tamamlamayı nasip eden ve teşekkürlerin en yücesi ve samimisine layık Allah'a (c.c.) hamd, onun elçisine salat ve selam olsun.

Muhammed Mustafa KÜÇÜK

Kayseri, 2024

ÜSKÜDAR VE İSTANBUL ŞERİYYE SİCİLLERİNDE KAZF VE HAKARET SUÇLARI (16. ve 17. yüzyıl)

Muhammed Mustafa KÜÇÜK

**Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi, Şubat 2024
Danışman: Doç. Dr. Osman BAYDER**

ÖZET

Osmanlı Devleti'nin İslâm hukukunu tatbiki meselesi hukukçular ve tarihçiler arasında uzun süredir tartışılan bir konudur. Özellikle batılı araştırmacılar Osmanlı Devleti teorik anlamda İslâm hukukuna riayet etmiş olsa da bu hukuku uygulamadığını iddia ederken bazıları da Osmanlı Devleti'nin bu hukuku tam şekilde uyguladığını ve kâdılarının İslâm hukukuna uygun hükümler verdiğini söylemektedir. Bu anlamda Osmanlı Devleti'nin İslâm hukuku uygulaması problem olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmamızda Osmanlı Devleti'nin İslâm hukukunu uygulayıp uygulamadığını kazf ve hakaret suçları bağlamında değerlendirdik. Bu amaçla ilk olarak İslâm hukuk doktrindeki kazf ve hakaret suçlarını klasik fıkıh kitapları, Osmanlı fetva mecmuaları ve Osmanlı kanunnameleri ekseninde inceledik. Devamında ise İstanbul ve Üsküdar mahkeme kayıtlarında yer alan kazf ve hakaret suçlarını araştırdık ve İslâm hukuk doktrindeki kazf ve hakaret suçlarıyla uyuşup uyuşmadığını mukayese ettik. Böylece Osmanlı Devleti'nin bu hukuku uygulayıp uygulamadığına dair bir kanaate varılmak istenmiştir.

Anahtar kelimeler: Osmanlı Devleti, İslâm hukuku, kazf, hakaret, şer'î sicil

QAZF AND DEFAMATION CRIMES IN USKUDAR AND ISTANBUL'S COURT RECORDS (16th AND 17th CENTURIES)

Muhammed Mustafa KÜÇÜK

Erciyes University, Graduate School of Social Sciences

Master Thesis, February 2024

Supervisor: Assoc. Prof. Osman BAYDER

ABSTRACT

The issue of the enforcement of Islamic law by the Ottoman Empire has been a subject of debate among researchers and historians for a long time. While Western researchers argue that the Ottoman Empire theoretically gave importance to Islamic law however it did not enforce this law, others express that it fully practised this law and judges gave verdicts in accordance with Islamic law principles. In this context, the application of Islamic law by the Ottoman Empire appears to be problematic.

In our study, we examined whether the Ottoman Empire enforced Islamic law in the context of qazf and defamation crimes or not. Therefore, we first examined the doctrines of qazf and defamation crimes in Islamic law doctrine through classical fiqh books, the Ottoman fatwa compilation, and the Ottoman legal codes. Subsequently, we researched qazf and defamation crimes found in Istanbul and Uskudar court records. Then we analyzed whether they are aligned with the doctrines of qazf and defamation crimes in Islamic legal theory or not. Thus, an attempt has been made to reach a conclusion regarding whether the Ottoman Empire applied this law or not.

Keywords: Ottoman Empire, Islamic law, qazf, defamation, court record

İÇİNDEKİLER

ÜSKÜDAR VE İSTANBUL ŞERİYYE SİCİLLERİNDE KAZF VE HAKARET SUÇLARI (16. ve 17. yüzyıl)

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
ŞEKİL LİSTESİ	x
GRAFİK LİSTESİ.....	xi
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI-İSLÂM HUKUK DOKTRİNİNDE KAZF VE HAKARET SUÇLARI

1.1. Klasik Fıkıhta Kazf Suçu.....	10
1.1.1. Kazfın Tanımı.....	10
1.1.2. Kazfın Delilleri.....	11
1.1.3. Kazfın Unsurları	13
1.1.3.1. Kazf Suçundaki Taraflara Dair Hususlar	13
1.1.3.2. Zina İsnadı	15
1.1.3.3. Suç Kasdı.....	17
1.1.4. Kazf Suçunda Korunan Hukukî Yarar	17
1.1.5. Kazfın İspatı	18
1.1.6. Kazf Cezası ve İslâm Ceza Hukukundaki Yeri	19
1.1.7. Had Cezasının Tatbiki	22
1.1.8. Kazf Suçunun İctimâî	23
1.1.9. Kazf Suçunu Düşüren Unsurlar	23
1.2. Klasik Fıkıhta Hakaret Suçu.....	25
1.2.1. Hakaretin Tanımı.....	25
1.2.2. Hakaret Suçunun Unsuru.....	25

1.2.3. Hakaretin Cezası.....	26
1.3. Osmanlı Devleti’nin Diğer Hukuk Kaynaklarında Kazf ve Hakaret.....	28
1.3.1. Osmanlı Fetva Mecmualarında Kazf ve Hakaret	29
1.3.1.1. Ebussuûd Efendi’nin Fetvaları	30
1.3.1.2. Çatalcalı Ali Efendi’nin Fetvaları.....	32
1.3.1.3. Şeyhülislâm Feyzullah Efendi’nin Fetvaları	35
1.3.1.4. Yenişehirli Abdullah Efendi’nin Fetvaları	37
1.3.1.5. Şeyhülislâm Dürriîzâde Mehmed Ârif Efendi’nin Fetvaları	39
1.3.2. Osmanlı Kanunnamelerde Kazf ve Hakaret	41
1.3.2.1. Fâtih Sultan Mehmed’in Kanunnamesi	43
1.3.2.2. Yavuz Sultan Selim’in Kanunnamesi	44
1.3.2.3. Kanûnî Sultan Süleyman’ın Kanunnamesi.....	46
1.3.2.4. I. Ahmed’in Kanunnamesi.....	46
İKİNCİ BÖLÜM	
16. VE 17. YÜZYILLARDA İSTANBUL VE ÜSKÜDAR MAHKEMELERİNDE	
KAZF VE HAKARET SUÇLARI	
2.1. İstanbul Kâdı Sicilleri.....	52
2.1.1. Üsküdar Mahkemesinin Sicillerine Dair	52
2.1.2. İstanbul Mahkemesinin Sicillerine Dair	56
2.2. Kazf ve Hakaret Suçlarının Üsküdar ve İstanbul Şer’î Sicillerindeki Pratik	
Yansımaları.....	58
2.2.1. Doğrudan Zina İsnadı Bulunan Davalar	60
2.2.1.1. Had Cezası Verilenler	60
2.2.1.2. Ta‘zîr Cezası Verilenler	63
2.2.1.3. Zina İsnadı İçermesine Rağmen İspatlanamayan Davalar	63
2.2.2. Sövme ve Hakaret suçu içeren davalar.....	66
2.2.2.1. Ta‘zîr cezası verilenler.....	66
2.2.2.2. Bir ceza kaydedilmeyen davalar.....	74
2.2.3. Affedilen hakaret davaları	79
2.3. İstatistiksel incelemeler	84
SONUÇ	92
KAYNAKÇA.....	94

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1.	İstanbul ve Üsküdar Mahkemelerindeki Kazf ve Hakaret Suçlarına Verilen Cezaların Türleri	60

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 2.1.	Üsküdar 5 Numaralı Sicildeki Davaların Oranı	85
Grafik 2.2.	Üsküdar mahkemesi 14 Numaralı Sicildeki Davaların Oranı	86
Grafik 2.3.	Üsküdar Mahkemesi 5 Numaralı Sicildeki Suçların Oranı	87
Grafik 2.4.	İstanbul ve Üsküdar Mahkemelerindeki Kazf ve Hakaret Suçlarının Hükümleri.....	88
Grafik 2.5.	İstanbul ve Üsküdar Mahkemelerindeki Kazf ve Hakaret Suçlarının Hükümleri.....	89
Grafik 2.6.	İstanbul ve Üsküdar Şer'î Mahkemelerine Kazf ve Hakaret Suçları Sebebiyle Başvuranların Cinsiyeti	90
Grafik 2.7.	İstanbul ve Üsküdar Mahkemelerine Kazf ve Hakaret Suçları Sebebiyle Başvuranların Dinî Durumu	91

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ

b.	: İbn
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
ed.	: Editör
h.	: Hicrî
H.z.	: Hazreti
md.	: Madde
nr.	: Numara
nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölüm tarihi
s.	: Sayfa
thk.	: Tahkik Eden
trc.	: Tercüme eden
vb.	: Ve benzeri
vr.	: Varak

GİRİŞ

Tezin Konusu

Bu tez esas itibarıyla Osmanlı Devleti'nin İslâm hukukunu tatbiki meselesini ele almaktadır. İlk başta Üsküdar ve İstanbul Mahkemelerindeki ta'zîr örnekleri üzerinden bu konunun ortaya konulması hedeflenmişti. Ancak bahsedilen mahkemelerdeki ta'zîr ile alakalı davaları incelediğimizde bazı sebeplerden dolayı tezin konusunda değişikliğe gitmek durumunda kaldık. Birçok davanın tez konumuza dahil olması ve bu yüzden herhangi bir sınırın çizilememesi, bazı davalarda birkaç suçun beraber işlenmesi sebebiyle verilen ta'zîr cezasının hangi suç için takdir edildiğinin tespit edilememesi ve bazen metinlerin tam olarak anlaşılamaması bu sebepler arasında yer almaktadır. Bu nedenle baştan belirlenen amaç olan Osmanlı Devleti'nin İslâm Hukukunu tatbiki meselesini yine aynı mahkemelerdeki kazf ve hakaret suçlarının tespiti üzerinden incelemeye karar verildi.

Çalışma konusunun yeterli sayıda örneklerinin incelenerek sağlıklı bir sonuca varılması için konuyu 16. ve 17. yüzyıl İstanbul ve Üsküdar mahkeme kayıt örnekleriyle sınırlandırıldı. Bu örneklerin incelemesine geçmeden önce Osmanlı hukukunun uygulamalarını ortaya koyan şer'î sicillerin mahiyetine ve içeriğine dair bazı bilgilere yer verildi. Osmanlı mahkemelerine yansıyan meseleler hukukî boyutun yanı sıra o dönemin sosyal, siyasi, askeri başta olmak üzerine birçok alana dair bilgiler de içermektedir. Bu sebeple çalışmamızda şer'î sicillerin önemine, incelenen sicillerin tarihi özelliklerine, dönemine ve içerdiği konulara tezin bağlamına göre yer verilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin İslâm hukukunu uygulayıp uygulamadığı meselesi uzun zamandır tartışılacak bir konudur. Belirtilen tarihler arasındaki Üsküdar ve İstanbul şer'î sicilleri incelendiğinde kazf ve hakaret suçlarına dair birçok dava bulunmasına rağmen

bunlara had cezası verilmediği bunun yerine birçoğuna ta'zîr cezasının uygulandığı görülmektedir. Bu ve benzeri sebeplerle C. Snouck, Ignaz Goldziher ve Heyd gibi müsteşrikler Osmanlı Devleti'nin İslâm hukukunu uygulamadığını iddia etmişlerdir.¹ Osmanlı Devleti'nde, esas alınan fıkıh kitaplarındaki suç ve cezaların uygulanmadığı izlenimini veren bu örnekler bizim bu konuyu araştırmamıza sevk eden asıl etmendir.

Çalışmamız fıkıh kitapları, fetva mecmuaları ve kanunnamelerde kazf suçuna verilen cezalar ile İstanbul ve Üsküdar şer'îyye sicillerinde yer alan kazf ve hakaret davaları arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Böylece çalışmanın sonunda İslâm hukukundaki kazf ve hakaret suçlarının Osmanlı mahkemelerinde tatbik edilip edilmediğine dair bir kanaat oluşturulacaktır.

Çalışmada İstanbul ve Üsküdar Mahkemelerini seçmemizin birkaç sebebi vardır. Bunlardan biri bu iki mahkeme kayıtlarının İstanbul'daki mahkemelerin büyük çoğunluğunu oluşturmasıdır. Çünkü o dönemlerde Üsküdar Mahkemesinin; Anadoluhisarı, Şile, Kartal ve Pendik'i de kapsayacak şekilde olduğu² ifade edilmektedir. İstanbul'un ise o dönemde Avrupa yakasındaki yerleşim yerlerini ifade ettiği bilinmektedir. Bu anlamda İstanbul ve Üsküdar Mahkemelerinin seçilmesi oldukça geniş bir alanın ve Osmanlı devletinin başkentinin incelenmesi anlamına gelmektedir. İkinci bir sebep ise İstanbul ve Üsküdar'ın kozmopolit yerler olması sebebiyle diğer mahkemelere nazaran daha fazla yargı faaliyetinin gerçekleşmiş olmasıdır. Böylece mahkeme kayıtları neticesinde yapılacak değerlendirmeler dönem ve hüküm açısından daha isabetli olabilecektir.

İstanbul ve Üsküdar Mahkemelerinde toplam yirmi sicil incelenmiştir. Bunlardan on üç tanesini Üsküdar Mahkemesi, yedi tanesini ise İstanbul Mahkemesi teşkil etmektedir. Kazf ve hakaret suçları bağlamında düşünüldüğünde ise örneklerin daha çok Üsküdar Mahkemesinde olduğu anlaşılmaktadır. İstanbul Mahkemesinde kazf ve hakaret suçları Üsküdar Mahkemesine göre daha az ele alınmıştır.

---

¹ Osman Safa Bursalı, "Galata ve İstanbul Mahkemelerinde Kefalet Sözleşmesinin Görünümleri, 1791-1795", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları* 9 (Bahar 2010), 38.

² Abdülkadir Altın vd., *İstanbul kadı sicilleri 81 Üsküdar Mahkemesi 531 Numaralı Sicil (H. 1204-1207:M. 1790-1793)* (Üsküdar, İstanbul: Kültür A.Ş., 2019), 11-12.

Osmanlı Devleti'nin 16. ve 17. yüzyıllarının seçilmesinin sebebi ise 16. yüzyıl başta olmak üzere Osmanlı Devleti'nde hukuk faaliyetinin daha düzenli ve istikrarlı hale gelmiş olmasıdır. Öyle ki 1520-1566 yılları arasında idareyi yöneten Kanûnî Sultan Süleyman döneminde Hanefî mezhebi resmi bir mezhep hüviyeti kazanmış ve kâdılar mezhebin sahih görüşleriyle hüküm vermeye başlamışlardır. Bununla birlikte fayda sağlayacağı mülahazasıyla yer yer bir önceki yüzyıla veya bir sonraki yüzyıla atıfta bulunulmuştur.

Belirlenen dönemlerde Hanefî mezhebinin resmi mezhep olması sebebiyle kazf ve hakaret suçları ele alınırken bu mezhepteki asıl kitaplara müracaat edilmiştir. Başvurulan Hanefî mezhebinin temel kaynakları arasında Mergînanî'nin (ö.593) *el-Hidâye*'si, Mevsilî'nin (ö. 683) *el-Muhtâr*'ı, Sadrüşşerîa el-Evvel'in (ö. 693) *el-Vikâyetü'r-Rivâye*'si, İbnü's-Sâatî'nin (ö. 694) *Mecma'u'l-Bahreyn*'i ve Ebü'l-Berekât en-Nesefî'nin ö. (710) *Kenzü'd-Dekâik*'i bulunmaktadır. Bu kitaplar bahsedilen dönemde Osmanlı Devleti'nin hukuk kaynakları olarak kabul edilmektedir.³

Tezin Amacı

Tezin amacı Osmanlı Devleti'nin İslâm hukukunu uygulayıp uygulamadığı tartışmasını kazf ve hakaret suçları bağlamında değerlendirmektir. Bir önceki yüzyılda gerçekleşen bu tartışmanın eskide kaldığı ve bu eski tartışmanın yeniden gün yüzüne çıkarmanın herhangi bir amaca hizmet etmeyeceği ileri sürülebilir. Bununla birlikte çeşitli yazı ve makalelerde bu tartışmaya halen atıfta bulunulmaya devam edilmesi bu konunun pek çok alanda hala canlılığını devam ettirdiğini göstermektedir. Bu çalışma ile şer'iyye sicilleri üzerinden Osmanlı Devleti'ndeki önemli kayıtlar ortaya konulacak ve değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Böylece teori ile pratiğin arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Tezin Önemi

Osmanlı şer'î sicillerini araştırmaya yönelmemizin birkaç etkeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi son dönem araştırmalarda İslâm ceza hukukunun, muamelat ve

---

³ Muharrem Midilli, *Klasik Osmanlı Ceza Hukukunda Şeriat-Kanun Ayrımı* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2019), 28; Mehmet Âkif Aydın, "Osmanlılar (Hukukî-Adli Yapı)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/515-521.

nikah gibi alanlara nazaran daha az çalışılmasıdır. İslâm hukukunu alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde bunların çoğunun özellikle muamelat, fıkıh tarihi ve fıkıh usulü gibi fikhin teknik alanına yoğunlaştığı, buna mukabil fikhin uygulanmasına dair örnek çalışmaların az olduğu görülmektedir.

Şer’î sicillere yönelmemizin bir diğer etkeni ise Osmanlı hukuk araştırmacısı Osman Safa Bursalı’nın da ifade ettiği üzere başta C. Snouck ve Ignaz Goldziher olmak üzere bazı müsteşriklerin Osmanlı Devleti’nde teorik hukuk ile onun tatbiki arasında bir tezatlık olduğunu iddia etmeleridir. Bu müsteşrikler Osmanlı Devleti’nde İslâm hukukunun önemli bir konumu haiz olduğunu dile getirmekle beraber pratikte bunun uygulanmadığını iddia etmişlerdir.⁴ Nitekim Osmanlı hukuk araştırmacısı Heyd bu konuda şöyle demektedir:

“İslâm Ceza hukukunun hiçbir zaman İslâm beldelerinde çok fazla pratik bir önemi olmamıştır. Maddi hukuku oldukça eksik olmakla birlikte sadece belirli sayıda suçlar için bazı cezalar öngörülmüştür. Bu suçlardan birçoğu hiç ele alınmayıp ceza takdir edilmemiştir. Bazı suçların ise delil kuralları son derece katı olması sebebiyle gerektiği gibi cezalandırılmamıştır.”⁵

Hiç şüphesiz bu konunun objektif bir şekilde ortaya konulması Osmanlı hukukunun uygulama örneklerini gösteren şer’iyye sicillerinin detaylı olarak incelenmesi ile ortaya çıkabilir. Bu çalışma Osmanlı devletinin en zengin kayıtlarını barındıran Üsküdar ve İstanbul mahkeme kayıtlarının örneklerini inceleyerek bu konuya bir katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Tezde Takip Edilen Yöntem

Tezde kaynak tarama yöntemini esas aldık. Konuyu kazf ve hakaret suçları olarak seçtikten sonra ilk bölümde bu suçların klasik fıkıhtaki durumunu araştırdık. Bu suçlara dair araştırmalar yapılırken Hanefî mezhebinde esas olan klasik fıkıh kitaplarına yöneldik. Araştırma esnasında klasik kitaplar dışında yazılan çeşitli Türkçe İslâm Ceza hukuku kitaplarına da müracaat ettik. İncelenen klasik yahut güncel kitaplar arasında kazf ve hakaret suçlarına dair farklılıkları göz önünde bulundurarak gerekli yerlerde bu

⁴ Osman Safa Bursalı, “Galata ve İstanbul Mahkemelerinde Kefalet Sözleşmesinin Görünümleri, 1791-1795”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları* 9 (Bahar 2010), 38.

⁵ Ureil Heyd, *Studies in Old Ottoman Criminal Law*, ed. V. L. Ménage (Oxford: Oxford University Press, 1973), 1.

değişiklikleri ifade ettik. Aynı bölümde incelenen dönemin fetva mecmualarını ve kanunnamelerini zikrederek kazf ve hakaret suçları hakkında alıntılar yaptık. Böylece ilk bölümde klasik fıkıh kitapları, fetva mecmuaları ve kanunnameler ışığında doktrindeki kazf ve hakaret suçlarına yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise 16. ve 17. yüzyıllarda İstanbul ve Üsküdar Mahkemelerinde yer alan kazf ve hakaret suçlarını bir dosyada topladık. Ardından bu klasördeki her bir suç örneği teker teker okunarak suça verilen ceza, mahkemeye taraf olan kişiler ve davanın durumu hakkında farklı bilgileri kaydettik. Bu kayıtlar neticesinde klasörde toplanan suç örneklerini farklı başlıklar altında değerlendirme tabi tuttuk. Neticece mahkeme kayıtlarından elde ettiğimiz tikel örneklerle tümel bir sonuca varmaya çalıştık.

Literatür Değerlendirilmesi

Gerek Osmanlı hukukuna gerek kazfa dair pek çok akademik çalışma bulunmaktadır. Ancak kazf ve hakaret suçlarını doğrudan Osmanlı hukuku uygulamaları üzerinden ele alan herhangi bir çalışmaya rastlayamadık. Konumuzla ilgili bazı çalışmalar şunlardır:

Aydın, M. Âkif, “*Osmanlı Devleti’nde Hukuk ve Adalet*” Klasik Yayınları, 2020.

Bu kitapta genel kısım, özel hukuk ve batılılaşma dönemi Osmanlı hukuku (Tanzimat Sonrası Dönem) olmak üzere 3 başlık bulunmaktadır. Eserde genel olarak Osmanlı Devleti’nin hukuk sistemini anlatırken özel olarak hukukun birçok yönüne atıfta bulunmuştur. Birinci bölüm olan genel kısım tezimizle alakalı hususları barındırmaktadır. Çünkü bazı şer’î sicil tahlilleri ve Osmanlı hukuku üzerine yapılan bilgiler içermektedir. Bu kitap kazf ve hakaret konularını doğrudan içermediği gibi çalışmamızın ana konusunu teşkil eden kazfın Osmanlı’daki uygulama örneklerini ele almamaktadır.

Aydın, M. Âkif, “*Türk Hukuk Tarihi*” Beta Yayınları, 2020.

Bu kitap Türklerin hukuk tarihini ele almaktadır. Hun Devleti ile başlanmış çalışma Osmanlı Devleti’ne kadar devam etmiştir. Konumuzla alakalı olan kısmı ise Osmanlı Devleti’nin İslâm hukukunu uygulaması ve bu hukuku uygulayan kimselerin durumları üzerinde durulmuştur. Eser Osmanlı Devleti’nin hukuk tarihi hakkında bilgiler

içermesine rağmen İslâm hukuk doktrini ile pratik arasında mukayese yapmayarak tezimizden farklılaşmaktadır.

Midilli, Muharrem, “*Klasik Osmanlı Ceza Hukukunda Şeriat-Kanun Ayrımı*” Klasik Yayınları, 2019.

Eser dört bölümden oluşmaktadır. Eserin birinci bölümünde Osmanlı Devleti’nde Ceza hukukunun kanun anlayışı üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Hanefî Ta‘zîr: Siyaset Teorisi ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise örfî bir ceza olarak takdir edilen para cezası ve had cezalarının kısas ile ilişkisi işlenmiştir. Son bölümde ise Osmanlı Kanunnamelerinde örfî siyaset ve had: kısas ilişkisi üzerinde durulmuştur. Eserde konumuzla alakalı had-kisas dışı yaptırım alanındaki düzenlemeler üzerinde durulmuştur. Çünkü tezimizin ikinci bölümünde kazf ve hakaret suçları bağlamında zahiren İslâm hukukuna aykırı gibi duran ve had-kisas dışı yaptırımlar ile yakından ilişkili olan meseleler ele alınmıştır. Eserin ikinci bölümde şer’î ile örfî hukukun ilişkisine dair açıklamalar bulunmasına rağmen bu ilişki genel olarak İslâm Ceza hukukunda bulunan suçlar üzerinden açıklanmıştır. Tezimiz ise kazf suçunu doğrudan ele alarak bunu mahkeme kayıtlarıyla mukayese etmektedir.

Imber, Colin, “*Şeriat ile Kanun arasından Ebüssuûd Efendi*” (çev. Mürteza Bedir). Ketebe, 2022.

Bu eserde birinci kısım tarihsel ve hukuki arka plan, ikinci kısım hukuki otoritenin kaynakları ve üçüncü kısım hukukunun ayrıntıları olmak üzere üç ana başlık ele alınmıştır. Eser Osmanlı Devleti’nin çıkardığı kanunları seküler hukuk, şeriatı ise dini bir hukuk olarak ifade etmekle birlikte bu iki hukuku uzlaştırma gayretinde olan Ebüssuûd Efendi (ö. 1574)’den bahsetmektedir. Eserin temel tezi Osmanlı Devleti’nin İslâm hukukunu esas aldığı ancak gerçekliğe uygulamadığıdır. 16. yüzyılda Ebüssuûd Efendi bu problemi çözmüş ve İslâm hukukunu gerçekliğe uygulanabilir hale getirmiştir. Bu eser Osmanlı Devleti’nin İslâm hukuku uygulamasını 16. yüzyıl ve Ebüssuûd Efendi üzerinden ele almasıyla tezimizden farklılaşmaktadır. Çalışmamız ise hukukun kazf suçu üzerinden uygulanmasını araştırmaktadır.

Menekşe, Ömer, “XVII ve XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Hırsızlık Suçu ve Cezası”, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

Bu doktora tezinde ilk önce hırsızlığın tarihi daha sonra İslâm Hukuk doktrinde hırsızlık ve ardından XVII. ve XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti’ndeki Hırsızlık suçu ele alınmıştır. Bu çalışma meseleyi ele alış amacı açısından tezimizle benzerlik gösterse de konu ve incelenen tarihsel açısından çalışmamızdan farklıdır.

Yener, Ayşe Betül, “Osmanlı Şeriyye Sicillerinde ve Fetva Mecmualarında İçki İçme Suçu ve Cezası”, (yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Tez ilk olarak içkinin tarihi hakkında bilgi vermektedir. Ardından Osmanlı Devleti dönemindeki uygulamaları ele almıştır. Bu anlamda yapısı itibariyle tezimizle ortak noktaları olsa da ele alınan konular farklıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI-İSLÂM HUKUK DOKTRİNİNDE KAZF VE HAKARET SUÇLARI

İlk toplulukların kanunları incelendiğinde namusa iftiranın, İslâm hukukundan önce de bir suç olarak kabul edilip buna ceza tayin edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim tarihteki ilk yasalar olarak kabul edilen Hammurabi kanunlarında bu fiil suç olarak kabul edilmekte ve yine Babiller ve Sümerlerin de kazf suçu işleyen kimselere çeşitli cezalar verilmektedir.⁶ Asurluların Orta Asur Kanunlarında bu fiilin suç olarak kabul edildiği görülmektedir.⁷ Bu kanundaki namusa iftira suçu ve cezası maddeleri şu şekildedir:

Madde 17: Eğer bir adam, bir adama şöyle derse: “Senin karınla (birçokları) tekrar tekrar yattılar, şahitlik yoktur”; Anlaşma yapacaklar ve (İddiayı yapanla, suçlu kadın) nehre gideceklerdir.

Madde 18: Eğer bir adam, arkadaşına ister gizli olarak ister kavga sırasında şöyle derse: “Senin karınla birçok defa yattılar, ben bu iddiayı ispat edeceğim”, fakat ispatı yapamazsa ve yapmazsa o adama sopayla 40 defa vuracaklar ve bir bütün ay kralın işini (hizmetini) yapacak, saçını (veya sakalını) kesecekler ve (talent) kalay ödeyecektir.

Madde 19: Eğer bir adam gizli olarak arkadaşı hakkında söz korsa (dedikodu yaparsa) şöyle diyerek: “Onunla devamlı olarak yattılar.” veya kavga esnasında başka insanların önünde şöyle söylerse: “Seninle birçok defa yattılar, seni suçlayacağım.” (fakat) delil (göstermeğe) muktedir değilse, ispatlayamazsa, o adama sopayla 50 defa vuracaklar, bir

---

⁶ Beşir Babayiğit, “İslâm ve Osmanlı Ceza Hukukunda Kazf Suçu”, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* XXII (2018), 319-321.

⁷ Mebrure Tosun - Kadriye Yalvaç, *Sumer-Babil-Asur Kanunları ve Ammu-Şaduga Fermani* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2002), 246-259.

bütün ay kralın işini yapacak, saçını (veya sakalını) kesecekler ve bir talent kalay ödeyecektir.⁸

Bu maddelerde evli kimseye yapılan namus iftirasından bahsedilmektedir. Bu iftirayı atan kişi iftirasından dolayı nehre girer, eğer nehir tanrısı onu boğmazsa temizlenmiş olur. Bu durumda kendisine takdir edilen cezadan kurtulmuş olarak nehirден çıkmaktadır.

Sümerlerin namusa iftira hakkındaki kanunları İslâm hukukundaki kazfla bazı yönlerden benzerlik göstermektedir. Bunlardan bir tanesi kazf suçunun gerçekleşmesi için birinin başkasına zina ettiğini ifade etmesidir. Bunun yanında zina fiili isnadında bulunup bunu ispatlayamayan kimseye sopa cezasının takdir edilmesi İslâm hukukundaki celde cezası ile benzerlik taşımaktadır. Saçı ve sakalının kesilmesinin yanında para cezası ödemesi ya da kralın hizmetini görmesi gibi çeşitli cezalar da bulunmaktadır. Bu cezalar ise İslâm hukukundaki ta‘zîr cezası kabilinden düşünülebilir.

Yahudilik dininin kutsal kitabı olan Tevrat’ta namusa iftira hakkında birtakım cezalar kararlaştırılmıştır. Koca karısının bâkire olmadığını gerdek gecesinde iddia ederek zina isnadında bulunabilmektedir. Bu durumda kadının ailesi bâkire olduğunu ispat için din adamlarına yatağın çarşafını getirmesi gerekmektedir. Bu konuda hüküm vermek için en az 23 din adamının mahkeme heyetini oluşturması gerekmektedir. Bu konuda koca haksız çıktığında para cezası ödeyecek ve karısını boşama hakkını kaybedecektir. Kadın gayrimeşru bir ilişki yaşayarak bekaretini kaybetmesi durumunda recm cezası öngörülmesinin yanında bu cezanın tatbiki için kadının Yahûdî olması gibi çeşitli şartlar da aranmaktadır.⁹

Cahiliye devrinde ise kişinin onuru ve ırzı saygın kabul edilmiş bunların aleyhine gerçekleşen haddi aşmalar suç kabul edilmiştir. Bundan dolayı Cahiliye dönemindeki

---

⁸ Tosun - Yalvaç, *Sumer-Babil-Asur Kanunları ve Ammı-Şaduga Fermanı*, 248; Babayiğit, “İslam ve Osmanlı Ceza Hukukunda Kazf Suçu”, 321.

⁹ Eldar Hasanov, *İslâm Hukuku ile Karşılaştırmalı Olarak Yahudi Hukukunda Zina ve Benzeri Cinsel Suçlar* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 33-38.

kadınlar başta olmak üzere herhangi bir kimsenin ırzına karşı işlenen suçlara ceza verdikleri bilinmektedir.¹⁰

Bu anlamda hem İslâm dini dışındaki farklı inançlarda hem de Yahudilik gibi kutsal bir dinde herhangi birinin namusuna iftira etmek suç sayıldığı ve çeşitli cezalar öngörüldüğü anlaşılmaktadır.

1.1. Klasik Fıkıhta Kazf Suçu

İnceleyeceğimiz dönemde Hanefî mezhebi Osmanlının resmi mezhebi statüsünde olduğu için burada ilk olarak klasik Hanefî kaynaklar üzerinden kazf ve hakaret suçları incelenecektir. Kâdılar ve müftüler hüküm verirken doğrudan klasik Hanefî kitaplarını esas aldıkları bilinmektedir. Fetva mecmuaları, kanunnameler ve şer‘iyye sicilleri de kâdıların ve müftülerin bakmakla sorumlu oldukları diğer metinler olduğu hasebiyle¹¹ sonrasında kanunnameler ve fetva mecmualarındaki kazf ve hakaret suçları araştırılacak ve ilgili meseleler yer verilecektir.

1.1.1. Kazfın Tanımı

Kazf kelimesi Arap dilinde (ق ذ ف) kökünden türemiş olup sözlük anlamı itibariyle bir şeyi şiddetli bir şekilde atmak ve sövmek anlamlarına gelir.¹² Türkçede kazf çoğunlukla “namusa iftira” sözüyle karşılanır ki bu anlamda kazf iftiradan daha özel ve dar bir anlama gelmektedir. Çünkü kazf sadece zina isnadını ifade ederken iftira hem zina isnadını hem de kişinin yapmamış olduğu başka bir suçun ithamını ifade etmektedir.¹³

Fıkıh terminolojisinde kazf dinen sorumlu olan birinin; hür, iffetli, akıllı ve baliğ bir kimseye zina isnadında bulunması veya onun nesebini inkâr etmesi şeklinde ifade

¹⁰ Zekeriya Erkut, Câhiliye Dönemi Ceza Hukuku ve İslâm Ceza Hukukuna Etkisi (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022) 220.

¹¹ Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Hukukunu Adalet ve Mülk* (İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2021), 182-183.

¹² Ibn Manzur, *Lisânü'l-Arab* (Kahire: Daru'l Meârif, 2016), 3560; Kemâluddîn Muhammed b. Abdulvahid b. Abdilhamîd b. es-Sîvâsî İbnu'l-Humâm, *Fethu'l-kadîr* (Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1389/1970), 5:316; Ebu'l-Fadl Abdullâh b. Mahmûd el-Hanefî el-Mevsîlî, *el-İhtiyâr li ta'lîli'l-Muhtâr* (Kahire: Matba'atu'l-Halebî, 1356/1937), 4:93; Hamza Aktan, “Kazf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/148. “ق ذ ف” kökünden türeyen “mikze” kendisiyle taş atılan sapan anlamına gelmektedir. Kazfte bulunan kimse de sanki taş atar gibi başkasının namusuna iftira atmaktadır.

¹³ Mustafa Çağrı, “İftira”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21: 522.

edilmektedir.¹⁴ Bu tanımdan açıkça kazf suçunun bir kimsenin namusuna yönelik zina iftirası olduğu anlaşılmaktadır.

Kazf ve hakaret suçları bazı durumlarda birbiriyle karışmakta ve fiilin kazf mı yoksa iftira mı olduğu tartışmalı olabilmektedir. Bu gibi durumlarda ilkesel olarak fiilde zina isnadı bulunan ifadeler kazf kabul edilirken zina isnadı dışındaki ifadeler hakaret sayılmaktadır. Buna göre bir kimsenin sinirli anında “Sen falanın oğlu değilsin.” demesi kazf suçu olarak kabul edilmektedir. Çünkü bu kişi sinirli anında lafzın hakiki manasını kast ederek zina isnadıyla sövmektedir. Bu amaçla ifade edilen kazf lafızları ve hakaretler had gerektirmektedir. Buna mukabil sinirli olmadığı bir halde “Sen babanın oğlu değilsin.” demesi ise o kişinin cömertlik ve kişilik açısından babasına benzemediği anlamını taşıdığı için ve dolayısıyla şüphe barındırdığı için kazf olarak değerlendirilmemektedir.¹⁵

Klasik fıkıh kaynaklarında kazf ve hakaret suçlarını birbirinden ayıran temel unsur lafzın zina isnadı içerip içermemesidir. Kişiden hangi kasıtle çıkarsa çıksın zina isnadı bulunan lafız kazf olarak kabul edilmekte ve had cezası öngörülmektedir. Bununla birlikte kimi fıkıh kitaplarında, sarıh ya da kinayeli bir şekilde zina isnadı içermesine rağmen bazı fiillere had değil ta‘zîr cezası verileceği ifade edilmektedir. Mesela *Multeka'l-Ebhur*'da birine “Ey kahpenin oğlu!” demenin ta‘zîr gerektiği kaydedilmektedir.¹⁶ Bu fiile ta‘zîr verilmesinin sebebi bunun asıl olarak nesebin inkarını değil hakaret, küçük düşürme, sövme gibi anlam ve amaç taşımasıdır. Bu hükme örfte bu kelimenin namusa iftira için değil, doğrudan hakaret için kullanılmasından hareketle ulaşılmıştır.

1.1.2. Kazfın Delilleri

Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerde kazf suçu ve cezası yer almaktadır. Nûr suresinin 4. ayeti ve 11-20. ayetleri kazfı alakalıdır. Allah Teâlâ “İffetli kadınlara iftira atan, sonra da

¹⁴ Ebu'l-Hasen Alî b. Ebûbekr el-Fergânî el-Merğînânî, *el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti'l-mubtedî*, thk. Tallâl Yûsuf (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, ts.), 2:355; Mevsîlî, *el-İhtiyâr li ta'lîlî'l-Muhtâr*, 4:93; Alâ'uddîn Ebûbekir b. Mes'ûd b. Ahmed el-Hanefî el-Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i' fî tertîbi's-şerâ'i'* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1406/1986), 7:40; İbnu'l-Humâm, *Fethu'l-kadîr*, 3:219.

¹⁵ Mevsîlî, *el-İhtiyâr li ta'lîlî'l-Muhtâr*, 4:94.

¹⁶ İbrâhîm b. Muhammed b. İbrâhîm el-Hanefî İbrâhîm el-Halebî, *Multeka'l-ebhur*, thk. Halîl İmrân el-Mansûr (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1419/1998), 373.

dört şahit getiremeyen kimselere seksen sopa vurun ve artık onların şahitliklerini asla kabul etmeyin. İşte onlar yoldan çıkanların ta kendileridir.”¹⁷ ve “O iftirayı atanlar içinizden bir gruptur. Bunun sizin için kötü olduğunu sanmayın, aksine bu hakkınızda hayırlıdır. Onların her biri işlediği günahı yüklenecektir. İçlerinden günahın büyüüğünü üstlenen için ise büyük bir azap vardır.” buyurmaktadır.¹⁸ Allah Teâlâ, kazfın büyük bir günah olduğunu ifade etmekte ve zina isnadı yapanların dört şahit getirmeleri gerektiğinden bahsetmektedir. Ayete göre kazf suçunu işleyenlerin dünyadaki cezası 80 sopa ve şahitliklerini kabul etmeme iken ahiretteki büyük bir günahıdır.

Hız. Peygamber döneminde gerçekleşen ifk hadisesi de kazf suçu hakkında önemli bir yeri haizdir. Bilindiğı üzere Hız. Peygamber Benî Mustalik gazvesine Hız. Aişe ile çıkmıştı. Gazveden dönerken Hız. Âişe ihtiyacını gidermek için kervanından uzaklaştı, ancak döndüğünde onları orada bulamadı. Kavim kendisini arar düşüncesiyle bekledi ve orada uyuyakaldı. Bu sırada savaşta artçı askerlerden birisi olan Safvân b. Muattal es-Sülemî onu buldu ve yola koyuldular, bir süre sonra kervana yetiştiler. Bunun üzerine o kervanda bulunan ve münafıkların başı olarak maruf olan Abdullah b. Übey fitne çıkardı ve Hız. Aişe’ye kazfta bulundu. Bu hadise Nûr sûresinin Hız. Aişe’yi temize çıkarmasıyla son buldu. Hız. Peygamber’in bunun üzerine bu iftirada bulunanlara seksen sopa celde vurulmasını emrettiğı rivayet edilmektedir.¹⁹

Hız. Peygamber (s.a.v.) döneminde namusa iftira ile ilgili gerçekleşen başka bir olay daha bulunmaktadır. Karısının siyahi bir çocuk doğurması üzerine bir adam, çocuğun kendisinden olmadığı şüphesine kapılmış ve bunu Hız. Peygamber’e (s.a.v.) anlatmıştır. Hız. Peygamber ise doğan çocuğun başka bir damardan geldiğini ifade ederek böyle bir şüphenin makul olmadığını belirtmiştir. Burada kocanın kinayeli bir şekilde karısının başka biriyle zina etmiş olacağını ifade etmesi kazf suçu kapsamında değerlendirilmektedir. Çünkü kendisine benzemeyen çocuğun kendisinden olmadığını iddia etmesi dolaylı olarak karısına zina isnadını içermektedir.²⁰ Bununla birlikte Hız.

¹⁷ (Kur’ân-ı Kerîm, Nûr, 24:4)

¹⁸ (Kur’ân-ı Kerîm, Nûr, 24:11)

¹⁹ Ebû Muhammed Abdulmelik b. Hişâm el-Himyârî İbn Hişâm, *es-Sîretu’n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sakkâ v.dğr. (Mısır: Mektebetu Muştafâ el-Bâbî’l-Halebî, 1375/1955), 2:297; Mustafa Fayda, “İfk Hadisesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/507-509.

²⁰ Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâ‘îl b. İbrâhîm el-Buhârî el-Buhârî, *Sahîhu’l-Buhârî*, thk. Mustafa Dîb el-Bugâ (Dimaşk: Dâru İbn Kesîr; Dâru’l-Yemâme, 1414:1993), Talâk, 23; Kemâluddîn

Peygamberin (s.a.v.) bu adama herhangi bir cezaî yaptırımında bulunduğu bilinmemektedir.²¹ Hz. Peygamber'in (s.a.v.) buna neden zina ceza cezası vermediğine dair kaynaklarda bir bilgiye rastlamamak birlikte bunun muhtemel iki nedeninden bahsedebiliriz. Bunlardan biri karısının ceza için şikâyetle bulunmamasıdır. Zira aşağıda geleceği üzere kazf cezasının unsurlarından biri, kazfa uğrayanın şikâyetle bulunmasıdır. İkinci neden ise kocanın liân yaparak bu cezadan kurtulmuş olmasıdır. Zira liân ayetinin bu olay üzerine nazil olduğuna dair rivayetler bulunmaktadır.

Liân ayetlerinin nazil olması hakkında varit olan bir diğer olay da kazf suçuyla bağlantılıdır. İbn Mesud'dan nakledilen rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v.) bir cuma gecesi ashabı ile Mescid-i Nebevi'de otururken Ensar'dan bir adam gelip Hz. Peygamber'e *"Ey Allah'ın Resulü! Eğer bir adam eşini başka bir kimse ile bulursa onu öldürse siz de onu [kısasen] öldüreceksiniz. Eğer eşini bu şekilde bulduğunu anlatsa [kazf olarak] celde vuracaksınız. Eğer sussa ve hiçbir şey anlatmasa kini üzere susmuş olacaktır."* demiştir.²² Bu olaydan sonra Resûlullah Allah'a bir kapı açması için dua etmiş ve ardından Nûr sûresinin 6. ayeti nazil olmuştur. Bu durumda eğer bir kimse eşi dışında bir kimseye kazf yaparsa bunun cezası seksen celde ve şahitliğinin kabul edilmemesi iken karısına karşı yapılan kazfta uygulama liândır.

1.1.3. Kazfın Unsurları

Kazfın oluşması için üç tane unsurun bulunması gerekir. Bunlardan birincisi suçu atan ve suçun atıldığı taraf, ikincisi zina isnadı (fiil) ve üçüncüsü suç kastıdır.²³

1.1.3.1. Kazf Suçundaki Taraflara Dair Hususlar

Kazf suçunda bir kimseye zina isnadında yahut nesep nefyinde bulunan kimseye kâzif, bu isnada maruz kalana makzûf denilmektedir. Kâzifin makzûfa isnat ettiği zina lafızlarına ise makzûfun bih denilmektedir.²⁴

Muhammed b. Abdulvahid b. Abdilhamîd b. es-Sîvâsî İbnu'l-Humâm, *Fethu'l-kadîr* (Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1389:1970), 5: 317.

²¹ Enbiya Yıldırım, "Mulâane Ayetlerinin Nüzûl Sebebi", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 5:1 (2001), 1-2.

²² Buhârî, Talâk, 27; Abdulvehhâb Hallâf, *İlmi Usûlu'l-Fıkıh* (Şam: Risalet, 2016), 166.

²³ Babayiğit, "İslam ve Osmanlı Ceza Hukukunda Kazf Suçu", 328; Abdullah Çolak, *İslam Ceza Hukuku* (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2020), 118; Sabri Erturhan, *İslam Ceza Hukuku* (Hikmetevi Yayınları, 2020), 164-168; Nuri Kahveci, *Ana Hatlarıyla İslam Ceza Hukuku* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019), 87.

İslam hukukçularına göre kâzifte aranan şartlardan birincisi kâzifin akıllı, bâliğ olması ve bu suçu taammüden işlemesidir. Buna göre çocuğun, akli dengesi yerinde olmayanların ve yine herhangi bir zorlamaya maruz kalan kişinin²⁵ cezai sorumluluğu olmadığı için zina isnadında bulunmaları kazf suçunu oluşturmamaktadır. Ayrıca aşağıda detayları zikredileceği üzere İslam hukukçularına göre kazfin oluşabilmesi için kâzif ile makzûf arasında birinci dereceden bir akrabalık bağının bulunmaması gerekmektedir. Zina iftirasında bulunan kişinin, iddiasını dört şahit ile ispat edememesi de kazf suçunun oluşma şartlarındadır. Bu açıdan iddiasını doğrulayan dört adil şahit bulursa suçu isnat ettiği kişiye zina haddi uygulanacak ve kendisi hakkında bir kazf suçu oluşmayacaktır. Keza suçun oluşması için kâzifin Müslüman olması ise şart değildir.

Sarhoşun zina isnadı ise iki farklı açıdan incelenmektedir. Eğer kişi mübah bir yolla sarhoş olmuşsa mükellef olmadığı için isnadı kazf suçu oluşturmamaktadır. Hanefiler başta olmak üzere Şafîî, Mâlikî ve Hanbelîlerin çoğuna göre gayrimeşru bir yolla sarhoş olduğu bilinen kimsenin talâkı vesair tasarrufatı geçerli olup kazf suçunu işlemeleri halinde bunlara kazf cezası verileceğini kabul etmişlerdir.²⁶

İftiranın atıldığı (makzûf) ile ilgili de bazı şartlar aranmaktadır. Birincisi makzûfun muhsan olmasıdır. Buradaki muhsan ile kastedilen zina suçundan beri olması, ayrıca mükellefiyet şartları olan akıl ve buluğ sıfatlarını haiz olmasıdır. İslam hukukçuları, Hz. Peygamber'in (s.a.v) “Her kim Allah’a ortak koşarsa o kişi muhsan değildir.”²⁷ hadisinden hareketle gayrimüslimlerin muhsan olmadığını kabul etmişlerdir.²⁸ Bundan dolayı gayrimüslimlere yapılan zina isnatlarına had cezası uygulanmayıp ta‘zîr olarak çeşitli cezalar verilebilmektedir.

²⁴ Aktan, “Kazf”, 25:148-149.

²⁵ Sabri Erturhan, *İslâm Ceza Hukukunu* (Hikmetevi Yayınları, 2020), 164.

²⁶ İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve'n-Nezâir*, çev. Osman Bayder (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2022), 878; Muhsin Koçak, “Ehliyeteye Tesiri Açısından Sarhoşluk”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (1991), 103-106.

²⁷ Ebû Muhammed Cemâl ed-Dîn Abdullâh b. Yûsuf b. Muhammed ez-Zeyleî ez-Zeyleî Cemâl ed-Dîn, *Nasbu'r-Râye li'Ehâdisi'l-Hidâyeti me'a Hâşiyetihî Buğyeti'l-Elme'i fî Tahrîci'z-Zeyleî*, thk. Muhammed Avvâme (Beyrut; Cidde: Muessesetu'r-Reyyân li't-Tabâ'ati ve'n-Neşri; Dâru'l-Kible li's-Sekâfeti'l-İslâmiyyeti, 1418/1997), 3:327.

²⁸ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i fî tertîbi's-şerâ'i*, 7:54; Merğînânî, *el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti'l-mubtedî*, 2:360.

Mağdur bu şartlardan bir tanesini sağlamadığında iftira atana had cezası değil çeşitli ta'zîr cezaları uygulanmaktadır. Buna göre iffetsiz kimseye ya da bir kâfire zina isnadında bulunmak had değil ta'zîr kabilinden farklı cezaları gerektirmektedir. Osmanlı uygulamalarında da bunlara ta'zir cezalarının verildiği görülmektedir. Örneğin bir mahkeme kaydına göre bir kimse, uygunsuz ortamlarda çalışan bir Kâdına sövdüğü ve onun ırzına hâlel getirecek sözler sarf ettiği için kendisine para cezası verilmiştir. Kâdının gayrimeşru ortamlarda çalışması onun muhsanlık sıfatına hâlel getirmiş ve bundan dolayı zina isnadında bulunan kimseye had yerine ta'zîr cezası verilmiştir.²⁹

Kazf konusunda nazil olan ayetin “*muhsan Kâdınlara zina iftirasında bulunanlar*”³⁰ şeklinde ifade edilmesi kazf suçunun sadece Kâdınlara aleyhinde gerçekleşeceği izlenimi doğursa da İslâm hukukçularına göre kazf, erkekler aleyhinde de cereyan edebilen bir suçtur.³¹ Bu açıdan zina isnad edilen kişinin erkek veya Kâdın olması arasında bir fark yoktur. Ayetin muhsan Kâdınlara yönelik olarak nazil olması ise muhtemelen zina iftirasına çoğunlukla Kâdınlara maruz kalması sebebiyledir.

Kazf suçunun unsurlarından bir diğeri mağdurun malum olmasıdır. Belirsiz kişilere veya isim verilmeden yapılan genel isnatlar kazf suçunu teşkil etmemektedir. Buna göre belirsiz ve ismi tam olarak verilmeyen bir şahsa, bir şehir halkına, bir ırka veya bir topluluğa yapılan zina isnadı kazf suçu kapsamında değerlendirilmemektedir.

Alenilik kazf suçunun oluşma şartlarından bir tanesi değildir. Zina isnat edilen kimsenin kendisine bu isnat yapılırken bizzat orada hazır bulunması veya hayatta olması şart değildir. Ölmüş bir kimseye yapılan zina isnadı, hayatta olan akrabalarına zarar vereceği için suç teşkil etmektedir. Buna göre ölmüş bir Kâdına yapılan zina isnadı onun kocası, çocukları ve torunları gibi birçok yakınına olumsuz bir şekilde etkilediği için bunlar zina isnadında bulunana kazf cezası talebinde bulunma hakkına sahiptirler.

1.1.3.2. Zina İsnadı

Kazf suçunun unsurlarından bir diğeri kâzifin zina isnadında bulunmasıdır. Zina isnadında bulunmanın birkaç yolu vardır. Bunlardan birincisi zina ettiğini sarîh veya

²⁹ Örnek için bkz. Said Nuri Akgündüz, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukukunu Uygulaması* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017), 187.

³⁰ Kur'ân-ı Kerîm, Nûr, 24:4.

³¹ Kâsânî, *Bedâ'î 'u's-sanâ'î fî tertîbi's-şerâ'î*, 7:40.

kinayeli bir şekilde ifade etmektir.³² Sarih bir lafızdan kastedilen bir kimsenin diğerine doğrudan “Sen zina ettin.”, “filanla cima ettin.” demesidir. Bu durumda kâzifin had cezası alabilmesi için mağdur kendisine yapılan zina isnadını en az iki şahitle ispat etmesinin yanında mahkemeye şikâyetle bulunması gerekmektedir. Makzûf kendisine zina isnat edildiğini ispatlayamazsa kâzife had cezası uygulanmamaktadır.³³ Kinaye ile kasıt, söz gelimi bir kimsenin muhsan bir Müslümana “Sen falanla dağa çıktın.” ya da “Falan ile eve girdiniz.” gibi sözlerle zina isnadında bulunmasıdır.

Sarih lafızlarla yapılan kazf suçuna had cezası verileceği konusunda mezhepler arasında ittifak bulunmaktadır. Ancak kinayeli lafızlarla yapılan kazf suçlarında ihtilaf vardır.³⁴ Şafî ve Hanbelî mezhebine göre kinayeli lafız kullanarak zina isnadında bulunan kimsenin niyeti suçun oluşmasında ana unsurdur. Eğer kazf suçunu amaçlamışsa kendisine kazf haddi uygulanmaktadır.³⁵ Mâlikî mezhebine göre birtakım karineler ile desteklendiğinde kinayeli bir şekilde zina isnadında bulunan kimse kazf suçu işlemiş kabul edilmektedir. Mesela bir kimsenin kavga ettiği birine “Benim annem zâni değil, benim babam belirli bir kimsedir.” gibi sözleri söylemesi, onun anne ve babasına yapılan bir kazf suçu olarak değerlendirmişlerdir. Çünkü kavga esnasında bu sözleri söylemek, karşıdaki kişinin annesinin zâni olduğu veya babasının belirli olmadığı anlamına gelmektedir.³⁶ Malikîlere göre Hz. Ömer’in ta’rîz yoluyla uyguladığı kazf haddinde de tarizi destekleyen bir karine mevcuttur.³⁷

Hanefî mezhebi ise kinaye yoluyla gerçekleşen zina isnatlarını kazf suçu saymayıp farklı bir suç olması sebebiyle buna ta’zîr babından farklı cezalar takdir etmişlerdir.³⁸ Onlara göre kinayeli lafız, sarih lafzın kişide oluşturduğu derecede bir zarar oluşturmamaktadır.

³² Ebû Abdullâh Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Bâbertî, *el-Înâye fî şerhi'l-Hidâye* (Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1489/1970), 5: 316-320.

³³ Merğînânî, *el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti'l-mubtedî*, 2:360.

³⁴ Abdülkadir Udeh, *Seküler Ceza Hukuku Kurumlarıyla Mukayeseli İslam Ceza Hukuku*, çev. Ali Şafak (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2012), 2: 463-465.

³⁵ Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed el-Basrî el-Mâverdî, *el-Hâvî'l-Kebîr fî Fıkhi Mezhebi'l-Îmâmî ş-Şâfi'î ve huve Şerhu Muhtasari'l-Muznî*, thk. eş-Şeyh Alî Muhammed Me'ûd, eş-Şeyh Âdil Ahmed Abdulmevcûd (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1419-1999), 11:89.

³⁶ Halil b. İshâk b. Mûsâ Diyâuddîn el-Cundî el-Mısırî Halil b. İshâk el-Cundî, *Muhtasaru Halil*, thk. Ahmed Câd (Kahire: y.y., 1426/2005), 242.

³⁷ Ebû Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî Mâlik b. Enes, *el-Muvattâ'*, thk. Muhammed Mustafâ el-A'zamî (Abu Dabi: Muessesetu Zâyd b Sultân, 1425/2004), 5:211-212.

³⁸ İbrâhîm el-Halebî, *Multeka'l-ebhur*, 365.

İbnu'l-Hümâm (ö. 861) Hanefilerin bu konudaki delilini şöyle izah etmektedir: Kocası vefat eden kâdının yeni bir nikah akdi kurmasının yasaklanmasına rağmen kendisine ta'rîz yoluyla gelen hediyeleri ve evlilik tekliflerini kabul edebilmesi caizdir. Burada Şâri' sarîh lafız ile ta'rîz ifade eden lafzı, hüküm olarak birbirinden farklı görmüştür. Bu durumda sarîh lafız ile gerçekleşen ile kinayeli:tariz lafızlarla gerçekleşen namusa iftira suçlarının da farklı değerlendirilmesi gerekir.³⁹

Zina isnadında bulunmanın diğer bir yolu ise iftira atılan kişinin nesebinin inkâr edilmesidir. Söz gelimi “Şu senin baban değildir” şeklindeki ifadelerle nesebin nefyi gerçekleşmektedir. Bu tür isnatlarda isnadın yapıldığı kişinin makzûf için aranan şartları taşıması gerekir. Buna göre birine “Şu senin baban değildir.” sözünü söylendiğinde iftira atılan kâdının Müslüman, hür ve muhsan olması gerekir.

İslam ceza hukukunda hadlerin uygulanması için taraflar arasında cüziyet bağının olmaması gerekir. Bu açıdan bir baba oğluna zina isnadında bulursa oğlun kazf cezası talep etme hakkı bulunmamaktadır. Nitekim bir baba oğlunu öldürdüğünde de kendisine kısas cezası uygulanmamaktadır.

1.1.3.3. Suç Kasdı

Suç kasdı bir kimsenin iftira suçunu kasten işlemesi anlamına gelmektedir. Modern Hukuk'ta ise kasıt, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesi⁴⁰ şeklinde ifade edilir. İslam hukukunda had cezalarının uygulanabilmesi için kastın bulunması gerekmektedir. Hata ile meydana gelen fiillerde had cezası takdir edilemez.⁴¹ Yine yukarıda ifade edildiği üzere iftira atan kimse çocuk, meczûb yahut aklî problemleri olan bir kimse ise ona had uygulanmamaktadır.⁴²

1.1.4. Kazf Suçunda Korunan Hukukî Yarar

İslâm'ın suç olarak kabul ettiği ve ceza tayin ettiği konular hem kişiye hem de topluma zarar veren hususlardır. Hırsızlık toplumu kaosa sürüklemesi sebebiyle yasaklanıp bu suça el kesme cezası verilirken zina toplumda aile yapısını bozması ve ahlaksızlığı

³⁹ İbnu'l-Humâm, *Fethu'l-kadîr*, 5:317-319.

⁴⁰ Türk Ceza Kanunu (TCK), *Resmî Gazete* 25611 (10 Ekim 2004), Kanun no. 5237, md. 21.

⁴¹ Babayiğit, “İslâm ve Osmanlı Ceza Hukukunda Kazf Suçu”, 544.

⁴² Erturhan, *İslâm Ceza Hukukunu*, 168.

artırması sebebiyle nehyedilmiş ve zina eden evliye ölüm, bekara ise celde cezası verilmiştir. Kısacası İslâm belirtilen suçlara ceza takdir etmekle hem kamu hem de bireyin hakkını koruma altına almıştır.

Kazfî suç saymak ve buna ceza takdir etmekle insan haysiyeti, iffeti, onuru ve toplum ahlakı güvence altına alınmıştır.⁴³ Kazf nedeniyle sadece mağdur rencide olmamakta hem ailesi hem yakınları bu iftira sebebiyle etkilenmektedir. Bundan dolayı kazf suçunu işleyen kimseye ceza takdir etmek hem mağdurun temize çıkması hem de toplumda oluşabilecek fitneyi önlemek için önem taşımaktadır. *İfk hadisesi* göz önünde bulundurulduğunda Hz. Aişe'yi tezkiye eden ayetler nazil olana kadar topluma çıkamaz olmuş, Hz. Peygamber (s.a.v) de ona isnat edilen iftiradan dolayı müteessif olmuştur. Bu anlamda kazf suçu bireyi derinden etkileyen ve toplumu fitneye sürükleyen bir suç olduğu ortaya çıkmaktadır.

1.1.5. Kazfın İspatı

İslam ceza hukukunda suçların ispatı için birçok yol bulunmaktadır. Kazf suçunun ispat yöntemlerinden bir tanesi iki kişinin buna şahitlik yapmasıdır. Bu suçun gerçekleştiğini ispat edebilmek için şahitlerde şahitliğin genel şartları aranmaktadır. Buna göre şahitlerin hür, âkil, bâliğ ve Müslüman olmaları şarttır. Keza ceza hukukunda kadınların şahitliği kabul edilmediği için şahitlerin erkek olması gereklidir.

Kazf suçunun oluşması için şahitlerin akıllı, bulûğa erişmiş, konuşmaya gücü yeten, âdil, Müslüman ve davada taraf olan kimselerle herhangi bir akrabalık veya düşmanlık bağının bulunmaması gibi şartlar aranmaktadır.⁴⁴ Çünkü davaya şahit olanın, kâzifin ya da makzûfun dostu, düşmanı olması davalara şüphenin karışmasına sebep olacağı gibi isabetli hükmün verilmesine de engel olacaktır. Kısacası kazf suçunun oluşması için şahitlerin tanıklık yapmaya elverişli olmaları ve davada töhmetin bulunmaması gerekmektedir. Şahitler ehliyetlerini kaybettikleri durumda yapacakları şahitlik hiçbir hüküm ifade etmeyecektir.

İki erkek şahidin kazf suçuna aynı anda şahit olup olmamaları (tahammül) Hanefî mezhebinde ihtilaf konusudur. Ebû Yusuf (ö. 182) ve İmam Muhammed'e (ö. 189) göre

⁴³ Erturhan, *İslâm Ceza Hukukunu*, 163.

⁴⁴ Erturhan, *İslâm Ceza Hukukunu*, 174-175.

iki şahit de aynı anda kazf suçuna şahit olmadıkları zaman bu suç oluşmamaktadır. Ancak Ebû Hanîfe (ö. 150) bu durumda kazf suçunun gerçekleştiği görüşündedir. Çünkü zina isnadı konuşma tarzında bir durum olup kâzif, bu isnadını iki farklı yerde tekrar etmiştir. Eğer kâzif bu isnadı bu şekilde çeşitli mekanlarda ifade etmişse yine tekrar etme ihtimali vardır. Böylece Ebû Hanîfe kâzifin zina isnadını nerede yaptığına bakmaksızın kazfın uygulanması gerektiğini kabul etmiştir.⁴⁵

Kazf suçu ikrar ile de sabit olabilmektedir. İftira atan kazf suçunu işlediğini itiraf etmesinden sonra rücûu söz konusu değildir. Çünkü o kazf suçu işlediğini söylemesiyle üçüncü bir kişiye leke ilâştirmiş olup rücû etmekle bu kişinin hakkını iptal etmek istemektedir. Ancak bir kimse üzerine sabit olan hakkın başkası tarafından iptal edilmesi mümkün değildir.⁴⁶

Hanefilere göre suçun tespitinde şahitlik ve ikrar olmak üzere iki yöntem yer almaktadır. Şafîiler ise şahitlik ve ikrarın yanında yemin ile de kazf suçunun sabit olacağını ifade etmişlerdir. Onlara göre mağdurun zina fiilinden beri olduğuna delalet edecek herhangi bir karine yoksa suçluya yemin ettirilmesi suçun ispatı için başvuru olan bir yöntemdir. Suçlu kazf işlemediğine dair yeminden nükul ederse suçu işlemiş kabul edilecek ve had cezasına çarptırılacaktır. Hanefî mezhebinde yeminin kazf suçunun ispatına dair farklı görüşler bulunmakla birlikte Hanbeliler gibi yeminin bir ispat yöntemi olmadığını ifade etmişlerdir.⁴⁷

1.1.6. Kazf Cezası ve İslâm Ceza Hukukundaki Yeri

İslâm hukukunda cezalar genel olarak had, kısas ve ta'zîr olmak üzere üç başlık altında ele alınmaktadır. Had, Şâri' tarafından miktarı belirlenmiş cezalara verilen isimdir.⁴⁸

⁴⁵ Kâsânî, *Bedâ'i' u's-sanâ'i' fi tertibi's-şerâ'i'*, 7:54.

⁴⁶ Merğînânî, *el-Hidâye fi şerhi Bidâyeti'l-mubtedî*, 2:357; İbnu'l-Humâm, *Fethu'l-kadîr*, 5:328.

⁴⁷ İbnu'l-Humâm, *Fethu'l-kadîr*, 5:328; Tekin Gökmenoğlu Hüseyin, *İslam Muhakeme Hukukunda Bir İspat Vasıtası Olarak Karine* (Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1997), 105-106.

⁴⁸ Ali Bardakoğlu, "Had", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/547.

Ta‘zîr ise cezası hâkimin yahut yöneticinin takdirine tevdi’ edilmiş cezalardır.⁴⁹ Kısas ise kasten adam öldürme ve müessir fiil suçlarında o suça denk bir ceza vermektir.⁵⁰

Kazf suçunun cezası nasla sabit olup hür kimse için seksen celde vurulması ve bu kimsenin şahitliğinin bir daha kabul edilmemesidir.⁵¹ Suçlunun şahitlikten mahrumiyet cezası ise ayette “*Bundan sonra tövbe edip hallerini düzeltenler müstesna*”⁵² ayeti çerçevesinde mezhepler arasında tartışma konusu olmuştur.

Şahitliğin kabul edilip edilmemesi meselesini, cezanın infazının öncesi ve sonrası olmak üzere iki durumda incelemektedir. Hanefilere göre suçlu cezanın infazından önce tevbe ederse had cezası henüz uygulanmamış olması sebebiyle kâzifin şahitliği kabul edilmektedir. Çünkü cezanın infazı suçlunun fasık olduğunun kanıtı ve tescili mahiyetindedir.⁵³ Buradan hareketle Hanefilere göre suçluya kazf haddi uygulandıktan sonra suçlu tevbe ederse onun şahitliği asla kabul edilmeyecektir. Şafîî, Mâlikî ve Hanbelîlere göre ise cezanın infazından sonra da suçlu tevbe ederse kendisinde olan fasıklığı izale ettiği için şahit olma vasfını tekrar haiz olacaktır.⁵⁴

Günümüzde bir kimseyi şahitlikten mahrum etme caydırıcı bir ceza olarak görülmeyip mahiyetini anlamak zor olabilmektedir. Ancak şahitlik etmek önemli bir sosyal sorumluluk olmasının yanı sıra aynı zamanda dinî bir vecibedir. Herhangi bir davaya şahitlik etmekle kişinin, toplumdaki itibarı anlaşılmakta, dinen güvenilir ve şahsiyetli bir şahıs olduğu ortaya çıkmaktadır. Kazf suçu neticesinde şahitlikten mahrumiyet cezayı vermek en azından celde vurmak kadar suçluya manevi bir zarar verebilmektedir. Kâzif yargılandıktan sonra o kişi toplumda yalancı ve itibar edilmeyen biri olarak görülmektedir.

İslâm hukukçularına göre suçların bazılarında Allah hakkı bazılarında kul hakkı bazılarında ise her iki hak bulunmaktadır. İbadetler ve hadlerin geneli sırf Allah hakkı,

⁴⁹ Tuncay Başoğlu, “Ta‘zîr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/198.

⁵⁰ Şamil Dağcı, “Kısas”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/488.

⁵¹ Kur’ân-ı Kerîm, Nûr, 24:4.

⁵² Kur’ân-ı Kerîm, Nûr, 24:5.

⁵³ İbnu’l-Humâm, *Fethu’l-kadîr*, 5:339-340; Sabri Erturhan, *İslam Ceza Hukuku* (Hikmetevi Yayınları, 2020), 170.

⁵⁴ Merğînânî, *el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti’l-mubtedî*, 2:359.

borçlu kimsenin borcunu ödemesi kul hakkı kapsamında yer alırken kazf her iki hakkı da barındıran bir suçtur. Ancak kazfta hangi hakkın ağır bastığı mezhepler arasında tartışma konusu olmuştur. İmam Şafiî ve Ahmed b. Hanbel kazf suçunda Allah hakkından ziyade kul hakkının ağır bastığını ifade etmektedir. İmam Mâlik ise kazf suçu mahkemeye intikal edene kadar kul hakkının ağır bastığını mahkemeden sonra ise Allah hakkının ağır bastığını ifade etmiştir. İmam Şafiî (ö. 204) ve Ahmed b. Hanbel'e (ö. 241) göre kul hakkının baskın olmasının sebebi makzûfun bireysel hakkının, toplumun hakkından daha öncelikli olmasıdır.

Ebû Hanîfe ise kazfta Allah hakkını bireysel hakka öncelemiştir. Çünkü mağdur olan kişi eğer bu hakkından imtina edip talep etmezse toplumun hakkını da ihlal etmiş olmaktadır, bu açıdan kazfta toplumun hakkı kul hakkından daha fazladır.⁵⁵

Kazf suçunda kul hakkının bulunmasının sebebi gerçekleşen suça ceza verilmesini talep etme açısından mağdur en hak sahibi kimsedir. Bu suça verilecek ceza sayesinde kendi şerefini ve onurunu kurtarmış olmaktadır. Allah hakkını barındırması ise insanları zina isnat etmekten caydırmak ve toplumun selamet ve barış içinde yaşamalarına vesile olması içindir.⁵⁶ Çünkü zina isnadı sadece bir kişiye zarar vermemektedir, aksine suçun isnad edildiği kişinin çocuklarını, annesini, babasını, akrabalarını ve bir bütün toplumu etkilemektedir. Nesep ve namus ile ilgili iftiralar sıradan hakaretler gibi değerlendirilmemekte ve toplumda kargaşa, fitne ve savaşırlara sebep olabilmektedir. Bu açıdan kazfta hem kul hem de Allah hakkı yer almaktadır.

Kazf suçunu Allah hakkı ya da kul hakkı olarak konumlandırmak oldukça önem arz etmektedir. Çünkü bu suçta Allah hakkının ağır bastığı iddia edilecekse suç had kapsamına girmesinden dolayı cezasının bilfiil uygulanması zorunlu hale gelecektir. Bundan dolayı da mağdur suçluyu ne affedebilecek ne de kendi aralarında sulh yapabileceklerdir. Benzer şekilde suçlunun ceza alabilmesi için mağdurun mahkemeye şikâyetinde bulunmasına da gerek kalmayacaktır. Kazf suçunda kul hakkının ağır bastığı ileri sürülecekse bu durumda mağdur kendisine kazf isnat eden kimseyi hem

⁵⁵ Udeh, *Seküler Ceza Hukuku Kurumlarıyla Mukayeseli İslam Ceza Hukuku*, 2:486.

⁵⁶ Merğînânî, *el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti'l-mubtedî*, 2:355-357; Ebû'l-Huseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî Kudûrî, *Muhtasaru'l-Kudûrî fî'l fikhi'l-Hanefî*, thk. Kâmil Muhammed Muhammed Uveyda (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1418/1997), 199; İbnu'l-Humâm, *Fethu'l-kadîr*, 5:316.

affedebilecek hem de kendi aralarında sulh yapabilecektir. Ayrıca suçluya cezanın verilebilmesi için mağdurun mahkemeye şikâyeti de şart olacaktır.

Yukarıda fakihlerin genel olarak kazfı Allah hakkının ağır bastığı bir hak olarak gördükleri göz önüne alındığında kazf suçunda mağdurun şikâyetinin aranmasının ve suçluyu affedebilmesinin had suçlarının tabiatına aykırı olduğu izlenimi verdiği düşünülebilir. Bilmen (ö. 1971) yalnız âmme menfaati bulunan hadlerde dava ve husumetin şart olmadığını ifade ettikten sonra bu suçlarda hisbe şahitliğinin yeterli olduğunu söylemiştir. Ancak ona göre kazf suçu şahsî bir hakkı da barındırması sebebiyle bu dairenin dışında tutulmuştur. Bu konudaki ifadeleri şöyledir:

Kazf yüzünden bir ma'siyet irtikâp edilmiş, cemiyet hayatında bir sarsıntı zuhura gelmiş, bazı masum kimseler töhmet altında kalmış, aralarında teavün carî olması lazım gelen cemiyet efradından bazılarının lâhik olacak ârdan bütün cemiyet az çok müteessir olacaktır. Bu cihetle bu isnad âmme hukukuna dokunmuş olur. Fakat diğer cihetten bu isnad doğrudan doğruya muayyen bir şahsa müteveccihdir. Bu yüzden asıl kendilerine âr lahik olacak şahıslar müteayyendir. Bu itibar ile bu isnad şahsî haklara aid bulunmaktadır. Şahsî haklar ise şahsî davalar neticesinde istifa olunur.⁵⁷

1.1.7. Had Cezasının Tatbiki

İslâm Ceza hukukunda cezanın infazı suçun son merhalesini teşkil etmektedir. Cezaların infazının bireysel değil devlet eliyle gerçekleşmesi esastır. Cezayı uygulayacak memur ise âkil olmasının yanında verilecek cezaların usûl ve esaslarına hâkim olması gerekmektedir.

Kazf cezası infaz edilirken zina haddinde zikredilen şartlar ve kayıtlar gözetilmekle birlikte celde suçlunun muhtelif yerlerine vurulmakta ve belirli bir organı yahut doğrudan kafası defalarca hedef alınmamaktadır. Suçlunun gündelik elbisesi çıkartılmaz, bununla birlikte acıyı hissetmemesine engel olacak nitelikteki kalın elbiseleri çıkartılır.⁵⁸ Aynı zamanda vurulacak celde zina suçundakinden daha hafif bir tarza icra edilmektedir. Çünkü kazf suçu zina suçuna nispetle daha hafiftir ve kâzifin

⁵⁷ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuki İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu* (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1988), 238.

⁵⁸ Bâbertî, *el-Înâye fî şerhi'l-Hidâye*, 5:318.

doğru söyleme ihtimali de vardır. Kâzif erkek ise ayakta, kadın ise setrine uygun olması için oturur halde olması gerekir.⁵⁹

1.1.8. Kazf Suçunun İçtimâi

Kazf iftirasında bulunan suçluya henüz ceza uygulanmadan önce suçlu birçok kere zina iftirasında bulunursa bu cezaların tedahül edeceği ve neticede suçluya bir kere had uygulanacağı genel bir ilke olarak ifade edilmektedir. Bu ilkenin yanında kazf suçu farklı şekillerde içtima edebilmekte ve suçluya cezanın tatbik edilme esnasında içtiması ya da topluluğa yönelik kazfın içtiması bunların arasında yer almaktadır.⁶⁰

Hanefîler suçluya ceza uygulanırken vurulması gereken seksen celdeden biri bile kalsa ve bu sürede suçlu tekrar kazf suçu işlese suçların içtimai sebebiyle ikinci bir kazf cezası gerekmeyeceğini ileri sürmektedir.⁶¹

İsim belirtilerek bir topluluğa karşı “Siz zânisiniz.” sözüyle zina isnadında bulunan kimseye de tek had cezası uygulanacağı iddia edilmektedir. Bu topluluktaki insanların bir kısmı dava açmış bazıları dava açmamış olması verilecek cezayı artırmayacaktır.⁶² “Ey iki zâninin oğlu!” diye kazf isnadında bulunan kimseye Kûfe kâdısı olan İbn Ebî Leylâ (ö. 148) iki had uygulamasına dair Ebû Hanîfe beldemizin kâdısı bu hükmünde hata etmiştir diyerek tek had uygulanması gerektiğini söylemiştir.⁶³

1.1.9. Kazf Suçunu Düşüren Unsurlar

Suçluyu cezalandırmada adalet ve hakkaniyetin gözetilmesi İslam Ceza hukukunun genel ilkelerinden bir tanesidir. Bundan dolayı bir kimsenin aleyhinde suç sabit olmadığı müddetçe yargılanmamakta ve kendisine had cezası verilmemektedir. Had suçlarının ispatı ise birtakım şartlara bağlanmış olup bu şartların tamamı bulunmadığında had cezası uygulanmamaktadır.

Kazf cezasını da düşüren bazı sebepler vardır. Bunlardan birincisi kazf suçunun gerçekleştiğini gören tanıkların şahitlikten dönmeleridir. Makzûf kendisine zina isnat

⁵⁹ Bilmen, *Hukuki İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, c. 3:245.

⁶⁰ Sabri Erturhan, *İslam Ceza Hukukunda İçtima* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2003), 106-107.

⁶¹ İbnu'l-Humâm, *Fethu'l-kadir*, 5:340.

⁶² Erturhan, *İslam Ceza Hukukunda İçtima*, 109-110.

⁶³ İbnu'l-Humâm, *Fethu'l-kadir*, 5:340.

edildiğini iki hür erkek şahit ile ispat edebilmektedir. Bu şahitler mahkeme anında tanıklık yapmaktan vazgeçer yahut kâdının kendilerine teklif ettiği yeminden nükûl ederlerse kazf suçu meydana gelmemektedir. Böylece, zina isnadında bulunana herhangi bir ceza takdir edilmemektedir.

Makzûfun kâzifi doğrulaması ise cezayı düşüren diğer bir sebeptir. Eğer bir kimse başka bir şahsa zina isnadında bulunsa zina isnat edilen kişi de durumun böyle olduğunu ikrar etse zina isnadında bulunana herhangi bir ceza uygulanmamaktadır. Çünkü kâzif, makzûfun dile getirdiği sözün hakikat olduğunu ifade etmiş olmaktadır. İslam Ceza hukukçuları hakikati ifade eden kimseye herhangi bir ceza tayininden söz etmemektedir.

Suçluya had cezası uygulanmadan önce mağdurun ihsan sıfatını kaybetmesi cezayı düşüren diğer bir sebeptir. Çünkü daha önce de ifade edildiği üzere kazf suçunun meydana gelmesi için mağdurun zinadan beri olması da şarttır. Mağdur, kâzife had tatbik edilecek vakte kadar bu sıfatı haiz ise ceza tatbik edilir, ancak bu sıfatı kaybettiğinde zina isnadında bulunana had uygulanmamaktadır.⁶⁴ Bu anlamda kazf suçunun tarifinde açıkça yer almasa bile mağdurda muhsanlık sıfatının kendisine zina isnadı yapıldığı anda bulunması yeterli olmayıp suçluya ceza uygulanıncaya kadar da bu sıfatı devam ettirmesi gerekmektedir.

Cezayı düşüren diğer bir sebep ise mağdurun kendisine zina ithamında bulunduğu kimseyi affetmesidir. Mağdur bazı davalarda suçluyu doğrudan affetmekte bazen de mahkeme dışında bir bedel karşılığı yaptığı sulh anlaşması yapabilmektedir.

Kazf haddinin uygulanmadan önce suçlunun akli dengesini kaybetmesi de cezayı düşüren bir sebeptir.⁶⁵ Had cezasının uygulanabilmesi için suçlunun akli dengesinin ve bilincinin yerinde olması gerekmektedir. Çünkü uygulanacak müeyyide ile amaçlanan şey, suçluya acı çektirmek olmayıp hem onu hem de toplumu suçlardan caydırmaktır. Nitekim bu sebeple ehliyetleri eksik olan çocuk yahut mecnun gibi kimselere had cezası uygulanmamaktadır.⁶⁶

⁶⁴ Kâsânî, *Bedâ'i' u's-sanâ'i' fi tertîbi's-şerâ'i'*, 7:40-41.

⁶⁵ Erturhan, *İslâm Ceza Hukukunu*, 174-175.

⁶⁶ Ali Bardakoğlu, "Ceza (Fıkıh)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/470-478.

1.2. Klasik Fıkıhta Hakaret Suçu

1.2.1. Hakaretin Tanımı

Hukukun hedefi insanların bedenine, mallarına ve canlarına gelecek her türlü zararları engellemek olduğu gibi onların onurunu, saygınlığını ve şerefini de muhafaza etmek de bir hedef ve görevidir. İnsanın manevi varlığına saldırı anlamı taşıyan hakaret İslam hukukunda da yasaklanan bir fiil olup fâiline çeşitli cezalar takdir edilmiştir.

Klasik fıkıh kitaplarında hakaretin tanımı yer almamakla birlikte birçok kaynakta ırza, namusa, şeref ve onura dokunan ifadelerin neler olduğu ve hangilerine ceza verilmesi gerektiği yer almaktadır. Arapçada hakareti ifade etmek için sebb veya şetm lafızları kullanılırken bazen her iki lafız birbirlerinin yerine de kullanılabilmektedir.⁶⁷ Buradan hareketle hakaret suçu kazf içermeyen her türlü kötü ve çirkin söz olarak tanımlanmaktadır.⁶⁸

Hakaret suçu insanın haysiyeti ve şerefini koruma altına almaya çalışması noktasında kazfa benzemektedir. Ancak kazf ile aralarında bazı farklar bulunmaktadır. Birincisi kazfın oluşması zina isnadı içeren bir lafız olması şartken, kazfta insanın haysiyetini zedeleyen her tür lafız suçun oluşması için yeterlidir. İkinci fark ise kazfta, iftira atılan kişinin muhsan ve Müslüman olması şart iken hakaret suçu için bu şartlar aranmamaktadır.

1.2.2. Hakaret Suçunun Unsuru

Hakaret suçu klasik fıkıh eserlerinde müstakil bir başlık olarak ele alınmaması sebebiyle kazf suçu gibi unsurları ve cezası bütün çizgileriyle ortaya konulmuş değildir.

Hakaret suçlarına ceza verileceği kabul edilmekle birlikte hangi lafızlara verileceği fakihler arasında tartışmalıdır. Bunun sebebi hem hakaret hem de kazf suçunun oluşmasında örfün belirleyici olduğu kabul edilmesidir. Buna göre sözün söylendiği zaman ve toplumda söz, kişinin namusuna ve iffetine hâlel getiriyorsa kazf suçu altında, zina dışındaki rencide edici isnatlar ise hakaret suçu olarak kabul edilmektedir.

⁶⁷ Manzur, *Lisânü'l-Arab*, 1909; Mehmet Boynukalın, “Sövme”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/397-398.

⁶⁸ Manzur, *Lisânü'l-Arab*, 2194.

Ebû Yusuf, Arap bir kimseye “Ey köpek!” veya “Ey eşek!” denildiğinde fâilin ta‘zîr ile cezalandırılacağını ifade ederken İmam Muhammed herhangi bir cezanın icap etmeyeceğini söylemektedir. Çünkü İmam Muhammed’e göre Arap örfünde bu lafızlar rencide edici ve onur kırıcı sözler sayılmamaktadır. Bundan dolayı da bu lafızları hakaret suçu kapsamında değerlendirmemiştir.⁶⁹

Fıkıh kitaplarında hakaret suçuna ceza takdir edilmesinin bir diğer kıstası olarak zikredilen lafzın kime söylendiği konusu da ele alınmaktadır. Buna göre eğer hakaret edilen kişi toplumun önde gelenlerinden yahut ulema sınıfına mensup bir kimse ise hakaret edene ta‘zîr cezası takdir edilirken avamdan biriye ceza verilmeyeceği dile getirilmiştir.⁷⁰ Bunun muhtemel sebebi avam arasında bu tür lafızların rahatça söylenebilmesi, diğeri ise eşraf ve ulemanın sahip oldukları konumları sebebiyle daha fazla incinmeleridir. Diğer yandan ulemaya hakaret sahip olduğu ilme hakaret olarak da değerlendirilmiş olabilir.

Burada ele alınması gereken bir diğer husus bir Müslümana livâta isnat etmenin hakaret mi yoksa kazf mi olduğudur. Bu konuda mezhepler arasında ihtilaflıdır. Şafîî, Mâlikî ve Hanbelîlere göre bir kimseyi livâta ile itham etmek hadd-i kazf gerektiren bir suçtur. Bunlara göre livâta da bir zina suçu olduğu için onu isnat etmek tıpkı zina isnat etmek gibidir. Ebû Hanîfe ise bunun aksi görüşünde olup livâtayı zinadan ayrı bir suç olarak değerlendirmektedir.⁷¹

1.2.3. Hakaretin Cezası

İslam hukukçuları hakaret ve yukarıda belirtilen şartlarını sağlamayan zina isnatlarına ta‘zîr cezası öngörmüştür. Bu açıdan burada ta‘zîr cezasını detaylı olarak ele almamızda yarar bulunmaktadır.

Miktarı ve uygulanması yöneticiye bırakılmış ta‘zîr cezaları, had ve kisas cezalarının dışındaki alanı teşkil etmektedir.⁷² Fıkıh kitaplarında ise hem miktar hem de delil olma yönüyle hadden daha aşağı bir konumda olduğu için had cezalarından sonra ele

⁶⁹ İbnu’l-Humâm, *Fethu’l-kadîr*, 5:347.

⁷⁰ İbnu’l-Humâm, *Fethu’l-kadîr*, 5:347.

⁷¹ Udeh, *Seküler Ceza Hukuku Kurumlarıyla Mukayeseli İslam Ceza Hukuku*, 2:526.

⁷² Başoğlu, “Ta‘zîr”, 40/198-202.

alınmaktadır. Buna rağmen ta‘zîr, had cezaları gibi insanları caydırıcı ve suçları defedici bir özelliğe sahiptir.

Ta‘zîr, had gibi miktarı ve keyfiyeti bilinen bir ceza türü olmayıp bu cezanın miktarı ve uygulanışı kâdının yahut devlet başkanının takdirine bırakılmıştır. Devlet başkanı hukukun istikrarını sağlamak ve toplumu kötü fiillerden uzaklaştırmak için bu türden ceza verme yetkisine sahiptir. Bunun yanında ta‘zîr naslarda farklı şekillerde sınırlandırılmış ve nasıl uygulanması gerektiği açıklanmıştır. Verilen ta‘zîr cezalarının had cezalarını aşmaması gerektiği genel bir ilke olarak ifade edilmiştir.⁷³

Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed ta‘zîrin azami sınırını belirlerken en düşük had cezası olan ve kölelere kazf sebebiyle uygulanan kırk sopayı göz önünde bulundurmuşlar ve bu sınırı en fazla otuz dokuz belirlemişlerdir. Ebû Yusuf ise en üst sınırı belirlemek için hür kimselere takdir edilen kazf cezasını göz önünde bulundurarak yetmiş beş sopa olduğunu ifade etmektedir. Ebû Yusuf’un ilk iki imam gibi bir sopa değil de beş sopa eksiltmesi ise Hz. Ali’den rivayet olunan bir hadise dayanması sebebiyledir.⁷⁴ Bu müçtehitlerin naslarda tayin edilen had sınırını geçmemeye riayet etmelerinin sebebi Hz. Peygamber’in “*Her kim had dışındaki cezalara had cezası uygularsa o sınırını aşanlardan olmuştur.*”⁷⁵ hadisidir. Kudûrî ise (ö. 428) bir kimseyi suçtan caydırmak için bir sopa bile yetecekse bu cezanın uygulanmasının yeterli olacağını ifade etmekte ve yine kâdı suçlu ve suçun durumuna göre otuz dokuza kadar artırabileceğini söylemektedir. Kâdı fayda görürse sopa cezasının üzerine dövme cezasını ekleyebildiği gibi dövme cezasının ardından hapis cezasını da verebilmektedir.⁷⁶

Şâfi adlı eserde ta‘zîr birkaç kısımda incelemiştir.⁷⁷ Ona göre ulemanın ta‘zîr olması diğer insanların ta‘zîriyle bir değildir. Kâdının ulema sınıfından olan bir kimseye “Bana şöyle şöyle yaptığın ulaştı.” demesi onlara yapılan bir ta‘zîr müeyyidesi sayılmıştır. Devlet yöneticilerinin ta‘zîri ise kâdının kendisine intikal eden suçu onlara haber vermekle birlikte bu kimseleri mahkemeye çağırmasıdır. Orta sınıfa mensup kimseler

⁷³ İbnu’l-Humâm, *Fethu’l-kadîr*, 5:348.

⁷⁴ Merğînânî, *el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti’l-mubtedî*, 2:360.

⁷⁵ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Hüsrevî el-Beyhakî, *es-Sünenü’s-Sağîr*, thk. Abdulmu’tî Emîn Kal’acî (Karaçi: y.y., 1410/1989), 3:360.

⁷⁶ İbnu’l-Humâm, *Fethu’l-kadîr*, 5:348-350; Kudûrî, *Muhtasarü’l-Kudûrî fî’l-fikhi’l-Hanefî*, 200.

⁷⁷ Bu kitabın kime ait olduğu tam bilinmemekte ve Hanefî fukahası arasında iki müellife ait Şâfi adlı eser bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. <https://al-maktaba.org/book/31616/49528>

için ta'zîr ise hapsetmek ile gerçekleşmektedir. Toplumun en alt tabakasında yer alan kimselerin ta'zîri ise zikredilen ta'zîr cezalarına ek olarak dayak atmaktır.⁷⁸

Kâdının ta'zîr olarak para cezası vermesinin imkânı tartışılmış ve farklı görüşler serdedilmiştir. Ebû Yusuf devlet başkanının ta'zîr kabilinden para alabileceğini ifade ederken Ebû Hanîfe, İmam Muhammed ve diğer üç mezhep imamı ise caiz olmayacağı görüşündedir. Bazı fakihler ise kâdının bu durumda bir fayda görürse alabileceğini ifade etmiştir.⁷⁹

Osmanlı Devleti'nde ise ta'zîr cezalarının sıkça verildiği görülmektedir. Verilen ta'zîr cezaları arasında hapis, sürgün, nasihat etme, mahkemeye celb, kınama, dövme, tecrit, bulunduğu bölgeden uzaklaştırma ve malî cezalar yer almaktadır. Ta'zîr uygulanan cezalar had dışındaki suçlara karşılık uygulanmış, had cezası gerektiren zina, kazf, hırsızlık ve içki içme suçlarına ta'zîr cezası verilmemiştir. Bazen had gerektiren bir suç olmasına rağmen suçtaki şüphe sebebiyle düşen cezadan dolayı ta'zîr kabilinden farklı cezalar uygulanmıştır.⁸⁰ Bu durumun örnekleri de mahkeme kayıtlarında çok defa görülmektedir.

1.3. Osmanlı Devleti'nin Diğer Hukuk Kaynaklarında Kazf ve Hakaret

Osmanlı Devleti'nin ne derece İslâm hukukunu uyguladığını tespit edebilmek için bazen detaylı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. İslâm hukukuna aykırı gibi görünen bir hükmün bu hukukta yeri olduğu ve ulemanın bu ilke ve usûle göre fetvalarının bulunduğu görülebilmektedir. Buradan hareketle Osmanlı Devleti'nin hukukunu yorumlarken incelenen konuyu etraflıca ve detaylı bir şekilde İslâm hukuku kaynaklarından incelemek gerekmektedir.

Lübnanlı Osmanlı tarihi araştırmacısı Muhammed Harb, önceleri Hristiyan ve Ermeni tarihçilerin Osmanlı Devleti'nin hukuku hakkında yazdıkları kitapları okuması sebebiyle Osmanlı Devleti'nin sömürgeci bir tutumda olduğu kanaatindedir. Osmanlı Devleti'nin arşiv vesikalarını, kanunnamelerini ve el yazmalarını araştırdıktan sonra ise Osmanlı'ya dair fikirleri değişmiştir. Harb, Osmanlı Devleti'nin hukuku hakkında

⁷⁸ İbnu'l-Humâm, *Fethu'l-kadîr*, 5:345.

⁷⁹ İbnu'l-Humâm, *Fethu'l-kadîr*, 5:347-350.

⁸⁰ Esra Yakut, "Tanzimat Dönemi'ne Kadar Osmanlı Hukuku'nda Taziri Gerektiren Suçlar ve Cezaları", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları* 2 (Güz 2006), 30-31.

tutarlı bir değerlendirme yapılabilmesi için bu devletin hukuk kaynaklarının iyi anlaşılması gerektiğini ifade ettikten sonra bunun için ise üç kaynağa müracaat edilmesi gerektiğini söylemektedir. Bunlardan birincisi Osmanlı dönemindeki arşiv vesikalarıdır. Bir diğeri yazmalardır. En sonuncusu ise padişahların kanunnameleridir.⁸¹ Buradan hareketle bu bölümde incelenen dönemdeki fetva mecmularına ardından kanunnamelere yer verilecektir.

1.3.1. Osmanlı Fetva Mecmualarında Kazf ve Hakaret

Osmanlı Devleti'nde devletin kuruluşundan itibaren halkın dinî problemlerinin halledilebilmesi için müftüler var olmuştur. Daha sonra şeyhülislâmlık adını alarak resmi ve daha sistematik bir hal alan bu müessese sayesinde insanlar dinî sorularına cevap bulmuşlar⁸² Fetva mecmuaları ise mükelleflerin pratik hayatta karşılaştıkları hukukî meseleler ile ilgili sordukları sorulara verilen cevaplardan oluşan kitaplardır. Osmanlı Devleti'nde fetva verme sorumluluğunun medresedeki müderrisler ve müftülerde olduğu bilinmekte⁸³ ve uzun müddet İslam hukuku ilimleriyle uğraşan bu müderris ve müftüler insanların bu konudaki ihtiyacını karşılamışlardır.

Bir araya getirilen mecmualar tarihi bir belge olmasının yanı sıra hüküm verecek kâdı ve müftüler için de örnek teşkil ederek pratik bir fayda sağlamaktadır. Çünkü bazı müftüler somut meselelere fıkıh kitaplarında yer alan meselelerden hüküm çıkarmakta zorlanabilmektedir. Fetva literatürünün bu sebepten dolayı geliştiği ifade edilmiştir. Aynı zamanda kâdılar verdikleri hükümleri toplum tarafından muteber ve güvenilir bir şeyhülislâma dayandırmaktadırlar.⁸⁴ Böylece referans gösterdikleri şeyhülislâmlar sayesinde verdikleri fetvaların İslâm hukukuna uygunluğu ifade edilmiş olmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin 16. ve 17. yüzyıllarında fetvaların önemli olduğu ve bazı kimseler tarafından yazılan fetvaların muteber ve güvenilir addedildiği anlaşılmaktadır. Çeşmîzâde Mehmet Hâlis, *Hulâsatü'l-ecvibe* adlı eserinin mukaddimesinde, Ali Efendi

⁸¹ Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukukî Tahlilleri* (İstanbul: Fey Vakfı, 1990), 3: 6.

⁸² Fahrettin Atar, "Fetva", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12:486-496; Mehmet İpşirli, "Şeyhülislâm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39:91-96.

⁸³ Emine Arslan, "Osmanlı Dönemi Nukûllü Fetvâ Mecmuaları", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları* 5 (2008), 132; Seda Örsten, "Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Fetvâ Mecmuaları (Fatwa Collections as a Source of Ottoman Legal History)", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları* 4 (2007), 30.

⁸⁴ Özen, "Osmanlı Dönemi Fetva Literatürü", 253.

(ö. 1691), Abdurrahim Efendi (ö. 1656), İbn Nüceym (ö. 1563) ve Feyzullah Efendi (ö. 1703) gibi müftülerin fetvalarının fetvahanelerce en güvenilir ve toplumda rağbet edilen fetvalar olduğu ifade etmiştir.⁸⁵

Bu bölümde Osmanlı hukukunda en muteber kabul edilen müftü ve şeyhülislâmlardan olan Ebussuûd Efendi, Çatalcalı Ali Efendi, Şeyhülislâm Feyzullah Efendi, Yenişehirli Abdullah Efendi ve Şeyhülislâm Dürrîzâde Mehmed Ârif Efendî'nin kazf ve hakaret hakkındaki fetvaları incelenecektir. Fetva mecmualarında kazf ve şetm hakkındaki fetvalar farklı bölümlerde yer alabilmektedir. Kazf hakkındaki fetvaların bazıları *Kitâbu-l'liân*'da bazıları *Kitabu'l-kazf*'ta geçerken, şetm hakkında fetvalar genellikle *Kitabu't-ta'zîr* başlığı altında ele alınmaktadır. Müftüler hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra kazf ve şetm hakkındaki fetvalara yer verilecektir.

1.3.1.1. Ebussuûd Efendi'nin Fetvaları

Ebussuûd Efendi 16. yüzyılın en nüfuzlu şeyhülislâmlarından bir tanesidir. Devletin padişahı olan Kanûni Sultan Süleyman başta olmak üzere Osmanlı toplumu tarafından sevilen ve fetvaları benimsenen bir şahsiyettir. Bu anlamda burada her gün yüzlerce fetva vermesiyle meşhur olan Ebussuûd Efendi'ye de yer vermek şer'î siciller ile mukayese yapmak için faydalı olacaktır.⁸⁶

1.3.1.1.1. Kazf Hakkındaki Fetvaları

1. Hindin kâinatı Zeyd, Hinde “sen Amr ile -hâşâ- zinâ etin.” dese, iftirâ eylese, şer'an ne lâzım olur? el- Cevâb: İftirâ etti ise Hind muhsane olucak hadd-i hazf lâzımdır.⁸⁷
2. Muhsan ve muhsane bi-haseb-iş-şer'-i şerîf ne idüğü beyan buyurulup müsâb oluna. el-Cevâb: “Cem”de mu'teber olan ihsânda, hürriyet ve akıl ve buluğ ve İslâm şarttır, bunlardan gayri nikâh-ı sahih ile duhul dahi şarttır hadd-i kazf (için). Amma “Müsned” de mu'teber olan ihsanda, hürriyet ve akıl ve buluğ ve İslâm ve fi'l-i

⁸⁵ Arslan, “Osmanlı Dönemi Nukûllü Fetvâ Mecmuaları”, 136; Ferhat Koca, “Fetvahâne”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12:496-500.

⁸⁶ M. Ertuğrul Düzdağ, *Şeyhülislâm Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı* (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1972), 23; Ahmet Akgündüz, “Ebüssuûd Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10:365-371.

⁸⁷ Düzdağ, *Şeyhülislâm Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, 157.

zinâdan iffet lâzımdır, makzûf olan kimsede bu evsâf olacak kâzîfine had ikâmet olunur.⁸⁸

3. Zeyd “Amrın fevt olan kız kardeşini zina edip dururum” deyu ikrar eylese, şer’an ne lâzım olur? el-Cevâb: Dört mecliste dört kere ikrâr üzerine ısrâr edip, mâhiyeti zinâyı ve keyfiyetini ve âyini ne ise beyân ederse, ikâmeti had olunur.⁸⁹
4. Zeyd üç yıl nâ-bedîd olduktan sonra evine geldikte, zevcesi Hindi hâmil bulup, Hind “hâmlim sendendir”, dedikte hükm-i şer-i şerif nicedir? el-Cevâb: Tasdik ederse hoş, ve illâ liân edişirler.⁹⁰
5. Mahdûd fi'l-kazfin imameti ca'iz olur mu? el-Cevâb: Layık olmaz.⁹¹
6. Zeyd, Hind-i bikri tezevvüc etdüğün biker bulmadım deyüb Hind'e zina ile kazf eylese şer'an Zeyd'e ne lazım olur? el-Cevâb: Şera'ite ri'ayet olunub li'ân etdireler.⁹²
7. Zeyd, zevci Hind'i boşadıktan sonra dördüncü ayda Hind bir oğlan doğurdukda Zeyd-i mezbûr “Oğlan benden değildir.” dese Hind Zeyd'e veledin nafakasını ver ve illa liân edişelim demeğe kadire olur mu? el-Cevâb: Elbette nafakasını verir bad-et-talâk liân olmaz nefye kadir değildir.⁹³
8. Zeyd'in zevci Hind'den veledi olmayıb ba'dehû Zeyneb'i tezevvüc edüb Zeyneb hamil olup vaz-ı haml etdikde Zeyd-i mezbûr “Benim bu zamana gelince veledim olmadı idi, bu dahi benden değildir.” deyü selb-i neseb etmeğe şer'an kadir olur mu? el-Cevâb: Olmaz, meğerki liân edişseler.⁹⁴
9. Zeyd-i ehl-i örf, Amr'ın zevcesi Hind'e “Sana kim fi'l-i şen'i' etdi?” dedikde, Bekr Bışr etdi dese Zeyd-i mezbûr Bışr'ın bir mikdar akçesin cerîme alsa Bekr-i mezbûr

⁸⁸ Düzdağ, *Şeyhülislâm Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, 157.

⁸⁹ Düzdağ, *Şeyhülislâm Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, 158.

⁹⁰ Düzdağ, *Şeyhülislâm Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, 159; Bedîd meydana ya da görünür durumda olanı ifade ederken olumsuzluk bildiren nâ ile meydana olmayan, belirli olmayan kimse anlamını içermektedir. “Kubbealti Lugati” (Erişim 23 Ocak 2024), <http://www.lugatim.com/s/bedid>

⁹¹ Ahmed Akgündüz, *Şeyhülislâm Ebüssu'ûd Efendi Fetvaları* (İstanbul: Osav, 2018), 69.

⁹² Akgündüz, *Şeyhülislâm Ebüssu'ûd Efendi Fetvaları*, 227.

⁹³ Akgündüz, *Şeyhülislâm Ebüssu'ûd Efendi Fetvaları*, 227.

⁹⁴ Akgündüz, *Şeyhülislâm Ebüssu'ûd Efendi Fetvaları*, 227.

sebeb olmuş olur mu? el-Cevâb: Olur ve hem hadd-i kazf dahi lazımdır. Bişr'in etdüğün isbat edemez ise.⁹⁵

1.3.1.1.2. Hakaret Hakkındaki Fetvaları

1. “Zeydi filân avretin evinde bulduk.” deyu iki kimse şehâdet eylemek ile, şer'an ehl-i hükm Zeyde dahl eylemeğe kâdir olur mu? el-Cevâb: Ta'zîr-i belîğ ve habse kâdirdir.⁹⁶
2. Zeyd-i câhil, ehl-i ilmden Amra “Behey mel'un, behey kezzâb!” dese şer'an ne lâzım olur? el-Cevâb: Re'yi hâkim ile ta'zîr olunur.⁹⁷
3. Padişah kuluna “Orusbunun kafiri!” diyen Amr'a ne lâzım olur? el-Cevâb: Muhkem ta'zîr lazımdır Müslime kafir dediği için izafet mu'teber değildir.⁹⁸
4. Zeyd, “Bre ağzını ve avretini kullandığının babası!” diyen Amr'a ne lâzım olur? el-Cevâb: Ta'zîr lâzım gelir, izafet mu'teber değildir, kendüye söğmek muraddır; bu kelime-i habîseye mu'tad olan bedbahtlar kendi davarlarına böyle söğerler.⁹⁹
5. Zeyd, zevci Hind'in cima' lafzı ile ağzına söğse kafir olub avreti boş olur mu? el-Cevâb: Olmaz, ta'zîr lazımdır.¹⁰⁰
6. Zeyd-i Müslim Amr-ı Müslimin -haşa- cima' lafzıyla dinine ve imanına ağzına söğse ne lâzım olur? el-Cevâb: Kafirdir; katli helaldir.¹⁰¹

1.3.1.2. Çatalcalı Ali Efendi'nin Fetvaları

Osmanlı devleti Şeyhülislâmı Çatalcalı Ali Efendi Osmanlı Devleti'nin 17. yüzyılında en çok itibar edilen müftülerden birisi olmasının yanında fetvaları bu dönemde Osmanlı hukukunu yansıtan en güzel örneklerden bir tanesidir.¹⁰²

⁹⁵ Akgündüz, *Şeyhülislâm Ebüssu'ûd Efendi Fetvaları*, 261.

⁹⁶ Düzdağ, *Şeyhülislâm Ebüssuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, 158.

⁹⁷ Düzdağ, *Şeyhülislâm Ebüssuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, 181.

⁹⁸ Akgündüz, *Şeyhülislâm Ebüssu'ûd Efendi Fetvaları*, 262.

⁹⁹ Akgündüz, *Şeyhülislâm Ebüssu'ûd Efendi Fetvaları*, 263.

¹⁰⁰ Akgündüz, *Şeyhülislâm Ebüssu'ûd Efendi Fetvaları*, 263.

¹⁰¹ Akgündüz, *Şeyhülislâm Ebüssu'ûd Efendi Fetvaları*, 263.

¹⁰² Arslan, “Osmanlı Dönemi Nuküllü Fetvâ Mecmuaları”, 7.

Aşağıda kazf ve hakaret hakkındaki fetvalarına yer verilecek, böylece şer'i sicillerdeki kayıtlar ile osmanlıda verilen fetvalar arasında bir mukayese yapılacaktır.

1.3.1.2.1. Kazf Hakkındaki Fetvaları

1. Zeyd muhsan olan kız karındaşı Hinde “Bre k*hbe, bre r*sbî, zek*rim ferc*ne değse!” -dese- Zeyd’e ne lazım olur? el-Cevâb: Ta’zîr ve haddi kazf.¹⁰³

Çatalcalı Ali Efendi kazf hakkındaki fetvasını zikrettikten sonra fıkıh kitaplarından hareketle bazı açıklamalar da yapmaktadır. Burada Merginânî’nin *Hidaye*’sinden hareketle makzûfa sarîh bir lafızla zina isnadında bulunulsa ve ardından makzûf mutâlebede bulunsa kâzife had uygulanacağını ifade etmektedir.

Bir kimse birine “bre r*sbî” derse had lazım gelirken “Bre k*hbe!” derse ta’zîr lazım geleceğini söylemektedir. Çünkü zina isnadında “k*hbe” kinayeli bir lafız kabul edilmektedir. Kinayeli lafız ise yukarıda ifade edildiği gibi haddi değil ta’zîrî gerektiren bir suçtur. Aynı zamanda Zeyd hem haddi hem de ta’zîrî gerektirecek bir suç işlese ta’zîr cezasını da hak etmesinden dolayı önce ta’zîr, sonra had cezasının uygulanacağını ifade etmektedir.

2. Zeyd Amr’ın zevcesi Hind muhsanaya “Bre zâniye!” dese Zeyd’e ne lazım olur? el-Cevâb: haddi kazf.¹⁰⁴
3. Zeyd zevcesi Hind-i affife “Bre zâniye!” diye kazf etmekle Hind Zeydi mucebiyle mutâlebe olup şerâ-iti liân mevcûde olmalı -diyerek- liân teklîf olundukda Zeyd liândan ebâ edip nefsinı tekzip eylese, Zeyd’e ne lazım olur? el-Cevâb: Hadd-i kazf.¹⁰⁵
4. Hind Zeyneb-i mütevaffânın oğlu Amr’a “Bre veled-i zina!” diye şetm eylese Zeyneb-i muhsananın oğlu Amr’ın talebiyle Hind’e haddi kazf lazım olur mu? el-Cevâb: Olur.¹⁰⁶ Bu fetvasını ise *Bidaye*’den alıntı yaparak desteklemiştir.

¹⁰³ Esra Kılavuz Eser, *Fetâvâ-yı Ali Efendi* (İstanbul: İsar Yayınları, 2021), 194.

¹⁰⁴ Kılavuz Eser, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 195.

¹⁰⁵ Kılavuz Eser, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 195.

¹⁰⁶ Kılavuz Eser, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 195.

5. Zeyd Amr-ı muhsana “Bre zânî!” diye şetm eylese Zeyd’e ne lazım olur? el-Cevâb: Hadd-i kazf.¹⁰⁷ Bu fetvasını ise Kâdîhan’ın (ö. 592) fetvalarıyla desteklemiştir.

1.3.1.2.2. Hakaret Hakkındaki Fetvaları

1. Zeyd imam olan Amr’a “Bre kefen soyucu!” deyu şetm eylese Zeyd’e ne lâzım olur? el-Cevâb: Ta‘zîr.¹⁰⁸
2. Zeyd imam olan Amr’a “Bre deyyus!” deyu şetm eylese Zeyd’e ne lâzım olur? el-Cevâb: Ta‘zîr.¹⁰⁹
3. Zeyd sulehâdan Amr’a “Bre pez*venk!” deyu şetm eylese Zeyd’e ne lâzım olur? el-Cevâb: Ta‘zîr.¹¹⁰
4. Hind sâlihâtan Zeyneb’e “Bre pez*venk!” deyu şetm eylese Hind’e ne lâzım olur? el-Cevâb: Ta‘zîr.¹¹¹
5. Zeyd sulehâdan Amr’a “Bre yalan şahidi!” deyu şetm eylese Zeyd’e ne lâzım olur? el-Cevâb: Ta‘zîr.¹¹²
6. Birkaç kimesneler sulehâdam Zeyd ile çekişip Zeyd’e “Bre şerîr! Bre telbîs!” deyu şeym eylese mezbûralara ne lâzım olur? el-Cevâb: Ta‘zîr.¹¹³
7. Zeyd sulehâdan Amr’a “Bre zalim!” deyu şetm eylese Zeyd’e ne lâzım olur? el-Cevâb: Ta‘zîr.¹¹⁴
8. Zeyd sulehâdan Amr’a “Bre şeytan!” deyu şetm eylese Zeyd’e ne lâzım olur? el-Cevâb: Ta‘zîr.¹¹⁵

¹⁰⁷ Kılavuz Eser, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 195.

¹⁰⁸ Kılavuz Eser, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 195.

¹⁰⁹ Kılavuz Eser, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 195.

¹¹⁰ Kılavuz Eser, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 195.

¹¹¹ Kılavuz Eser, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 195.

¹¹² Kılavuz Eser, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 195.

¹¹³ Kılavuz Eser, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 195.

¹¹⁴ Kılavuz Eser, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 106.

¹¹⁵ Kılavuz Eser, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 106.

9. Zeyd Amr-ı müslime “Bre hınzır!” *Bre mel’ûn!*” deyu şetm eylese Zeyd’e ne lâzım olur? el-Cevâb: Ta’zîr.¹¹⁶
10. Zeyd Amr’a “Bre deyyus!” deyu şetm eylese Zeyd’e ne lâzım olur? el-Cevâb: Ta’zîr.
11. Zeyd eşrâfdan Amr’a “Bre köpek!” deyu şetm eylese Zeyd’e ne lâzım olur? el-Cevâb: Ta’zîr.¹¹⁷
12. Zeyd eşrâfdan Amr’a “Bre necaset!” deyu şetm eylese Zeyd’e ne lâzım olur? el-Cevâb: Ta’zîr.¹¹⁸

1.3.1.3. Şeyhülislâm Feyzullah Efendi’nin Fetvaları

Osmanlı’da fetvaları itibar gören bir diğer isim ise Şeyhülislâm Seyyid Feyzullah Efendi’dir (ö. 1703). Feyzullah Efendi’nin fetvaları fetvahaneye tarafından kabul edilen mecmualardan bir tanesidir. Feyzullah Efendi’nin kazf ve hakaret hakkındaki fetvaları Süleyman Kaya tarafından hazırlanan *Fetâvâ-yı Feyziyye* adlı eserden doğrudan alınmıştır.¹¹⁹

1.3.1.3.1. Kazf Hakkındaki Fetvalar

1. Hind anası Zeyneb-i muhsaneye “*Bre zâniye!*” deyu şetmeylese Hind’e hadd-i kazf lazım olur mu? el-Cevâb: Olur. (Feyzullahefendizade es-Seyyid Murtaza Efendi).¹²⁰
2. Zeyd, Amr’ dan “*Sen benim kızım Hind’e cebren zina eyledin.*” deyu dava ve Amr inkâr edip Amr’ın müddeası sabit olmasa Amr muhsan olunca Amr’ın talebiyle Zeyd’e hadd-i kazf lazım olur mu? el-Cevâb: Olur. (Feyzullahefendizade es-Seyyid Mustafa Efendi)¹²¹

¹¹⁶ Kılavuz Eser, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 106.

¹¹⁷ Kılavuz Eser, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 197.

¹¹⁸ Kılavuz Eser, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 197.

¹¹⁹ Süleyman Kaya, *Fetâvâ-yı Feyziyye* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2010), 5.

¹²⁰ Süleyman Kaya vd., *Netîcetü’l Fetâvâ*, ed. es-Seyyid Hafız Mehmed b. Ahmed el-Gedûsî - es-Seyyid Ahmed Efendi (İstanbul: Klasik Yayınları, 2014), 103.

¹²¹ Kaya vd., *Netîcetü’l Fetâvâ*, 103.

1.3.1.3.2. Hakaret Hakkındaki Fetvalar

1. Zeyd Amr-ı müslime şetm kasdıyla “İslâmın ve dinin yokdur” dese Zeyd’e ne lazım olur? el-Cevab: Ta‘zîr.¹²²
2. Zeyd sulehâdan Amr ile çekişdikde tehevür edip Amr’ın sakalını çekip “*Bre ırgad!*” deyu şetmeylese Zeyd’e ne lazım olur? el-Cevab: Ta‘zîr.¹²³
3. Zeyd ulemadan Amr’a “*Haramzade!*” deyu şetmeylese Zeyd’e ne lazım olur? el-Cevab: Ta‘zîr.¹²⁴
4. Zeyd sadat-i kiramdan Amr’a “*Bre it oğlu it!*” deyu şetmeylese Zeyd’e ne lazım olur? el-Cevab: Ta‘zîr.¹²⁵
5. Zeyd sulehadan Amr’a “*Bre muhannes!*” deyu şetmeylese Zeyd’e ne lazım olur? el-Cevab: Ta‘zîr.¹²⁶
6. Zeyd sulehadan Amr’a “*Bre hırsız yatağı!*” deyu şetmeylese Zeyd’e ne lazım olur? el-Cevab: Ta‘zîr.¹²⁷
7. Zeyd sulehadan Amr’a “*Bre lutî!*” deyu şetmeylese Zeyd’e ne lazım olur? el-Cevab: Ta‘zîr.¹²⁸
8. Zeyd-i zimmi Amr-i müslime “*Bre pirsiz, bre erkansız!*” deyu şetmeylese Zeyd’e ne lazım olur? el-Cevab: Te’dib.¹²⁹
9. Zeyd gamz ve telhis ile mevsuf olan Amr’a “*Bre gammaz, bre telhis!*” dese Zeyd’e ta‘zîr lazım olur mu? el-Cevab: Olmaz.¹³⁰

¹²² Kaya, *Fetâvâ-yı Feyziye*, 114.

¹²³ Kaya, *Fetâvâ-yı Feyziye*, 115.

¹²⁴ Kaya, *Fetâvâ-yı Feyziye*, 115.

¹²⁵ Kaya, *Fetâvâ-yı Feyziye*, 115.

¹²⁶ Kaya, *Fetâvâ-yı Feyziye*, 115.

¹²⁷ Kaya, *Fetâvâ-yı Feyziye*, 115.

¹²⁸ Kaya, *Fetâvâ-yı Feyziye*, 115.

¹²⁹ Kaya, *Fetâvâ-yı Feyziye*, 116.

¹³⁰ Kaya, *Fetâvâ-yı Feyziye*, 116; Gamz göz ile yâhûd göz kapağını kapamak ile ya da kaş ile işâret eylemek manâsınadır. Telhis ise bir adamı bir husûsta teşdîd ve tazyik eylemek manâsınadır. Daha fazla açıklama için bkz. Mütercim Asım Efendi, *el-Okyânûsu’l-Basît fî Tercemeti’l-Kâmûsu’l-Muhît*

10. Zeyd-i müslim ile Amr-i zimmînin beynlerinde müşâcere vakıa oldukda Amr Zeyd’e “*Bana niçin eziyet edersin ben Hazret-i İsa ümmetlerindenim*” dedikde Zeyd Amr’a “*Senin ananı da ve İsa peygamberin anasını da falan ederim*” deyu cima’ lafzıyla şetmeylese Zeyd Hazret-i İsa aleyhi’s-selama sebbetmiş olur mu? el-Cevab: Olur.¹³¹
11. Zeyd Amr’dan “*Sen bana “Deyyûs deyu şetmeyledin”* deyu dava ve Amr inkâr edip Zeyd müddeasına ikamet-i beyyine edemese Amr’a yemin verdirmeğe kadir olur mu? el-Cevab: Olur.¹³²

1.3.1.4. Yenişehirli Abdullah Efendi’nin Fetvaları

Yenişehirli Abdullah Efendi (ö. 1743) nin fetvalarının toplandığı eser *Behcetü’l-fetâvâ*’dır. Kazf konusu hakkında incelenecek fetva mecmualarının sonuncusu olmakla birlikte bu eser fetvaların sahibi Abdullah Efendi tarafından yazılmıştır. İlk iki şeyhülislâm gibi Abdullah Efendi de Osmanlı fetvahaneye muteber kabul edilen ve toplum tarafından değer verilen şeyhülislâmlardan biridir. Kitap toplamda 3474 fetva içermektedir.

1.3.1.4.1. Kazf Hakkındaki Fetvaları

1. Zeyd zevcesi Hind’i bâyinen tatlık ettikten sonra iki ay mürûrunda Hind Zeyd’den bir veled doğurdukda Zeyd “*Bu veled benden değildir.*” deyu nefy-i neseb eylese liân olunur mu? el-Cevâb: Olunmaz.¹³³
2. Zeyd zevcesi Hind-i afifeye “*Bre zaniye!*” deyu kazfetmekle Hind Zeyd’i mûcebiyle mutâlebe edip şerâit-i liân mevcude olmakla liân teklif olundukda Zeyd nefisini tekzîb etmeyip liândan ibâ etmemekle vech-i şer’î üzere telâun ettiklerinde kadı Hind’i Zeyd’den tefrik eylese Hind Zeyd’den mübane olur mu? el-Cevâb: Olur.¹³⁴

(İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2013); Mehmed Efendi Vankulu, *Vankulu Lügati* (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2014), <https://kamus.yek.gov.tr/>

¹³¹ Kaya, *Fetâvâ-yı Feyziye*, 129.

¹³² Kaya vd., *Netîcetü’l Fetâvâ*, 282.

¹³³ Süleyman Kaya vd., *Behcetü’l Fetâvâ* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2012), 118.

¹³⁴ Kaya vd., *Behcetü’l Fetâvâ*, 118.

3. Zeyd tâian şürb-i hamr edip hamrdan sekrân olunca Hind-i muhsaneye “*Rosbi!*” deyu kazfeylese Zeyd’e ne lazım olur? el-Cevâb: Hadd-i şürb ve hadd-i kazf.¹³⁵
4. Zeyd Hind-i muhsanenin gıyabında “*Rosbidir.*” dese Zeyd’e ne lazım olur? el-Cevâb: Hadd-i kazf.¹³⁶
5. Zeyd muhsane olan kızı Hind’e “*Bre rosbi!*” dese Zeyd’e hadd-i zina lazım olur mu? el-Cevab: Olmaz.¹³⁷
6. Onbeş sene bilâ-özü terk olunan hadd-i kazf davası bilâ-emr mesmûa olur mu? el-Cevâb: Olmaz.¹³⁸

1.3.1.4.2. Hakaret Hakkındaki Fetvaları:

1. Zeyd sadat-i kiramdan Amr ile çekişdikde “*Ben senin babandan bennâk alının bre Türk!*” deyip Amr’a ar lâhık olsa Zeyd’e ne lazım olur? el-Cevâb: Ta’zîr.¹³⁹
2. Zeyd ulemadan Amr’a “*Bre meyancı!*” deyip Amr mütezzî olsa Zeyd’e ne lazım olur? el-Cevâb: Ta’zîr.¹⁴⁰
3. Hind-i nasraniye Zeyneb-i nasraniyeye “*Bre zaniye!*” deyu şetmeylese Hind’e ne lazım olur? el-Cevâb: Ta’zîr-i şedid.¹⁴¹
4. Zeyd Amr-i zimmiye “*Bre zani!*” deyu şetmeylese Zeyd’e ne lazım olur? el-Cevâb: Ta’zîr.¹⁴²
5. Zeyd sadat-i kiramdan Amr’a “*Bre anasını falan ettiğim!*” deyu cima’ lafzıyla şetmettikden sonra Amr ben “*Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin radiyallahu teala anhumâ evladındanım.*” dedikde Zeyd “*Hasan ve Hüseyin analarını dahi falan edeyim.*” deyu cima’ lafzıyla şetmeylese Zeyd’e ne lazım olur? el-Cevâb: Mel’ûn

¹³⁵ Kaya vd., *Behcetü’l Fetâvâ*, 160.

¹³⁶ Kaya vd., *Behcetü’l Fetâvâ*, 160.

¹³⁷ Kaya vd., *Behcetü’l Fetâvâ*, 160.

¹³⁸ Kaya vd., *Behcetü’l Fetâvâ*, 386.

¹³⁹ Kaya vd., *Behcetü’l Fetâvâ*, 161.

¹⁴⁰ Kaya vd., *Netîcetü’l Fetâvâ*, 161; Meyancı bir işte araya giren ve arayı bulan kimse olarak ifade edilmiştir. Rüşvet alan ve veren arasındaki kimseye ki bu ikisinin arasını bulur. “Kubbealti Lugatı”, <http://www.lugatim.com/s/meyanc%C4%B1>

¹⁴¹ Kaya vd., *Behcetü’l Fetâvâ*, 161.

¹⁴² Kaya vd., *Behcetü’l Fetâvâ*, 163.

eşedd-i ukubet ile ukubet olunup müddet-i medîde zindanda habs ve tevbe ve salahı zahir olmadıkça habsden ıtlak olunmaz.¹⁴³

6. Zeyd sadat-i kiramdan olan Amr ile çekişdikde Amr'a "*Bre müteseyyid!*" deyip Amr dahi "*Ben sadat-i kiramdanım.*" dedikde "*Ceddine lanet bre kafir!*" deyu şetmeylese Zeyd'e ne lazım olur? el-Cevâb: Ta'zîr ve ecdad-i karibini murad edince istiğfar lazım olur.¹⁴⁴
7. Zeyd ulemadan Amr'a "*Bre ilmini falan ettiğim!*" deyu cima' lafzıyla şetmeylese Zeyd'in muradı ilm-i din olunca Zeyd'e ne lazım olur? el-Cevâb: Tecdid-i iman ve nikah.¹⁴⁵
8. Zeyd-i müslim Amr-ı imama "*Okuduğun Kur'ân'ı falan edeyim.*" deyu cima' lafzıyla şetmeylese Zeyd'e ne lazım olur? el-Cevâb: Ta'zîr ve tecdid-i iman ve nikah.¹⁴⁶

1.3.1.5. Şeyhülislâm Dürrîzâde Mehmed Ârif Efendi'nin Fetvaları

Mehmet Ârif Efendi'nin (ö. 1800) fetvalarını fetva emini olarak görev yapan Ahmed Efendi *Netîcetü'l-Fetâvâ* adlı kitapta toplamıştır. Eserde Hanefî mezhebinde muteber kabul edilen kaynaklardan ve çeşitli fetva mecmualarından yararlanılmıştır. Bu anlamda Osmanlı Devleti'nde sıkça başvurulmuş ve kısa zamanda şöhret bulan bir kitap olmuştur.¹⁴⁷

1.3.1.5.1. Kazf Hakkındaki Fetvaları

1. Zeyd'in zevcesi Hind-i afife bir veled doğurdukda Zeyd "*Veled benden değildir.*" deyu nefy-i neseb etmekle Hind, Zeyd'i mûcebi ile mutâlebe edip şerâit-i liân mevcude olmakla liân teklif olunduk da Zeyd liândan ibâ edip nefsinin tekzîb eylese Zeyd'e hadd-i kazf lazım olur mu? el-Cevâb: Olur.¹⁴⁸

¹⁴³ Kaya vd., *Behcetü'l-Fetâvâ*, 164.

¹⁴⁴ Kaya vd., *Behcetü'l-Fetâvâ*, 164.

¹⁴⁵ Kaya vd., *Behcetü'l-Fetâvâ*, 166.

¹⁴⁶ Kaya vd., *Behcetü'l-Fetâvâ*, 199.

¹⁴⁷ Saffet Köse, "Netîcetü'l-Fetâvâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33:26-27.

¹⁴⁸ Kaya vd., *Netîcetü'l-Fetâvâ*, 79.

2. Hadd-i kazf davası ancak on dört sene terk olunmakla istima' olunmaktan kalır mı? el-Cevab: Kalmaz.¹⁴⁹

1.3.1.5.2. Hakaret Hakkındaki Fetvaları

1. Zeyd Amr'a "Sen bana "*Bre deyyûs deyu bi'l-müvacehe şetmeyledin.*" deyu dava ve Amr inkâr ettikde Zeyd'in müddeasına bir racül, iki avrat şahadet eyleseler makbule olup Zeyd Amr'ı hâkime ta'zîr ettirmeğe kadir olur mu? el-Cevâb: Olur (es-Seyyid Mehmed Kâmil Efendi).¹⁵⁰
2. Zeyd Hind'e "*Bre fâcire!*" deyu şetmeylese Zeyd'e ta'zîr lazım olur mu? el-Cevab: Olur.¹⁵¹
3. Sulehadan Zeyd Amr'a "*Bre eşek!*" dedikde Amr Zeyd'e "*Eşek sensin.*" dese Zeyd "*Şetmeyledin.*" deyu Amr'ı ta'zîr ettirmeğe kadir olur mu? el-Cevâb: Olmaz.¹⁵²

Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi, Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi, Şeyhülislâm Feyzullah Efendi ve Şeyhülislâm Yenişehirli Abdullah Efendi ve Şeyhülislâm Dürrîzâde Mehmed Ârif Efendi'nin fetvaları zikredilen dönemlerde belirli bir otoriteye sahiptir. Ancak bu müftüler de kendi fetvalarını verirken muhtelif şeyhülislâmlardan ya da fıkıh kitaplarından kendi fetvalarını desteklemişlerdir. Onların yaptığı bu çalışma günümüzde dipnot vermeye benzemektedir. Bu şekilde referans göstermeleri fetva literatüründe nukûl olarak isimlendirilmektedir. Bu anlamda zikredilen müftülerin fıkıh eserlerini ya da şeyhülislâmı belirtmeleri İslâm hukukuna son derece riayet edildiğini göstermesiyle birlikte fetva mecmualarının İslâm hukuku kaynaklarıyla aralarında bir ilişki kurulmasına yardımcı olmaktadır.

İncelenen fetvalar hep birlikte değerlendirildiğinde fıkıh kitaplarında açıklanan kazf ve hakaret suçlarıyla paralellik arz ettiği görülmektedir. Kazf suçuna had cezası, hakaret suçuna da ta'zîr cezası verilmesi gerektiği çeşitli fetvalarda açıklanmaktadır. Ancak fetvaların bir kısmı 16. yüzyıla, bir kısmı 17. yüzyıla, bir kısmı da 18. yüzyıla ait olması

¹⁴⁹ Kaya vd., *Netîcetü'l Fetâvâ*, 287.

¹⁵⁰ Kaya vd., *Netîcetü'l Fetâvâ*, 102.

¹⁵¹ Kaya vd., *Netîcetü'l Fetâvâ*, 102.

¹⁵² Kaya vd., *Netîcetü'l Fetâvâ*, 102.

sebebiyle yöneltilen sorular ve takdir edilen hükümler arasında kimi zaman farklılıklar olabilmektedir. Sözelimi Ebussuûd'un fetvalarında muhsan kimsenin yahut kazf suçunun tanımına dair izahlar varken diğer fetvalarda bu tarzda açıklamalar yer almamaktadır. Bir dönemde hakaret olarak ifade edilen lafızlar başka dönemlerde insana rencide vermediği için hakaret suçu kapsamında görülmemiştir. Bu gibi ufak farklar bulunmasına rağmen fetvalar hem kendi içerisinde hem de fıkıh kitaplarıyla aynı doğrultuda hüküm verdikleri görülmektedir.

1.3.2. Osmanlı Kanunnamelerinde Kazf ve Hakaret

Kanunname, Osmanlı Devleti'nde devlet tarafından belirlenen ve derlenen kanunları ifade eden bir terimdir. Bazen özel bir meseleye dair emirler ve yasaklar bazen de genel duruma dair olan kanunnameleri yapma yetkisi sadece padişaha ait olmayıp vezirlerin de bazen kanunnameler hazırladığı bilinmektedir.¹⁵³ Şer-i Şerifin cevaz alanında devlet başkanının yetkisi olduğu için Osmanlı padişahları bu noktada birçok alan ile ilgili kanunlar vazetmiştir. Akgündüz'e göre devlet başkanı dilerse toplumdaki örf ve adeti kanun olarak koyacağı gibi dilerse örf ve adetle ilişkisi olmayan ve ondan başka kanun koyma yetkisine sahiptir.¹⁵⁴

Kanunnameler ta'zîr kabilinden verilebilecek cezalar olarak da ifade edilmektedir. Çünkü İslâm hukukunda belirtilen cezaların dışında kalan suçlar için ceza tayin etme hakkını Şer-i Şerif, devlet başkanına tevdi' etmiştir. Böylece Osmanlı Devleti şer'î hukukun ceza tayin etmediği suçlara yahut sıhhat şartlarını sağlamayan had suçlarına kanunnameler eliyle ceza öngörmüşlerdir. Bununla birlikte bu kanunnamelerin Osmanlı Devleti'nde yürürlükte olan İslâm hukukundan ayrı veya ona muhalif olan bir kanun olmadığı da ifade edilmektedir.¹⁵⁵

Osmanlı Devleti İslâm hukukunu uygularken zamanın ve şartların gerektirdiği ilaveleri yapmaktan da geri durmadıkları bilinmektedir. Örfî Hukuk, Kanunnameler, Siyasetnameler bu anlamda bu eklemeleri ve ilaveleri yapmaya müsait alanlardır.

¹⁵³ Halil İnalcık, "Kanunnâme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24:333-337.

¹⁵⁴ Akgündüz, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukukunu Uygulaması*, 38.

¹⁵⁵ Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri* (İstanbul: Osav, 1990), 1:5.

Osmanlı Devleti padişahları da zikredilen ilave yolları kullanarak İslâm'ın devlet başkanına tanıdığı olduğu yetki ve sınırlar çerçevesinde cezalar takdir edebilmiştir.¹⁵⁶

Osmanlı padişahlarının kanun olarak koyduğu kural ve kanunlar örfî hukuk olarak isimlendirilmektedir. Şeriat kanunlarını ifade eden şer'î hukuk ile Osmanlı padişahlarının takdir ettiği örfî hukuk birbirine paralel icra edilmektedir. Bu durumu birkaç mesele ile açıklamak mümkündür. Bunlardan birincisi konulan örfî kanunlar, şer'î hukukunun temsilcisi ve uygulayıcısı olarak kabul edilen şeyhülislâm tarafından denetlenmiştir. Bu sayede örfî hukukta şer'î hukuka aykırı olarak kabul edilen hususlar çıkartılmış yahut düzeltilmiştir. İkinci olarak Osmanlı Devleti şer'î hukukunun bizzat hüküm tayin ettiği yerde herhangi bir ceza takdir etmemiştir. Bu anlamda padişahların kanun koyarken bunlara dikkat ettiği anlaşılmaktadır. Bir diğer dikkat çeken husus ise örfî hukukta önemli bir konumu haiz olan nişancılarıdır. Nişancılar hem medrese eğitimi almış hem de şer'î hukukunu çok iyi bilen kimseler olmalarının yanında örfî hukuk kuralları hazırlanırken etkili oldukları bilinmektedir. Son olarak şer'î ve örfî hukukun farklı mahkemelerce icra edilmemesi birbirleriyle paralel hukuk kaideleri olduklarına da işaret eder. Yani teoride iki ayrı hukuk varmış gibi görünse de ayrı ayrı mahkemeleri olmayıp davalar tek elden yürütülmüştür. Şer'î mahkemeler davayı yönetmiş, sorgulamış ve hükmetmiştir. Tüm bunlar vesilesiyle her iki hukuk kurallarının paralellik gösterdiği sonucuna ulaşılmaktadır.¹⁵⁷ Âkif her ne kadar şer'î hukuka teoride dikkat edildiğine işaret etmiş olsa da bazen bu hukukun dışına çıkıldığını ifade etmektedir. Örneğin, sıhhat şartları gerçekleşmemesi sebebiyle uygulanamayan had cezasında devlet başkanı had cezasını hatta daha da ağır cezalar verebildiğini ifade etmektedir.

Osmanlı Devleti'ndeki 16. ve 17. Yüzyıllardaki Kanunnameleri

Kanunnameler hakkında genel bilgiler verildikten sonra incelediğimiz dönem olan 16. ve 17. yüzyıllardaki kazf ve hakaret suçlarına dair kanunnamelere yer verilecektir. İlk olarak Fâtih Sultan Mehmed'in (1451-1481) *Kanunname-i Âl-i Osman* adlı kanunnamesine göz atılacak ardından Yavuz Sultan Selim (1512-1520) ve Kanûnî Sultan Süleyman (1520-1566) dönemlerinde yayınlanan kanunnameler araştırılacaktır. İslâm Ceza hukuku açısından Kanûnî Sultan Süleyman döneminde hazırlanan

¹⁵⁶ Mehmet Âkif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi* (Beta Basım Yayım, 2022), 66.

¹⁵⁷ Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 73-77.

kanunnamelerin, zirve teşkil ettiği ifade edilmiştir. Bu kanunnameler ceza hukukuna dair en ayrıntılı ve gelişmiş maddeleri içermektedir. Kanûnî'den sonra gelen padişahlar her ne kadar kanunname yayınlamış olsa da bunlar büyük oranda Fâtih ve Kanûnî dönemi kanunnamelerini takip etmeleri hasebiyle burada onlara yer verilmeyecektir.¹⁵⁸

1.3.2.1. Fâtih Sultan Mehmed'in Kanunnamesi

Fâtih döneminde konulan kanunnamelerin çoğu ceza hukukunu ile alakalıdır. Kanunnamelerin içerisinde az da olsa mehir ve arazi meselelerine dair maddeler de yer almaktadır.¹⁵⁹ Kazf hakkındaki maddeler ise Fâtih Sultan Mehmed'in Umumî Osmanlı Kanunnamesinde *el-Faslü 'l-Evvel Fi 'z-Zinâ ve Devâihi* başlığı altında geçmektedir.

Kazf Hakkındaki Maddeler

1. Eğer biregûnun (birinin) avretin öpse yahud dilese yahud yapıssa, kâdı ta'zîr ura. Ağaç başına bir akçe cürm alına.¹⁶⁰
2. Eğer bir avret veya kız bana zina kıldun dese, er inkâr eylese, bu mezkûrların sözüne i'tibar olunmaya. Ere and vereler; avrete kâdı ta'zîr ura. İki ağaca bir akçe cürm alına.¹⁶¹
3. Eğer avrete er ben sana zina kıldım dese, avret münkire olsa, avret and içe. Ere kâdı ta'zîr ura. İki ağaca bir akçe cürm alına.¹⁶²
4. Eğer bir kişi zinayı bilse, gelüb kâdıya demese cürm yok. Amma uğruluğun bilse, gelüb demese onbeş akçe cürm alına.¹⁶³

Fâtih kanunnamesinde fıkıh eserlerindeki düzene benzer şekilde ilk olarak zina suçuna yer verilmiş ardından zina isnadı içermesi sebebiyle kazf suçu ele alınmıştır. Zikredilen kanunname maddelerinde ise bazı sebeplerden dolayı uygulanamayan kazf cezasının yerine uygulanabilecek cezalar bulunmaktadır. Böylece hukukta herhangi bir boşluğa yer bırakılmamıştır. Çünkü kazf suçu gerçekleştiği takdirde verilecek ceza İslâm

¹⁵⁸ Akgündüz, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukukunu Uygulaması*, 41-42.

¹⁵⁹ Heyd, *Studies in Old Ottoman Criminal Law*, 13.

¹⁶⁰ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 1:348.

¹⁶¹ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 1:348.

¹⁶² Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 1:348.

¹⁶³ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 1:348.

hukukunda yer almaktayken bu suç gerçekleşmediği takdirde verilecek ceza kanunname ile ifade edilmiştir. Fâtih'in kazf hakkındaki kanunname maddeleri incelendiğinde fıkıh eserlerinde ve fetva mecmualarında ifade edilen emirler ve yasaklar ile paralellik gösterdiği anlaşılmaktadır. Bundan sonraki maddelerde ise zina isnadı içeren sövme gerçekleştiğinde verilecek cezalar açıklanmıştır. Bu maddeler ise *Fi't-Tedârüb ve't-Teşâtüm ve'l-Katl* başlığı altında ele alınmıştır.

Hakaret Hakkındaki Maddeler

1. Ve bir kişi bir kişiye fuhş ile söğse, şer'le ta'zîr olunub, kırk akçe cerîme alına.
2. Ve bir kişi bir kişinin haremine nazır olsa yirmi akçe cerime alına.¹⁶⁴

Bu madde ise bir kimseye sövme neticesinde ta'zîri bi'l-mal ile para cezası alınacağı ifade etmektedir. Fıkıh kitaplarına göre bir kimse başkasına zina isnadı dışında söverse birtakım ta'zîr cezaları takdir edildiği bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nin ise ta'zîr cezasını para cezası olarak uyguladığı görülmektedir. Para cezası olarak uyguladığı cezaları örfî cezalar olarak değerlendirmek mümkündür. Belki de bu dönemde malî olarak darboğaza giren Osmanlı Devleti, suçlara para cezaları vererek külfeti kaldırmaya ya da hafifletmeye çalıştığı ifade edilebilir. Bu anlamda kendilerine özel bir hukuk sistemi geliştirmişlerdir.¹⁶⁵

1.3.2.2. Yavuz Sultan Selim'in Kanunnamesi

Kazf Hakkındaki Maddeler

1. Eğer avret veya kız bana fûlan zinâ etdi dese, er inkâr eylese, sözlerine i'tibâr etmeyüb şâhitsüz ere yemin verüb avrete ve kıza ta'zîr edüb iki ağaca bir akçe cürm alına.¹⁶⁶
2. Eğer avrete ve kıza bir kişi ben zinâ etdim dese anlar inkâr eylese, yine anlara yemin verilüb ere ta'zîr edüb iki ağaç başına bir akçe cürm alına.

¹⁶⁴ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 1:348.

¹⁶⁵ Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 65-67.

¹⁶⁶ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 3:89.

3. Eğer bir kişi âhere sen benüm avretime veya kızıma veya câriyeme zinâ etdin dese, dahi isbât edemese, ta‘zîr edüb cerîme alınmaya.

Hakaret Hakkındaki Maddeler

4. Eğer bir kişinin oğlu genezlik eylese, bâliğ olursa, oğlana ta‘zîr edüb ağaç başına bir akçe cürm alına. Eğer bâliğ olmadın olsa, babasına zabt etmedüğü içün ta‘zîr edüb cürm alınmaya.¹⁶⁷
5. Eğer bir kişi hayvana varsa, muhkem ta‘zîr edüb ağaç başına bir akçe cürm alına.¹⁶⁸
6. Eğer bir kimesne âhere ta‘zîr lâzım olacak ya had lâzım olacak şetm eylese, eğer had ise üç ağaca bir akçe cürm alına; eğer ta‘zîr ise iki ağaca bir akçe cürm alına.¹⁶⁹

Bu maddelerde ise Yavuz Sultan Selim döneminde koyulan örfî kanunlar görülmektedir. Fâtih dönemi ile karşılaştırıldığında iki kanunname arasında önemli farklar olmadığı dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, kanunnamelerde şer‘î hukukunun kendisinde bir ceza takdir etmediği ya da ceza takdir etmesini devlet başkanına tayin ettiği suçlar görülmektedir. Bu anlamda İslâm hukukuna mugayir herhangi bir uygulamadan söz etmek mümkün değildir. Herhangi bir sebeple (i) şahit yetersizliği, (ii) şüphenin bulunması gibi uygulanamayan ve sıhhat şartları taşımayan had suçlarına farklı cezalar takdir edilmiştir. Bu dönemde ise Fâtih dönemindeki uygulamaya benzer şekilde ta‘zîr-i bi‘l mal ile ifade edilen cerîme cezasının devam ettiği görülmektedir. Kanunnamelerde kâdının fayda gördüğünde ekstra olarak hapis cezası da verebileceği ifade edilmiştir.

---

¹⁶⁷ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 3:89.

¹⁶⁸ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 3:89.

¹⁶⁹ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 3:91.

1.3.2.3. Kanûnî Sultan Süleyman'ın Kanunnamesi

1.3.2.3.1. Kazf Hakkındaki Maddeler

Kanûnî Sultan Süleyman döneminde yayınlanan Kanunname-i Osmânî'nin *el-Fasl-ül-Evvel Fiz-Zina vel-Livâta* adlı başlığın altında incelenen kazf maddeleri şunlardır:

1. “Ve avret veya kız bir kimesneye sen bana zina etdin dese, er inkâr eylese, söz söylemeyeler ve sözüne i'timad ve i 'tibar etmeyeler; şahidler olmayıcak ere yemin vereler; avrete veya kıza ta'zîr edüb iki ağaca bir akçe cürm alına. Eğer bir avrete veya kıza bir kimesne zina etdim dese, anlar inkâr eyleseler, yemin verüb, zina etdüm diyene ta'zîr edüb, iki ağaca bir akçe cürm alalar.”¹⁷⁰
2. Ve dahi bir kimesne sen benim avretime veya cariyeme zina etdin deyü da'va eylese, isbat edemese, ta'zîr edeler, cürm alınmaya.¹⁷¹
3. Ve dahi bir kimesnenin oğlu genezlik eylese, eğer oğlan baliğ ise, ta'zîr edüb ağaç başına bir akçe cürm alına; eğer baliğ değil ise, babası zabt etmediği için babasına ta'zîr urub ceri'me alınmaya.¹⁷²

Padişahlar kendinden önceki padişahın kanunlarını devam ettirmekle birlikte toplumun ihtiyacını ve maslahatını gözeterek ufak değişiklikler yapmışlardır.

1.3.2.4. I. Ahmed'in Kanunnamesi

Bu bölümde 1603-1617 tarihleri arasında Osmanlı Devleti'ni idare eden I. Ahmed'in (ö. 1617) kanunnamesinde bulunan kazf ve hakaret suçlarına dair maddelere yer verilecektir. I. Ahmed her ne kadar *Kanun-i Osmânî* adında bir kanunname hazırlatmış olsa da kendinden önceki III. Murat'ın yayınladığı kanunnameyi esas almıştır.¹⁷³ Bu anlamda önceki kanunnameler ile arasında dikkate değer bir fark bulunmamaktadır. Sözgelimi, *Der Beyân-ı Tedârüb vet-Teşâtüm* adlı başlığın altında diğer

¹⁷⁰ Akgündüz, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukukunu Uygulaması*, c. 298; Heyd, *Studies in Old Ottoman Criminal Law*, 62.

¹⁷¹ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 4:298; Heyd, *Studies in Old Ottoman Criminal Law*, 63.

¹⁷² Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 4:298; Heyd, *Studies in Old Ottoman Criminal Law*, 63.

¹⁷³ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 9:491.

kanunnamelerde görüldüğü kadar sık hakaret suçu maddesine yer verilmemiştir. Bunun muhtemel sebebi ise önceki kanunnamelerin esas alınıp orada bulunan çeşitli hakaret suçu kanunlarının bu dönem de icra ediliyor olmasıdır.

1.3.2.4.1. Kazf Hakkındaki Fetvaları

13. Ve eğer avret veya kız bir kimesneye sen bana zinâ etdin dese, sözlerine şahidsiz i'tibar etmeyeler; illa yemin verüb ve avreti ve kızını ta'zîr edüb iki ağaca bir akçe cerime alına.¹⁷⁴
14. Ve eğer avrete ve kıza bir kimesne zinâ etdim dese, anlar inkâr etseler, and verüb, zinâ etdüm deyu ikrar eyleyeni ta'zîr edüb, iki ağaç başına bir akçe cürm alına.¹⁷⁵
15. Ve dahi bir kişi âhar kimesneye sen benim avretime ve câriyeme zinâ etdin dese, isbât edemese, ta'zîr edeler, cerime alınmaya.¹⁷⁶
16. Ve eğer bir kişi genezlik etse, bâliğ ise, oğlana muhkem ta'zîr edüb ağaç başına bir akçe cürm alına; eğer bâliğ olmadıysa, babası hıfz etmek, babasına ta'zîr edeler ve cürm alınmaya.¹⁷⁷
17. Ve eğer bir kimesne hayvana varsa, muhkem ta'zîr edüb; ağaç başına bir akçe cürm alına.¹⁷⁸
18. Eğer bir kimesne zinâyı bilüb kâdiye varub demese, cürm yokdur; eğer uğurluğu bulub demese, on akçe cürm alına.¹⁷⁹
19. Eğer had ve ta'zîr olan kazf etmişler olsalar, had ise üç ağaç başına bir akçe cürm alına. Eğer ta'zîr ise iki ağaca bir akçe cürm alına.¹⁸⁰
20. Ve bir kimesne bir kimesne zina töhmetin veya sirka töhmetin veya delikden bakdı veyahud filânın evine vardı veya hayvânına vardı veya avretini ve kızını veya oğlanını öpdü veya yoluna vardı veyahud severin deyü söyledi deyü bunun emsâli töhmet isnâd eyleseler, teftîş oluna; eğer isbât edemezse yahud filan

¹⁷⁴ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 9: 495.

¹⁷⁵ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 9:496.

¹⁷⁶ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 9:496.

¹⁷⁷ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 9:496.

¹⁷⁸ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 9:496.

¹⁷⁹ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 9:496.

¹⁸⁰ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 9:498.

kimesnenün yüzüne isbât edemez ise, kâdî ta‘zîr edüb ağaç başına bir akçe cürm alalar; o töhmet isnâd olunan kimesneye yemin etdüreler.¹⁸¹

1.3.2.4.2. Hakaret Hakkındaki Fetvaları

1. Bir kimse, âhare nâ-meşrû‘ kelimât söylese, kâdî ta‘zîr edüb iki ağaca bir akçe alına.¹⁸²

Değerlendirme

Osmanlı padişahlarının kanun yapma yetkisi fıkha aykırı bir husus olarak değerlendirilmemelidir. Nitekim daha önceki devlet başkanlarının da farklı birçok uygulaması olmuştur. Hz. Ömer’in hilafeti döneminde Ehl-i Kitap’tan kadınlarla evliliğin yasaklamasına dikkat çekilmektedir. Çünkü bu yasaklama dinî emre karşı alınan bir tavır olarak ifade edilmiştir. Çünkü Allah Teâlâ Kur’ân-ı Kerîm’de bu kadınlar ile evlenmeye cevaz vermiştir. Bu durumda Hz. Ömer (r.a) nassa rağmen ve muhalif olarak hareket etmiştir denilmektedir.¹⁸³ Ancak bu doğru bir yorum değildir. Çünkü Allah Teâlâ’nın Ehl-i Kitap ile evliliğe cevaz vermesi hükümler skalasında mübah alana aittir. Böylece Hz. Ömer farz alanındaki bir değişikliği değil bilakis mübah sahadaki bir hüküm koyması söz konusudur. Mübah alan dışındaki konular içtihad ve yorumlara kapalı olmakla birlikte bu alan dairesinde ülü’l-Emr yeni hükümler getirilebilmektedir. Tüm bu anlatılanlar neticesinde çıkaracağımız sonuç şudur: Osmanlı Devleti padişahları da tıpkı Hz. Ömer’in devlet başkanı sıfatıyla yaptığı müdahale ve faaliyetin bir diğer yüzüdür. Devlet başkanları had cezalarında yahut şer’î kanunun vazettiği alanlara dair herhangi bir değişiklik yapmamışlar ve bilakis mübah alana dair kanunlar vazetmişlerdir. Bu hakkı da şeriat devlet başkanlarına vermektedir. Elbette devlet başkanları da sınırsız, keyfî hüküm ve kanun koyma yetkisine sahip değillerdir. Devlet başkanları had cezalarının oluşmadığı durumlarda yahut herhangi bir sebepten ötürü uygulanamayan cezalar neticesinde kendilerine şeriatın verdiği imkân ölçüsünde kanunlar koyup cezalar tayin etmişlerdir. Bu da fıkha ya da şeriata mugayir bir durum değildir.

¹⁸¹ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 9:498.

¹⁸² Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 9:498.

¹⁸³ İbrahim Yılmaz, “İslâm Hukukunda Kamu Otoritesinin Mubahı Sınırlandırmaya Yönelik Tasarruflarının İctihad Teorisindeki Yeri”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 35 (2020), 167.

İKİNCİ BÖLÜM

16. VE 17. YÜZYILLARDA İSTANBUL VE ÜSKÜDAR MAHKEMELERİNDE KAZF VE HAKARET SUÇLARI

Bu bölümde ilk olarak şer'î sicilin tanımı, önemi ve incelenen Üsküdar ve İstanbul mahkemelerin özellikleri hakkında bilgiler sunulacaktır. Ardından bu mahkemelerde kayıt altına alınan kazf ve hakaret suçları incelenecektir. Mahkemelerdeki örnekler incelendiğinde bunların dört farklı kategoriye ayrılması mümkündür: Had cezası verilenler, ta'zîr cezası verilenler, hakkında herhangi bir ceza kaydedilmeyen ve sulh olan davalar. Bu bölümde ayrıca her bir başlıktaki örnekler tezin birinci bölümü olan İslâm hukuku doktrindeki kazf ve hakaret suçları ile ilişkisi kurulmuştur.

Osmanlı Hukukunun Şer'îliği

Osmanlı Devleti'nin İslâm hukukunu uygulamasına dair farklı yorumlar bulunmaktadır. Arşiv kayıtlarında bu konuya dair bilgiler bulunsa da yapılacak yorum ve değerlendirmelerin kesin ve net sonuçları vermeyeceği ifade edilmektedir. Bu açıdan Osmanlı Devleti'nin İslâm hukukunu uygulaması meselesine dair yorumların mutlaka öznellik içereceği unutulmamalıdır.¹⁸⁴ Bu anlamda bu alanda değerlendirmeleri bulunanların başında Halil İnalcık, Fuad Köprülü, Kraelitz Greifenhorst¹⁸⁵, Ömer Lütfi Barkan, Mehmet Akif Aydın, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Uriel Heyd, C. Snouck ve Ignaz Goldziher gibi bazı oryantalistler ve Türk Tarihi araştırmacıları gelmektedir.¹⁸⁶

¹⁸⁴ Ali Bardakoğlu, *Osmanlı*, ed. Hasan Celâl Güzel - Güler Eren (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 412.

¹⁸⁵ Hilal Görgün, "Kraelitz-Greifenhorst, Friedrich von", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/287.

¹⁸⁶ M Âkif Aydın, "Osmanlı Hukuk Tarihçiliği ve Problemleri", içinde *Dünden Bugüne Osmanlı Araştırmaları*, ed. Ali Akyıldız vd. (Ankara: İslam Araştırmaları Merkezi, 2023), 67.

İnalcık, Osmanlı Devleti'nin hukuku şeriatı aşan bir yapıya sahip olduğunu iddia etmektedir. Çünkü ona göre örf devlet başkanına çeşitli imkanlar sağlamakta ve devlet başkanı bu prensip sayesinde şeriatın barındırmadığı sahalarda kendi iradesine dayanan birtakım hükümler verebilmektedir. Böylece Osmanlı Devleti devletin menfaatini her şeyin önüne koymuş ve buna göre birtakım kurallar ihdas etmiştir.¹⁸⁷

Köprülü ise bütün İslam beldelerinde teorik olarak şeriat hakim gibi gözüксе de örfi kanun ve kuralların hukukun işletilmesinde ve uygulanmasında daha etkili olduğunu iddia etmektedir. Ona göre Osmanlı Devleti'nde bulunan şeyhülislamlık kurumu teokratik bir müessese gibi gözüксе de kâdılar dini bir lider olmaktan ziyade idare adamıdır. Böylece Osmanlı Devleti şeriattan daha çok örf ve kanunname vesilesiyle hükümler icra etmiştir.¹⁸⁸

J. Schacht ise *An Introduction to Islamic Law* adlı eserinde siyaset kavramına dair açıklamalar yaptıktan sonra devlet başkanının istediği hükmü koyabilme yetkisi olarak ifade etmektedir.¹⁸⁹ Nitekim kâdılar şeriatın çizdiği sınırlar içerisinde devlet başkanının da kendisine verdiği talimatlara uymakla görevli kimseler olduğunu vurgulamıştır. Schacht bu genel açıklamalarından ardından Osmanlı Devleti'nin ve Mısır Memlük Sultanlarının uygulamış oldukları hukuku seküler olarak ifade etmektedir. Böylece Osmanlı Devleti'nin hukuku şeriatı barındırmadığını iddia etmektedir.¹⁹⁰

Heyd ise İslam Ceza hukukunun uygulanmasındaki pratik zorluklara ve eksikliklere vurgu yapmaktadır. Çünkü ona göre bu hukukun delil kuralları çok katı olması sebebiyle suçlar gerektiği gibi cezalandırılmamıştır. Aynı zamanda bazı suçlar için ceza takdir edilmiş birçoğuna hangi cezanın verileceği ifade edilmemiştir.¹⁹¹

Aydın ise Osmanlı Devleti'nin İslam Ceza hukukunu uyguladığını iddia etmekte ve bu durumu çeşitli örneklerle desteklemektedir. Osmanlı Devleti'nde hem şer'î hukukun hem de örfi hukukun bulunmasına rağmen davaların tek mahkemeden idare edilmesi,

¹⁸⁷ Halil İnalcık, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021), 227-228.

¹⁸⁸ Mehmed Fuad Köprülü, *İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi* (İstanbul: Ötüken, 1983), 270-271.

¹⁸⁹ "This siyâsa is the expression of the full judicial power..."

¹⁹⁰ Joseph Schacht, *An Introduction to Islamic Law* (New York: Clarendon Press, 1983), 54.

¹⁹¹ Heyd, *Studies in Old Ottoman Criminal Law*, 1.

medrese tahsil eden kimselerin mahkemelerde yüksek makamlarda bulunması ve hukuk kaynaklarının fıkıh kitaplarının olması bunlardan bazılarıdır. Bu anlamda Osmanlı Devleti'nin İslâm hukukunu uyguladığını ifade etmektedir.

Görüldüğü üzere bazı araştırmacılar Osmanlı Devleti'nin İslam hukukunu uygulamadığını, seküler bir hukuk yapıda olduğunu ve uygulanan kurallarda genellikle dinin değil devletin ön planda tutulduğunu ifade ederken bazıları da İslam Ceza hukukunun hayata tatbik edilebilecek bir durumda olmadığını iddia etmektedir. Buradan hareketle yapılacak çalışma neticesinde kimi iddia ve sorulara cevaplar aranacaktır.

Osmanlı Mahkeme sicilleri

Şer'î sicil kadılar tarafından verilen hükümlerin kayıtlarının yer aldığı defterlerdir.¹⁹² Osmanlı mahkemelerinin şer'î sicilleri ise hukukun işleyişinin göstermenin yanı sıra devletin siyasi, tarihi ve sosyal hayatına dair önemli bilgiler barındırmaktadır. Bu defterler sayesinde mahkemeye intikal eden davaların mahiyeti ve davalara verilen hükümler öğrenilmektedir. Birincil kaynak olarak kabul edilen defterler Osmanlı Devleti hakkında yapılacak değerlendirmeleri daha isabetli bir konuma getirmektedir.

Osmanlı Devleti mahkemelerde icra edilen davaları kaydetmek adına düzenli bir şekilde defterler tutmuştur. Bu defterler uzun zamandır kütüphanelerde el yazması şeklinde keşfedilmeyi beklemekteydi. İsam ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi gibi çeşitli kurum ve kuruluşlar sayesinde bir heyet bu el yazmalarından bazılarının transkripsiyonunu yaparak gün yüzüne çıkarmışlardır. Ancak transkripsiyonu yapılmayan birçok sicil halen bulunmaktadır. İncelediğimiz siciller de transkripsiyonu yapılanların arasında yer almaktadır. Heyet her on seneden bir defter seçerek çalışmasını gerçekleştirmiş ve böylece seçilen defterlerin en azından diğer yıllara dair genel bir ufuk kazandıracağını düşünmüşlerdir. Aynı zamanda heyet, Osmanlı toplumun her on senede hukuk, ekonomik ve idari alanlarında birbirinden çok farklı olmadığı ifade etmektedir.¹⁹³

¹⁹² Yunus Uğur, “Şer’iyye Sicilleri”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39:8-11.

¹⁹³ Bilgin Aydın- Ekrem Tak, *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 1*, ed. Coşkun Yılmaz (Üsküdar, İstanbul: İSAM Yayınları, 2008), 9.

2.1. İstanbul Kâdı Sicilleri

Bu bölümde İstanbul ve Üsküdar Mahkemelerindeki sicillere dair kısa bilgiler sunulacaktır. İlk olarak sicillerin tarihi, dönemin padişahları ve sicille bulunan davalar hakkında bilgiler verilecektir. Burada toplam yirmi adet sicil incelenmiştir. Bu sicillerden yedi tanesi İstanbul Mahkemesi on üç tanesi de Üsküdar Mahkemesi hakkındadır.

2.1.1. Üsküdar Mahkemesinin Sicillerine Dair

1 numaralı Sicil

Bu sicil, Yavuz Sultan Selim'in dönemine denk gelmekte ve h. (919-927) m. (1513-1521) tarihleri arasını kapsamaktadır. Günümüze ulaşan Üsküdar sicillerinden tamamı ciltli olarak geldiği ifade edilmektedir. Bunun yanında Meşihat Arşivinden herhangi bir belge elde edilmemiştir. Çünkü mahkemeler kapatıldıktan sonra evrakların da imha edildiği düşünülmektedir.¹⁹⁴ Bu sicilde diğer sicillere nazaran meselemiz olan kazf ve hakaret suçu ile daha az karşılaşmakta ve 822 dava yer alıp 8 tanesi kazf ve hakaret suçu hakkındadır.¹⁹⁵

2 Numaralı Sicil

Bu sicil milâdî 1518 ile 1521 arasına tekabül etmektedir. Yavuz Sultan Selim'in son dönemleri olduğu bilinmektedir. Kanûnî Sultan Süleyman Han'ın iktidarının ilk senesi dahil olmaktadır. Bu sicilde sosyal ve ekonomik konuların daha fazla işlendiği görülmektedir. Kefalet ve vakıf kayıtları başta olmak üzere Üsküdar'ın genel durumunu izah eden kayıtlara rastlanılmaktadır. Bunun yanında kazf ve hakaret konusu diğer sicillere nazaran daha az işlenmiştir. Bunun yanında karı-koca arasındaki meseleler ve komşuluk ilişkilerine dair davalar yer almaktadır. 902 meselenin yalnızca 7 tanesi konumuzla alakalıdır. Kazf ve hakaret suçlarının bir tanesi hariç kalanı erkekler tarafından sadır olmuştur. Bu sicilde davalar genellikle ta'zîr ile sonuçlanmıştır.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Aydın- Tak, *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil*, 21.

¹⁹⁵ Aydın- Tak, *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil*, 22-23.

¹⁹⁶ Rıfat Günel vd., *İstanbul kadı sicilleri Üsküdar Mahkemesi 2 numaralı sicil (H. 924-927:M. 1518-1521)* (Üsküdar, İstanbul: İSAM Yayınları, 2010), 11-23.

5 Numaralı Sicil

Bu sicil milâdî 1524 ile 1530 seneler arasındaki kayıtlara dairdir. Defterde birçok boş yere rastlanması sebebiyle birçok kâtip tarafından tutulduğu ifade edilmektedir. Bu sicilde iki numaralı sicile benzer şekilde ceza davaları özellikle kazf ve hareket ile meseleler daha az işlenmiştir. Bu dönem ise Kanûnî Sultan Süleyman Han'a denk gelmektedir. Bu sicilde 255 kaçak köle, 118 deyn, 57 kefaletten azl, 16 alışveriş, 8 miras, 9 vâkıf, 10 sulh, 5 hibe, 20 icâre, 19 yaya hayvan, 3 talak, 1 adet liân, 2 adet zina gibi birçok alanda dair davalar bulunmaktadır.¹⁹⁷

9 Numaralı Sicil

Sicil, milâdî 1534 ile 1536 dönemlerini ihtiva etmektedir. Bir önceki sicil ile aynı padişah dönemini kapsar. Bu defterde dikkat çeken noktalardan bir tanesi padişahın Irakkeyn Seferi ile ilgili fermanların bulunmasıdır. Bu sicilde de ilk üç sicile benzer olarak meselemizle alakalı fazla örnek bulunmamaktadır.¹⁹⁸

14 numaralı Sicil

Bu sicil h. 953-955 : m. 1546-1549 arasında vuku bulan kayıtlara dairdir. Dönem olarak ise Kanûnî Sultan Süleyman Han'a denk düşer. Sicil genel olarak alacak-verecek davaları üzerine kuruludur. Bunun yanında ise vekalet, kefalet, şikâyet ve kaçak köleler gibi konular da vardır. Sicilde komşuluk haklarını ifade eden kayıtların dikkat çekecek ölçüde fazla olduğu görülmektedir. Aynı zamanda sicilde ise daha çok vakıfların insanlara verdiği ödünç paralar ve bu vâkıfların ekonomideki etkisi dikkat çekmektedir.¹⁹⁹

17 Numaralı Sicil

17 Numaralı Sicil ise h. (956-963) m. (1549-1556) seneleri arasındaki meselelerden ibarettir. Dönem padişahı ise Kanûnî Sultan Süleyman'dır. Diğer siciller ile benzer

¹⁹⁷ Yasemin Dağdaş- Zeynep Berktaş, *İstanbul kadı sicilleri Üsküdar Mahkemesi 5 numaralı sicil (H. 930-936:M. 1524-1530)* (Üsküdar, İstanbul: İSAM Yayınları, 2010), 11-23.

¹⁹⁸ Kenan Yıldız, *İstanbul kadı sicilleri Üsküdar Mahkemesi 9 numaralı sicil (H. 940-942:M. 1534-1536, ed. Coşkun Yılmaz (İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010), 9-21.*

¹⁹⁹ Nuray Güler, *İstanbul kadı sicilleri Üsküdar Mahkemesi 14 numaralı sicil (H. 953-955:M. 1546-1549), ed. Coşkun Yılmaz (İstanbul: İSAM, 2010), 9-21.*

olarak alacak-borç, miras, kaçak köle, hakaret, iftira ve darp gibi mevzular vardır. Bu meseleler arasından sadece 8 tanesi kazf ve hakaret suçlarıyla alakalıdır.²⁰⁰

26 numaralı sicil

Kanûnî döneminde gerçekleşen davalar hakkında olup h. (970-971) m. (1562-1563) seneleri arasındadır. Sicilin iki kişi tarafından yazıldığı düşünülmektedir. Bu sicilde ise iktisadi hayatta karşılaşılan problemler ile alakalı davalar daha fazla önce çıkmaktadır. Bu problemler sicildeki meselelerin %10' nuna tekabül etmektedir. Meseleler ise daha çok ticarî anlaşmazlıklar, mülk satışları ve kiralamaya dairdir. Diğer sicillerle ortak şekilde kaçak köle de önemli bir yekûn oluşturmaktadır.²⁰¹ Kazf ve hakaret suçları az işlenmiştir.

51 Numaralı Sicil

H. (987-988) m. (1579-1580) yılları arasını kapsar. Sultan III. Murat dönemine denk gelmektedir. Bu sicilde vakıflardan ödünç para alma meselesi dikkat çekmektedir. Bunun dışında kiralama, rehin ve kefalet meseleleri bulunmaktadır. Ceza Hukukunu ile alakalı 7 adet adam öldürme, 6 yaralama ve komşular arası anlaşmazlık, kavga gibi davalar göze çarpmaktadır.²⁰²

56 Numaralı Sicil

III. Murat döneminde ve h. (990-991) m. (1582-1583) yıllarında gerçekleşen davalardan ibarettir. Bu sicil genellikle borç, kefalet, boşanma ve köle kayıtları hakkındadır.²⁰³

84 numaralı Sicil

H. 999-1000 : M. 1590- 1591 arasına ışık tutmanın yanında III. Murat dönemine ait bir sicildir. Bu sicilin diplomatik özellik taşıdığı ifade edilmektedir. Çünkü içerisinde 26

²⁰⁰ Orhan Gültekin, *İstanbul kadı sicilleri Üsküdar Mahkemesi 17 numaralı sicil* (H. 956-963 : M. 1549-1556), ed. Coşkun Yılmaz (İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010), 9-20.

²⁰¹ Rıfat Günelan, *İstanbul kadı sicilleri Üsküdar Mahkemesi 26 numaralı sicil* (H. 970-971 : M. 1562-1563), ed. Coşkun Yılmaz (İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010), 9-21.

²⁰² Rıfat Günelan, *İstanbul kadı sicilleri Üsküdar Mahkemesi 51 numaralı sicil* (H. 987-988 : M. 1579-1580), ed. Coşkun Yılmaz (İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010), 9-21.

²⁰³ Hilal Kazan- Kenan Yıldız, *İstanbul kadı sicilleri Üsküdar Mahkemesi 56 numaralı sicil* (H. 990-991 : M. 1582-1583), ed. Coşkun Yılmaz (İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010), 9-15.

ferman bulunmaktadır. Aynı zamanda, hüccetler, “*Kitâbü’l-Evâmir, Kitâbü’l-Es’âr ve Kitâbü’l- Avâbık*” olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir.²⁰⁴

396 Numaralı Sicil

H. 1150-1151 : m. 1737-1738 yılları arasındaki I. Mahmud döneminde gerçekleşen davalardır. Bu sicilde kazf yahut şetm örneğine rastlanmamıştır.²⁰⁵

403 Numaralı Sicil

(H. 1154-1155 : M. 1740-1742) yılları arasında ve Sultan I. Mahmud hükümdarlığı döneminde meydana gelen suçlar hakkındadır. Bu defterdeki toplam hüküm sayısı 423 tür. Müslümanlarla ilgili kayıt sayısı 298 olup konu dağılımı şu şekildedir: alışveriş, evlilik, boşanma, mehir, nafaka, çocuk bakımı için nafaka, miras, kefalet, hırsızlık, darp, tehdit, küfür, iftira, borç, tereke anlaşmazlıkları. Toplumsal huzurun ve güvenliğin sağlanması hakkında da birtakım düzenlemeleri içermektedir. Kazf ve hakaret suçlarının örnekleri bu sicilde daha fazla karşılaşılmıştır. Bunun yanında diğer siciller ile karşılaştırıldığında bu sicilde ceza meseleleri daha fazla işlenmektedir.²⁰⁶

531 Numaralı Sicil

Sultan III. Selim iktidarında ve (H. 1204-1207 : M. 1790-1793) döneminde gerçekleşen davaları içermektedir. Bu sicilde davaların 1646 tanesi Müslümanlar ile alakalı olup davalar genel olarak alışveriş, borç, dava reddi, köle, kira, küfür ve hakaret hakkındadır. Gayri müslimler hakkında ise 296 adet kayıt bulunmakla birlikte davalar genel olarak meyhane kapatılması, hırsızlık ve borç hakkındadır. Siciller arasında en çok kazf ve hareket suçlarına rastlanan 531. Numaralı sicildir.²⁰⁷ Özellikle bu sicilde birçok kazf ve hakaret suçlarına rastlanması her mahkemenin farklı bir suça ağırlık verdiği hissini uyandırmaktadır. Benzer şekilde diğer mahkemelerin de farklı suçlara ağırlık verdiği mahkemelerdeki kayıtlardan anlaşılmaktadır.

²⁰⁴ Rifat Günelan, *İstanbul kadı sicilleri Üsküdar Mahkemesi 84 numaralı sicil (H. 999 - 1000 : M. 1590 - 1591)*, ed. Coşkun Yılmaz (İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010), 18-20.

²⁰⁵ Abdulkadir Altın- Nedim Pakırdağ, *İstanbul Kadı Sicilleri 68 Üsküdar Mahkemesi 396 Numaralı Sicil (H. 1150-1151 : M. 1737-1738)*, ed. Coşkun Yılmaz (Üsküdar, İstanbul: Kültür A.Ş., 2019), 10-20.

²⁰⁶ Mustafa Yılmaz vd., *İstanbul Kadı Sicilleri 70 Üsküdar Mahkemesi 403 Numaralı Sicil*, ed. Coşkun Yılmaz (Üsküdar, İstanbul: Kültür A.Ş., 2019), 9-21.

²⁰⁷ Altın vd., *İstanbul kadı sicilleri 81 Üsküdar Mahkemesi 531 Numaralı Sicil*, 9-20.

2.1.2. İstanbul Mahkemesinin Sicillerine Dair

3 Numaralı Sicil

Bu sicil İstanbul Müftülüğü şer‘iyye sicilleri arşivinde muhafaza edilmekle birlikte (H. 1027: M. 1618) yılında meydana gelen davalar hakkındadır. Belirtilen dönem ise acıların padişahı olarak bilinen Birinci Mustafa’nın yönetimindedir.²⁰⁸ Davalar arasında sosyal ve ekonomik alanlardaki meseleler ağırlıktadır. Sicilde konu çeşitliliği fazla olmasının yanında hükümler genelde alacak:verecek meseleleri sebebiyle ticarî anlaşmazlıklar, kefalet, mülk satışı ve kiralanması, hibe, tayinler, köle ve câriyeler, boşanma:evlenme ve vakıflarla ilgilidir. Ancak davalar arasında vakıf ile ilgili olanlar kendini daha fazla göstermektedir.²⁰⁹

10 Numaralı Sicil

Sicil (H. 1072-1073: M. 1661-1663) yıllarını kapsamakla birlikte son büyük fetihlerin sultanı olarak bilinen Dördüncü Mehmed’in devletin idaresinde olduğu yıllardır.²¹⁰ Müslümanların bulunduğu davalar genellikle alışveriş, alacak verecek meseleleri, köle efendi ilişkileri ve miras paylaşımı hakkındadır. Gayrimüslimlerin bulunduğu davalar ise daha çok ev ve arsa satışı, kira alacağı hakkındadır. Sicil genel olarak değerlendirildiğinde ise alacak verecek davaları hakkındaki hükümlerin yoğunlukta olduğu görülmektedir.²¹¹

12 Numaralı Sicil

Bu sicil (H. 1073-1074 : M. 1663-1664) tarihlerini kapsamakla birlikte sicilde diğer sicillerden farklı olarak davaların yanına İslâm hukukundaki alakalı olduğu konu başlık olarak yazılmıştır. Bir önceki padişahın idaresi devam etmektedir. Bu anlamda şer‘î sicilleri İslâm Hukukundaki alakalı konular ile takip etmek kolaylaşmıştır. Aynı zamanda davaların yanında başlıkların verilmesi sayesinde İslâm Hukukundaki terimleri görme imkânı katmıştır. Örneğin Te’cîl, Niyâbet-i imâmet ve hitâbet, Mülknâme, Hul’,

²⁰⁸ Erhan Afyoncu, *Osmanlı Padişahları* (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2019), 91-92.

²⁰⁹ Yılmaz Karaca, *İstanbul kadı sicilleri İstanbul Mahkemesi 3 numaralı sicil* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2010), 19-20.

²¹⁰ Afyoncu, *Osmanlı Padişahları*, 111.

²¹¹ Yılmaz Karaca, *İstanbul Kadı Sicilleri 51 İstanbul Mahkemesi 10 Numaralı Sicil* (İstanbul: Kültür A.Ş., 2019), 21-22.

İkrâr-ı deyn gibi başlıklar şer'î sicillerdeki hükümlerin yanında yer almaktadır.²¹² 12 numaralı sicilde daha çok boşanma ve nafaka hakkındaki davalara rastlanmaktadır.

18 Numaralı Sicil

Sicilin davaları daha çok gayri menkul satış ve kiralamalar ile alacak verecek meseleleri hakkındadır. Bu sicilin başında ender rastlanan hususlardan bir tanesi olan yalancı şahitlerin listesi bulunmaktadır. Bu kimselerin isimleri, mahalleleri ve bazı fiziki özellikleri sicilde belirtilmiştir.²¹³ Sicilde (H. 1086 - 1087 : M. 1675 - 1676) yılları arasındaki davalar bulunmakla birlikte dönemin padişahı Dördüncü Mehmed'tir.

20 Numaralı Sicil

Bu sicilde davalar genellikle boşanma, mehir, esnaflar hakkında düzenlemeler ve ticari ilişkiler hakkındadır. Bunların yanında çeşitli vakıflar hakkında bilgiler de verilmiştir. Abdurrahman Efendi b. el-Hac Halil'in Nukud Vakfı, Ahmed Ağa Vakfı, ve Rahime Hatun Nukud Vakfı bunlardan bazılarıdır. Ordunun sefere çıkması, verginin toplanması gibi çeşitli alanlara dair de kayıtlara rastlanmaktadır.²¹⁴ (H. 1099-1100 : M. 1688-1689) yılları arasındaki davaları içermekle birlikte devlet İkinci Süleyman'ın yönetimindedir.²¹⁵

22 Numaralı Sicil

Defterde toplam 562 kayıt bulunmaktadır. Bu kayıtların arasında alışveriş, emanet ve vakıf gibi konular yoğun olarak bulunmakla birlikte (H. 1107-1108 : M. 1695-1697) yılları arasındaki hükümler hakkındadır. Devletin otoritesi son sefere çıkan İkinci Mustafa'dadır.²¹⁶ Gayrimüslimler hakkında toplumda 54 davanın bulunmasının yanında davalar çoğunlukla miras, hisse taksimi ve izinsiz yapılan binaların yıkılması

²¹² Rasim Erol, *İstanbul kadı sicilleri İstanbul Mahkemesi 12 numaralı sicil* (İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010), 19-20.

²¹³ Salih Kahriman, *İstanbul kadı sicilleri İstanbul Mahkemesi 18 numaralı sicil* (İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010), 19-20.

²¹⁴ Abdullah Sivridağ, *İstanbul Kadı Sicilleri 56 İstanbul Mahkemesi 20 Numaralı Sicil* (İstanbul: Kültür A.Ş., 2019), 20-21.

²¹⁵ Afyoncu, *Osmanlı Padişahları*, 117.

²¹⁶ Afyoncu, *Osmanlı Padişahları*, 125.

hakkındadır.²¹⁷ Bu konular dışında cizye vergisine dair de kayıtlar vardır. Sicil zamanla kaybolan vakıflar da olmak üzere birçok vakfa dair bilgiler de sunmaktadır.

25 Numaralı Sicil

Toplam 643 adet kayıt vardır. Alışveriş, hapisten çıkarma, borç gibi davalar başta olmak üzere hizmetkarlık parası, mahalleden çıkartılan kimselerin geri gelmesi hakkında davalar Müslümanlar hakkındadır. Bunun dışında kanunda nizam belirlenmesi, üründe hile yapılınca hapsedilme durumu gibi farklı hususlar da sicilde yer almaktadır. Nadir görülen örneklerden bir tanesi olan hadd-i kazfın tatbik edildiği bir dava bu sicilde bulunmaktadır.²¹⁸

2.2. Kazf ve Hakaret Suçlarının Üsküdar ve İstanbul Şer’î Sicillerindeki Pratik Yansımaları

Bu bölümde İstanbul ve Üsküdar mahkemelerindeki kazf ve hakaret suçlarının örneklerine yer verilecektir. Konuya örnek teşkil eden bazı örnekler tamamen zikredilecek, bunun dışında tezin uzamaması ve tekrara düşülmemesi kaygısıyla aynı hüküm ve özellikleri taşıyan davaların sadece başlıkları zikredilmekle yetinilecektir. Bazı davaların tamamına yer vermememizin iki sebebi bulunmaktadır. Kazf ve hakaret suçlarının örnekleri verildikten sonra tezin birinci bölümünde ele alınan İslam hukuk doktrini ile ilişkiyi açıklanmaya çalışılacak ve böylece tezin amacı olan teori ile pratiğin bir mukayesesi sunulacaktır.

Çalışma, kazf ve hakaret suçlarını içermesi sebebiyle şer’î sicil örnekleri iki ana kısımda incelenmiştir. İlk kısımda İslâm hukukuna göre kazf suçu kapsamına dahil olabilecek nitelikteki davalar ele alınmıştır. Bu davalar ise kendi içerisinde had cezası, ta‘zîr cezası verilenler ve herhangi bir ceza kaydına rastlanılmayanlar olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir. İncelediğimiz sicillerde kazf suçu içerip had tatbik edilen iki dava örneği bulunmaktadır. Bu iki dava dışında sabit olmuş iki kazf suçuna ise ta‘zîr cezası verilmiş olup bunlara neden had cezası verilemediğine aşağıda temas edilecektir. Kazf suçunun

²¹⁷ Coşkun Yılmaz, *İstanbul Kadı Sicilleri 57 İstanbul Mahkemesi 22 Numaralı Sicil* (İstanbul: Kültür A.Ş., 2019), 19-21.

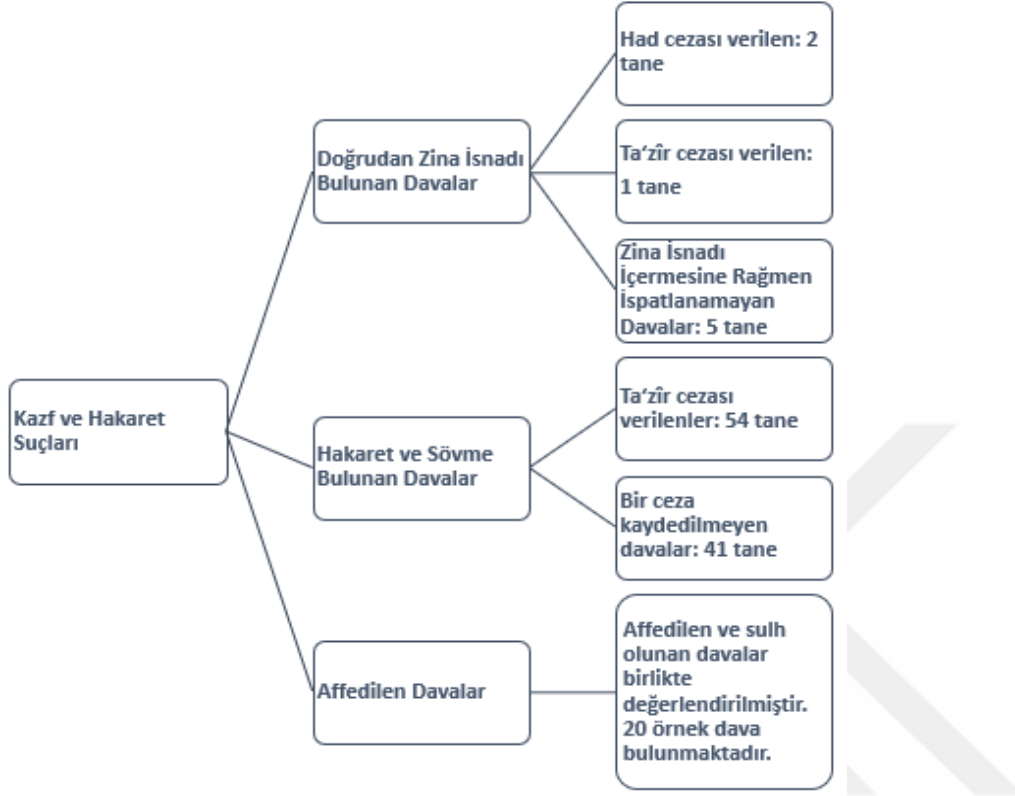
²¹⁸ Mümin Yıldıztaş- Salih Kahrıman, *İstanbul Kadı Sicilleri 76 İstanbul Mahkemesi 25 Numaralı Sicil* (İstanbul: Kültür A.Ş., 2019), 19-21.

sabit olduğu altı suçta ise kaydedilen herhangi bir ceza bulunmamakta olup bunun sebeplerine yine aşağıda yer verilecektir.

İkinci kısımda ise hakaret ve sövme suçlarına dair davalar yer almaktadır. Kazf suçlarında uygulanan ayırım bu bölüme de tatbik edilerek hakaret suçu neticesinde ta'zîr cezası verilenler ve ceza kaydedilmeyen davalar olmak üzere iki bölümde incelenecektir. İncelenen ilgili defterlerde, önemli oranda af ve sulhun gerçekleştiğı dava yer almaktadır. Bunlar içerisinde kazf suçunun gerçekleştiğı davalar yer almamakta, tamamı hakaret içerikli davalardan oluşmaktadır.

Şekil 2.1. İstanbul ve Üsküdar Mahkemelerindeki Kazf ve Hakaret Suçlarına Verilen Cezaların Türleri

2.2.1. Doğrudan Zina İsnadı Bulunan Davalar

Kazf suçu neticesinde kazf haddi uygulanan davaların az olduğu görülmektedir. Bunun sebebi İslam hukukunda bir kimseye had cezasının verilebilmesi için suçun sabit olması, bunun da oldukça sıkı şartlara bağlanmış olmasıdır.²¹⁹ Zina isnadının şartlarının tam oluşmadığı bazı davalarda had cezası yerine ta'zir cezası verildiği müşahede edilmektedir.

2.2.1.1. Had Cezası Verilenler

1. Ahmed Ağa'ya iftira ve hakaret eden Sipâhî Mustafa'nın cezalandırılması

Davudpaşa kurbünde Bâyezid-i cedîd mahâllesinde sâkin zü'amâdan mültezim Ahmed Ağa b. Abdullah meclis-i şer'-i şerîfe ihzâr etdirdiği komşusu Sipâhî el-Hâc Mustafa b. Ahmed

²¹⁹ Nitekim Heyd de İslâm hukukunda bazı suçların delil kuralları çok sıkı ve katı olması sebebiyle bu cezaların gerektiği gibi cezalandırılmadığını iddia etmektedir. Heyd, *Studies in Old Ottoman Criminal Law*, 1.

mahzarında mezbûr Mustafa bir gece mukaddem kubeyl-i işâda menzili kapısı önünde bana bi'l-muvâcehe kâfir ve kızılbaş ve zânî ve avrad kapadırsın deyü şetm ve kazf edip ve bana âr lâhık olmağla müceb-i şer'isini taleb ederim deyü ba'de'd-da'vâ ve'l-inkâr müdde'î-i mezbûr müdde'âsına mahâlî-i mezbûrede sâkin el-Hâc Bekir b. Ahmed ve Ahmed b. Mehmed nâm kimesneleri ikâme, onlar dahi edâ-yı şehâdet etmeleriyle mahâlîlelerinden tezkiye için kibel-i şer'-i şerîfden Mehmed Emin Efendi irsâl, ol dahi mahâlî-i mezbûreye varıp tezkiye etdikde yirmi dokuz nefer mazbûtü'l-esâmi Müslimîn şâhidân-ı mezbûrânın kizb ile ma'rûf olmayıp udûlden olduklarını ihbâr etmeleriyle şehâdetleri şer'an makbûle oldukdan sonra mahâlî-i mezbûre ahâlîsinden İmam Süleyman Efendi ve Kasab İlyas vâ'izi eş-Şeyh Hasan Efendi ve Nâilî Paşa Câmi' vâ'izi diğer eş-Şeyh Hasan ve Bâyezid-i cedîd Câmi'i hatîbi es-Seyyid Abdurrahman Efendi ve el-Hâc Ahmed ve el-Hâc Süleyman ve el-Hâc İbrahim ve Yemişçi es-Seyyid Musa ve Sipâhî el-Hâc Ömer ve Kayyûm el-Hâc Mehmed ve Ömer Ağa nâm on bir nefer sikâtdan Müslimîn meclis-i şer'-i şerîfe hâzirûn olup mezbûr Ahmed Ağa için muhsan ve zinâdan affif olduğunu alâ-tarîkî'sh-shâdet haber vermeleriyle mücebiyle mezbûr Sipâhî el-Hâc Mustafa'ya mezbûr Ahmed Ağa'nın talebiyle şer'an hadd-i kazf olan seksen değnek darbı lâzım geldiği huzûr-ı âlilerine i'lâm olundu.²²⁰

Detaylı bir şekilde açıklanan davada, İslam hukuku tarafından kazf suçunun ispatı için aranan tüm şartların taşındığı görülmektedir. Birinci bölümde ifade edildiği üzere kazf haddinin ispatı için suçun, muhsan ve iffetli Müslümana yönelik zina veya nesep nefyi isnadı içermesi gereklidir. Davadaki Sipâhî Mustafa (kâzif), Ahmed Ağa'ya (makzûf) “Kâfir kızılbaş ve zânî ve avrad kapatırsın.” şeklinde hem kazfte bulunmuş hem de hakaret etmiştir. Sipâhî Mustafa'nın “zânî” ve “avrad kapatırsın” ifadeleri açık zina isnadı içeren ve kazf cezasını gerektiren lafızlardır.

Kazf haddinin tatbik edilebilmesi için gerekli olan diğer şart makzûfun muhsan olmasıdır. Önek davada yer aldığı üzere Ahmed Ağa'nın bu sıfatı taşıyıp taşımadığı detaylı bir şekilde araştırılmış, bizzat mahalleye giden görevliler, on bir güvenilir kişinin Ahmed Ağa'nın muhsan olduğuna dair şahitliğini kaydetmiştir.

Kazf suçunun gerçekleşmesi için gerekli olan bir diğer şart ise bu olayın görgü tanıklarının olmasıdır. Örnek davanın mahkeme kaydına göre bu olayın şahitleri el-Hâc Bekir b. Ahmed ve Ahmed b. Mehmed'dir. Ayrıca mahkeme bu şahidin şahitlerin şer-i şerife göre uygun olup olmadığını araştırmak için bizzat Mehmed Emin Efendi'yi

²²⁰ İstanbul Mahkemesi, 25 numaralı sicil, 142-1.

tezkiye için görevlendirmiş ve bu zat toplam 29 kişiye sorarak bu şahidin şahitlik şartlarını taşıyıp taşımadığı detaylı bir şekilde araştırmıştır.

Şahitlik vasıflarını taşıdıklarının anlaşılması üzerine mahkeme Sipâhî Mustafa'ya hadd-i kazf olan seksen celdeye hükmetmiştir.

2. Zina iftirasının cezalandırılması

“(…) mahallesinde sâkin Mehmed b. Mustafa Zernişâncı demekle ma'rûf (...), babası merkûm Mustafa[’ya] zinâ iftirâ edip beyâna kâdir olmamağla, mezbûr Mehmed’e hadd-i kazfurulmuşdur.”²²¹

İstanbul Bab mahkemesinde yer alan bu şer’i sicile göre bu davada da kazf haddi uygulanmıştır. Metinde şahitlere ve tezkiyeye dair bir ifade yer almamaktadır. Sadece Mehmed’in babası Mustafa'ya zina isnadında bulunduğu ve kendisine kazf haddi uygulandığı yer almaktadır. Kayıтта yer aldığına göre mahkeme Mustafa'nın zina suçunu işlediğini ispat edebilmesi için Mehmed'den dört şahit istemiştir. Ancak Mehmed bunu ispatlayacak şahit getirememiş ve zina isnadının doğruluğunu ispat edememiştir. Böylece kendisine kazf haddi uygulanmıştır.

Bu iki örnekten anlaşıldığı üzere Osmanlı devlet mahkemeleri, fıkıh kitaplarında zikredilen şartları taşımaları durumunda zina iftirasına kazf haddi uygulamıştır. Allah hakkı olarak kabul edilen had cezası herhangi bir kimsenin aleyhinde sabit olduğunda hiçbir kurum ya da kişinin bu cezayı uygulamama noktasında inisiyatif alamayacağı müsellemidir. Ancak bu cezaların sabit olmadığı müddetçe uygulanmaması da hukukun istikrarı ve bütünlüğü için önem arz etmektedir. İslâm hukukunca zikredilen şartlar suçta bulunmadığı takdirde Osmanlı Devleti had suçu işlemeyen kimseye had cezasını takdir etmemiştir. Sözelimi şer’î sicillerde yer alan bazı kazf suçlarına ta’zîr cezası verildiği görülmektedir. Çünkü bu kazf suçlarının İslâm hukukunda zikredilen ve barındırması gereken tüm unsurlar ve şartları içermemesi sebebiyle had cezası uygulanmadığı anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti’nin bu cezaları tatbik etmemesi İslâm hukukuna bir başkaldırı yahut ona mugayir bir tavır olmayıp doğrudan bu hukukun kurallarını dikkate almak demektir. Bu anlamda incelenen davanın İslâm hukukunda

²²¹ Hüseyin Kılıç, *İstanbul kadı sicilleri Bâb Mahkemesi 54 numaralı sicil* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2011), 440.

zikredilen şartlara ve unsurlara uygun olması Osmanlı Devleti'nin bu hukuku uyguladığına işarettir.

2.2.1.2. Ta'zîr Cezası Verilenler

1. Kuzu Şeyh b. Abdullah'ın Server bt. Abdullah'a küfrettiği için ta'zîr olunduğu.

Sebeb-i tahrîr-i kitâb budur ki Kuzu Şeyh b. Abdullah'ın Server binti Abdullah'[a] r*sbu ve k*hbe ve oğlun haramzadedir deyu şetm ettiği yemînden nükûl ile sâbit oldukda ta'zîr olunup deftere sebt olundu. Tahrîren fi evâsıtı Rebi'ulâhir sene ihdâ işrîn ve tis'a mi'e. Şuhûdü'l-mazmûn Şükrullâh b. Şeyh Sevindik ve Şeyh İsa b. Yahşi ve Davud Reis b. Bıçakçı ve Hamza b. Hüseyin.²²²

Bu olayda açık bir zina isnadı bulunmaktadır. Kuzu Şeyh isimli şahsın, Server isimli kadına zina ifadesini içeren üç farklı lafız kullandığı iddia edilmiştir. Bu açıdan bu davada zina is bu örnek davaya kazf cezası verilmesi gerektiği ileri sürülebilir. Ancak birinci bölümde de ifade edildiği üzere Hanefilere göre kazf dahil had suçlarının ispat edilebilmesi için ya olayın şahitler tarafından ispatlanması ya da suçlunun ikrar etmesi gereklidir. Şafiîler ise şahidin ve ikrarın bulunmadığı durumlarda yemine başvurmaktadır. Örnek davanın da yeminden nükûl ile sonuçlandığı anlaşılmaktadır. Nükûl ile sabit olan davaya bir nevi şüphe dahil olmaktadır. Şüphe ise had cezasını düşürmektedir. Zina isnadında bulunduğu iddia edilen şahsın, zina iftirasında bulunmadığına yemin etmemesi bir açıdan onu suçlu kılsa da buna had cezası verilmeyeceği için tazir ile cezalandırılmıştır.

2.2.1.3. Zina İsnadı İçermesine Rağmen İspatlanamayan Davalar

1. Memaç b. Budak'ın Yusuf b. Ramazan'a iftira ettiği.

Vech-i tahrîr-i hurûf oldur ki Memaç b. Budak ve Yusuf b. Ramazan meclis-i şer'a hâzırân olduklarında mezbûr Memaç takrîr-i da'vâ kılıp eyitti ki işbu Yusuf bana “bre avretin filan ettiğim kelb” deyu şetm etti, dedikde mezbûr Yusuf'dan su'âl olundukda inkâr ile cevâb vericek mezbûr Memaç'dan alâ-sıdk-ı da'vâhü beyyine taleb olunup âciz olundukda, mezbûr Yusuf'a yemîn billâh teklîf olunup üç def'a nükûl edip bi't-taleb kayd-ı sicil olundu. Vaka'a't-tahrîr fi

²²² Üsküdar Mahkemesi, 1 Numaralı Defter, 43b-3.

evâili Zilka'de sene 957. Şuhûdü'l-hâl: Kara Yusuf b. Abdullah, Ali b. Hacı, Mustafa b. Mehmed, Durmuş b. Dündar, Ramazan b. Hüseyin ve gayruhüm.²²³

Memaç b. Budak, Yusuf b. Ramazan'ın “*Bre avretin filan ettiğim kelb!*” diyerek Yusuf'un karısı ile zina yaptığını, dolayısıyla karısının zâni olduğunu dolaylı olarak söylemiştir. Hanefilere göre kinayeli gerçekleşen zina isnatlarına ta'zîr cezası öngörülmektedir. Ayrıca davada geçtiği üzere Yusuf'a bu lafızları isnat edip etmediği sorulduğunda inkâr etmiş ve Memaç'tan delil getirmesini istenmiştir. Memaç da delil getirmekten aciz kalınca Yusuf'un yeminine başvurulmuştur. Yusuf ise üç yeminden de nükûl etmiştir. Buna rağmen herhangi bir cezanın verildiğine dair kayıt bulunmamaktadır. Burada bir cezanın öngörülmemesinin sebebi hem kinayeli lafız ile isnadın yapılması hem de şahit veya ikrar gibi bir yolla suçun ispat edilememesidir. Anlaşıldığı kadarıyla yeminden nükul buna ceza verilmesi için yeterli görülmemiştir.

2. Ahmed ve karısı Kezban'ın kendisine hakaret ettiğini iddia eden Âmine'nin iddiasını ispatlayamadığı.

Sahibe-i arzuhâl Âmine derûn-ı arzuhâlde ismi mastûr Ahmed ve Kezban nâm zevcân muvâcehelerinde hilâf-ı şer' bana zevcân-ı mezbûrân itâle-i [lisân ile] k*hbe, fâhişe deyü şetm ederler deyü ba'de'd-da'vâ ve'l-inkâr müdde'îye-i mezbûre müdde'âsını isbâta kâdire olmayıp ityân-ı beyyineden izhâr-ı acz edip yemîn vermeye dahi tâlibe olmamağla müdde'îye-i sahabe-i arzuhâl Âmine bilâ-beyyine bî-vech mu'ârazadan men' olunduğu bi'l-iltimâs huzûr-ı âlîlerine i'lâm. Fî 24 Cumâdelûlâ sene 1154.²²⁴

Ahmed ve karısı Kezban Âmine'ye “k*hbe, fâhişe” diyerek zina isnadında bulunmuşlardır. Klasik fıkıh kitaplarına göre Müslüman ve muhsan olan kadına fâhişe demek kazf suçunu gerektirirken, k*hbe lafzı kinayeli ifadelerden kabul edilmesi sebebiyle ta'zîr cezası öngörülmektedir. Âmine ise kendisine isnat edilen bu lafızlar sebebiyle mahkemeye şikâyetle bulunmuş olup kazfın unsurlarından bir tanesi olan mutâlebeyi yerine getirmiştir. Ancak Ahmed ve karısı bu lafızları isnat etmediklerini ifade ettikten sonra mahkeme Âmine'den şahit istemiş, Âmine ise ispat için şahit getirememiştir. Ayrıca Amine hâkimin davalıdan yemin isteme (istihlaf) teklifi reddedince dava düşmüş ve herhangi bir ceza kaydedilmemiştir.

²²³ Üsküdar Mahkemesi 17 Numaralı Sicil, 51b-4

²²⁴ Üsküdar Mahkemesi 403 numaralı sicil, 12a-2

3. Yasemin bt. Abdullah'ın Hasnâ bt. Abdullah'a küfrettiği

Vech-i tahrîr-i sicil budur ki Karye-i Samandıra'dan Hasnâ bt. Abdullah ve Yasemin bt. Abdullah meclis-i şer'â hâzırân olduklarında mezbûr Hasnâ takrîr-i da'vâ kılıp dedi ki bana “bre r*spî ve k*hbe dedi, şetm etti” dedikde mezbûre Yasemin inkâr edip gıbbe'l-inkâr mezbûre Hasnâ'dan beyyine taleb olunup Nebi Çelebi b. Mehmed [ile] Murad b. Mehmed nâm kimesneler, biz şâhidleriz ve şehâdet ederiz mezbûre Yasemin r*spî ve k*hbe deyû mezbûre Hasnâ'ya şetm etti, deyicek ba'de't-tezkiyye hayyiz-i kabûlde vâki' olup bi't-taleb kayd-ı defter olundu. Vaka'a't-tahrîr fî evâhiri Cemâziyelâhir sene 957. Şuhûdü'l-hâl: Mevlânâ Muhiddin Halîfe b. Davud el-Hatîb, Ali b. Hacı Fakîh, Ali b. Üveys el-müezzîn, Nasûh b. Abdullah, Mehmed b. Hüseyin ve gayruhum.²²⁵

Yasemin bt. Abdullah Hasnâ bt. Abdullah'a “Bre r*spî ve k*hbe!” diyerek kazf suçunda bulunmuştur. Mahkeme Hasnâ'dan Yasemin'in kendisine bu isnatları yaptığına dair iki şahit istemiş ve Hasnâ da Nebi Çelebi b. Mehmed ile Murad b. Mehmed adındaki şahitleri mahkemede hazır etmiştir. Şahit tezkiye edilmiş ancak örnek davada mezkûr suça hangi cezanın verildiğine dair bir kayıt bulunamamıştır.

4. Pir Ali b. Karagöz'e söven Yusuf b. Abdullah'ın durumunun sicile kaydedildiği.

Sebeb-i tahrîr-i kitâb budur ki Semerci Yusuf b. Abdullah Pîr Ali b. Karagöz'e rosbu oğlu deyu şetm ettiği Mustafa b. Bahadır ve Katırcı Kemal b. Yakub şehâdetleri [ile] sâbit oldukdan sonra mâ-hüve'l-vâki deftere sebt olundu. Tahrîren fî evâili Recebi'l-mürecceb sene işrîn ve tis'a mi'e. Şuhûdü'l-hâl Şahbâli b. Ali Fakih ve Mehmed b. Süleyman ve Hızır b. Ramazan ve gayruhum.²²⁶

Yusuf b. Abdullah Pîr Ali b. Karagöz'e “r*sbu oğlu” diyerek zina isnadında bulunmuştur. Bu ifade İslâm hukukunda kazfî gerektiren bir suç olarak kabul edilmektedir. Örnek davada zina isnadı doğrudan Karagöz'e olmayıp Yusuf onun annesinedir. Bu durumda örnek dava iki aşamada incelenebilmektedir. İslâm hukukuna göre kendisine zina isnadı yapılan kimse hayattaysa sadece bu kişi mahkemeye dava etme hakkına sahiptir. Ancak vefat ettiyse zina isnadı yapılan kimsenin usulü ve furuû mahkemeye şikâyet etme hakkına sahiptir. Çünkü makzûfun akrabaları da zina

²²⁵ Üsküdar Mahkemesi 17 Numaralı Sicil, 42a-5

²²⁶ Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil, 30a-2.

isnadından etkilenip onlara da bir iffetsizlik nispet edilmiş olmaktadır. Buna rağmen davada herhangi bir cezaya rastlanmamıştır.

5. Çıkırcı Vakfı görevlilerine, Hasan adlı birinin hakaret ettiği.

Çıkırcı tâ'ifesinin Mahmiye-i İstanbul'da Çıkırcı Vakfı'nın kethüdâları Mehmed Bey b. Yunus ve yigitbaşları olan Derviş b. Ali ve yine vakf-ı mezbûrede Ahmed b. İbrahim ve Abdi Beşe b. Abdullah b. Veli ve Hasan b. Yusuf ve Mustafa Bey b. Rüstem ve Musa b. İbrahim ve sâirleri meclis-i şer'-i şerîfde, işbu bâ'isü'l-kitâb Hasan b. Abdullah nâm kimesne muvâcehesinde takrîr-i da'vâ edip, mezbûr Hasan bize, cümleiniz harâm yersiz ve zinâ edersiz ve size tecdîd-i nikâh lâzımdır gelin hâatunlarınızı nikâh edip sizi Müslim edeyin deyû şetm eyledi, suâl olunup ihkâk-ı hak olunmasın taleb ederiz dediklerinde, gıbbe's-suâl ve akîbü'l-inkâr ve'l-istişhâd, udûl-i Müslimînden Mustafa b. Abdullah el-Bevvâbû's-sultânî ve Receb Sofi b. Maden ve Sinan b. Lutfî nâm kimesneler mahfil-i kazâyâ li ecli's-şehâde hâzırûn [olup] istişhâd olunduklarında, fi'l-hakîka mezbûr Hasan müdde'ıyyûn-ı merkûmûna siz cümleiniz harâm yersiz ve zinâ edersiz ve size tecdîd-i nikâh lâzımdır gelin hâatunlarınızı nikâh edip sizi Müslim edeyin deyû şetm eyledi, bu husûsa şâhidleriz şehâdet dahi ederiz dediklerinde, mezbûrûnun şehâdetleri ba'de't-ta'dîl hayyiz-i kabûlde olup, mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu. Tahrîren fi'l-yevmi'l-ısrîn min şehri Rebî'îlâhîr li sene seb'a ve ısrîn ve elf.²²⁷

Bu davada Hasan (kâzif), Çıkırcı Vakfındaki görevlilere (makzûf) “Haram yersiniz, zinâ edersiniz ve hepiniz nikahınızı yenilemeniz lazımdır.” diyerek hem kazf hem de hakarete bulunmuştur. İslâm hukukunda bir topluluğa karşı yapılan zina isnatları kazf suçu olarak değerlendirilmemektedir. Çünkü kazf suçunda makzûfun belirli bir kimse olması şart koşulmuştur. Bu anlamda Hasan muayyen birine değil birçok kişiye zina isnat etmiştir. Bundan dolayı örnek dava kazf suçu olarak değerlendirilmemiştir. Bu tür suçlara ta'zîr cezası verilebilirken buna dair herhangi bir kayda sicilde rastlanmamıştır.

2.2.2. Sövmeye ve Hakaret suçu içeren davalar

2.2.2.1. Ta'zîr cezası verilenler

1. Hayyat Ali'ye küfreden bozacı Mahmud'a ta'zîr cezası verildiği.

²²⁷ İstanbul Mahkemesi, 3 Numaralı Sicil, 25b-2.

Sebeb-i tahrîr-i hurûf oldur ki Bozacı Mahmud nâm kimesne Hayyat Ali'ye s*kdığım or*sibunun s*kdirici? dediğine ba'de'd- da'vâ Berber Hasan ve Ali b. Musa ve Mustafa b. Ömer şehâdet ettiklerinden sonra ba'de't-taleb ta'zîr olundu. Tahrîren fî evâsıtı Rebi'ulevvel sene 920. Şuhûd İlyas b. Abdî ve Emîn Ayas Bey ve Muhzır Kılağuz.²²⁸

Bozacı Mahmud, Hayyat Ali'ye örnek davadaki lafızları kullanarak hakaret etmiştir. Bu lafızlar İslâm hukukunda hakaret suçu başlığı altında değerlendirilebilmektedir. Çünkü Mahmud'un ifade ettiği lafızlar Hayyat Ali'nin iffetine hâlel getiren onur kırıcı ve rendice edici ifadeler olarak kabul edilmektedir. Örnek davadaki “or*sbu” lafzı bir erkeğe isnat edilmesi sebebiyle hakaret olarak kabul edilmiştir. Çünkü erkek tabiatı ve konumu itibarıyla bu lafza muhatap olamamaktadır. Ancak aynı lafızlar bir kadına isnat edilmiş olsaydı bu durumda bir kazf suçundan bahsedilebilecekti. Aynı zamanda örnek davada yer alan lafızlara hangi cezanın verileceğine dair şer'-i şerifte doğrudan bir ceza tayin edilmemiştir. Bu anlamda ceza verme yetkisi had sınırını aşmamak kaydıyla devlet başkanına ait olup dilediği bir cezayı takdir edebilmektedir. Dava ise ta'zîr cezası ile sonuçlanmış olup İslâm hukukuna uygun bir hüküm verildiği anlaşılmaktadır.

2. Kara Hüseyin b. Mestan'a küfreden Doymaz Hamza b. Abdullah'a ta'zîr cezası verildiği.

“Sebeb-i tahrîr-i kitâb budur ki Doymaz Hamza b. Abdullah Kara Hüseyin b. Mestan'ı cimâ' la[f]zı ile şetm ettiği Muharrem b. Yunus ve Hasan b. İsmail ve Mahmud b. Yusuf şehâdetleri [ile] sâbit olduktan sonra ta'zîr olunup deftere sebt olundu. Tahrîren fî evâsıtı Rebi'ulâhîr sene ihdâ işrîn ve tis'a mi'e.”²²⁹

Bu davada Abdullah Mestan'a cimâ içerikli sözlerle hakarete bulunmuştur. Abdullah'ın cimâ lafzı ile hakaret bulunduğu ayrıca zikredilmesi önem arz etmektedir. Çünkü İslâm hukukuna göre çoğunlukla zina isnadı içermeyip cimâ lafzı barındıran ifadelerin birine söylenmesi hakaret suçu olarak değerlendirilirken bunun dışındaki kimi ifadeler örfe göre suç kabul edilmemektedir. Örneğin bir kimseye “Ey köpek!” demek Ebû Yusuf'a göre Arap toplumunda hakaret olarak değerlendirilirken İmam Muhammed'e göre bu lafız hakaret suçu değildir.²³⁰ Çünkü ona göre Arap toplumu özelinde bu lafız

²²⁸ Üsküdar Mahkemesi, 1 Numaralı Defter, 15-a2.

²²⁹ Üsküdar Mahkemesi, 1 Numaralı Sicil, 43b-1

²³⁰ İbnu'l-Humâm, *Fethu'l-kadîr*, 5:347.

bir kimseye ayıp ve kusurdan itham etmek değildir. Neticede dava hakaret suçu olarak değerlendirildiği için ta‘zîr cezası verilmiştir.

İncelediğimiz sicillerde bu ve benzeri şekillerde yer alan birçok hakaret ve buna verilen ta‘zîr cezaları yer almaktadır. Çalışmanın uzamaması adına bundan sonraki örneklerde davanın tamamı verilmemiş, bunun yerine davaya özet bir şekilde temas edilmiştir.

3. Yusuf b. Hamza’ya hakaret eden Şahsuvar’ın ta‘zîr olunması

Şahsuvar, Yusuf b. Hamza’ya hakaret etmiştir. Şahsuvar mahkemede bunu inkâr edince hâkim, Hamza’dan beyyine talep etmiştir. Bunun üzerine müslüman ve adil zatlar olan Piralî b. Seydi ve Yusuf b. Abdullah, Hamza’yı doğrulayarak Şahsuvar’ın hakaret ettiğine şahitlik yapmışlardır. Dava neticesinde Şahsuvar ta‘zîr ile cezalandırılmıştır.²³¹

4. Yusuf Nebî’ye küfreden Şirvanlı Mehmed b. Salih’e ta‘zîr cezası verildiği.

Bu davada Mehmed b. Salih, Yusuf Nebî’ye küfretmiş, ancak küfrün mahiyete yer verilmemiştir. Dava kayıtlarına Mehmed b. Salih yaptığı küfrü mahkemede itiraf etmiştir.²³²

Bu davada şahitlerden bahsedilmediği için muhtemelen suçlunun ikrarı ile ispat olunmuştur. Buna göre İslam hukukçularına göre suçun ispat yollarından bir tanesi olan ikrar neticesinde Salih’e ta‘zîr cezası verilmiştir.

5. Veli b. Habib’e hakaret eden Timur b. Hasan’ın ta‘zîr olunması

Timur b. Hasan, Veli b. Habib’e “Ey kafir!” demiştir. Dava neticesinde Timur b. Hasan ta‘zîr olmuştur.²³³

6. Mustafa İlyas’a hakaret eden İvaz’ın ta‘zîr olunması

Bu davada İvaz isimli şahıs, ikinci vakti Mustafa İlyas’ın evine gidip küfretmiştir. Nasıl bir lafız kullanarak sövdüğü dava kaydında yer almamaktadır. Mustafa İlyas suçun ispat

²³¹ Dava için bkz. Üsküdar Mahkemesi, 2 Numaralı Sicil, 43a-3

²³² Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil, 71a-1.

²³³ Üsküdar Mahkemesi 2 Numaralı Sicil, 58a-4

yollarından biri olan adil ve Müslüman iki şahitle suçu ispat etmiştir. Dava neticesinde İvaz'a ta'zîr cezası uygulanmıştır.²³⁴

7. İbrahim b. Mehmed'e küfreden Çalapverdi'nin ta'zîr olunması²³⁵

Davada Çalapverdi, İbrahim b. Mehmed'e sövmüştür. Bunun üzerine İbrahim b. Mehmed mahkemeye Çalapverdi'yi dava etmiştir. Ardından Çalapverdi'ye suç işlememişliğine dair yemin teklif edilmiş ama nükûl etmiştir. Dava neticesinde ta'zîrine karar verilmiştir. Buradan hareketle, hakaret davalarında nükûlün suç ispat yollarından bir tanesi olduğu anlaşılmaktadır.

8. Sarhoş olan Siyah'ın Ahmed b. Hasan'a küfretmesi

Davada Ahmed b. Hasan, Siyah Şanullah'ın hem sarhoş olduğunu hem de kendisine cimâ lafzı ile küfrettiğini iddia etmiştir. Siyah, mahkemede Hasan'a küfrettiğini ikrar etmiş, sarhoşluğu ise iki şahit ile sabit olmuş ve kendisine ta'zîr cezası verilmiştir.²³⁶

9. Mustafa b. Hamza'ya küfreden Mihal b. Yorgi'nin ta'zîr olunması²³⁷

10. Küçük Halil'e hakaret eden Mustafa b. Dizdar Murad'ın ta'zîr olunması²³⁸

Dizdar Murad, Küçük Halil'e "Bre hırsız, boğazından asılası!" şeklinde hakaret etmiştir. Dizdar Murad mahkemede suçunu ikrar ederek "Şer'an ne gerekiyorsa yapın." demiştir. Bunun üzerine Murad'a ta'zîr cezası verilmiştir.

11. Mustafa b. Ali'ye küfür eden Kara Mustafa'ya ta'zîr gerektiği²³⁹

12. Kayıkçılar kethudası Mustafa'yı tehdit eden Çalık Ali'nin cezalandırılması²⁴⁰

Kethuda Mustafa, İran Elçisi hakkında fermanı okumak için kayıkçıları iskeleye toplamıştır. Bunun üzerine Çalık Ali "Sen beni bununla nasıl hizmete ve emre ta'yin edersin!" diyerek kethüdaya saldırmış ve küfürler etmiştir. Bunun üzerine kethüda

²³⁴ Üsküdar Mahkemesi 2 Numaralı Sicil, 60a-4

²³⁵ Üsküdar Mahkemesi 5 Numaralı Sicil, 10b-2

²³⁶ Üsküdar Mahkemesi 5 Numaralı Sicil, 43a-4

²³⁷ Üsküdar Mahkemesi, 5 Numaralı Sicil, 69a-6

²³⁸ Üsküdar Mahkemesi, 5 Numaralı Sicil, 9b-3

²³⁹ Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 3b-4

²⁴⁰ Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 3a-4

Mustafa mahkemeye başvurmuştur. Dava neticesinde Çalık Ali'ye te'dip ve ta'zîr cezası verildiği ifade edilmektedir.

13. Sarhoş vaziyette elinde bıçakla ahaliyi tehdit eden İsmail'in cezalandırılması²⁴¹
14. Şükrullah'a hakaret edip sopayla döven cebeci zümresinden Mehmed'in cezalandırılması²⁴²
15. Irza tasallut eden Ahmet ve Ali'nin kalebendlikle cezalandırılması²⁴³

Ahmet ve Ali, Halil'in evine öldürme aletiyle gelmişler ve Halil'in annesine ve eşine küfretmiştir. Ahmet ve Ali durumu inkâr edince mahkeme Halil'den şahit istemiştir. Ahmet ve Ali'nin suçu şahitler ile sabit olduktan sonra mahkeme onlara kalebentlik²⁴⁴ cezası vermiştir.

16. Uygunsuz davranışları ve ahlaksızlığı nedeniyle Arakıyeci el-Hâc Mehmed mahallesinde oturan Hüseyin'in mahalleden sürülmesi²⁴⁵

Mehmed, Ahmed'e cimâ lafızlarıyla hakarete bulunmuştur. Ahmed durumu mahkemeye taşıyınca mahkeme mahallede birtakım araştırmalar yapmıştır. Mahalle ahali Mehmed'in devamlı bir şekilde mahallede sıkıntı çıkartıp insanlara hakarete bulunduğunu ifade etmiştir. Bu dava neticesinde Mehmed mahalleden çıkartılmıştır ki bunun bir ta'zîr cezası olduğu anlaşılmaktadır.

17. Çörekçi Mehmed'in uygunsuz davranışlarından dolayı meslekten men edilmesi talebi²⁴⁶

Çörekçi Mehmed Hüseyin'in anasına ve avradına cimâ lafzı ile küfretmiştir. Aynı zamanda mahalle esnafı Mehmet'ten rahatsız olduklarını ve insanlara devamlı bir şekilde küfredip onları sıkıntıya soktuğunu dile getirmiştir. Bunun üzerine Çörekçi Mehmed meslekten ihraç edilmiştir.

---

²⁴¹ Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 21a-3

²⁴² Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 19b-2

²⁴³ Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 49b-1

²⁴⁴ Kalebentlik bir çeşit sürgün cezasıdır. Kişiyi hem memleketlerinden uzak hem de surlarla çevrili bir alana hapsedmek suretiyle uygulanan bir ceza türüdür. "Ömer İşbilir, "Kalebend", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2019), 3:5-7.

²⁴⁵ Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 55a-1

²⁴⁶ Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 58b-1.

18. Bostancı Mustafa'nın Çengelköyü ahalisine eziyet edip ahalinin mal ve ırzlarına zarar verdiğiinden köyden ihraç edilmesi²⁴⁷

19. Hanımı Ayşe bt. Ahmed'i dövüp hakaret eden kocası Kahveci Ali b. Ahmed'in cezalandırılması²⁴⁸

Kahveci Ali b. Ahmed eşi Ayşe'yi hem dövmekte hem de küfretmektedir. Ayşe kocasının cezalandırması için mahkemeye şikâyetle bulunmuştur. Ahmed'e yemin teklif edilmiş ancak nükûl edince ta'zîr cezası lazım görülmüştür.

20. Küfürleşen Trani bt. Dimitri ile Trani bt. Solak'ın ta'zîr olunması²⁴⁹

21. Mehmed'e küfreden İsmail'in ta'zîri gerektiği²⁵⁰

22. Üsküdar'da Torbalı mahallesinden Fatma'ya küfreden İbrahim'in cezalandırılması²⁵¹

23. Üsküdar'da Solak Sinan mahallesinden Ali Beşe'ye odunla vurup, hakaret eden Belkis Hatun'un cezalandırılması²⁵²

24. Selami mahallesinden Vartan'a küfür ve hakaret eden Pervih'in cezalandırılması²⁵³

25. Tecavüz kasdıyla Hüseyin kızı Şerife'ye saldıran Hüseyin'in kalebend edilmesi²⁵⁴

26. Simitçi Yani'ye küfredip darb eden Ali'nin tazirle cezalandırılması²⁵⁵

27. Karısı Şerife Zeyneb'e bıçakla saldırıp söven Ali'ye ta'zîrygulanması²⁵⁶

28. Arabacı Süleyman'ın Üsküdar'da oturan Ebûbekir'i darb edip, hakaret ettiğiinden taziri²⁵⁷

²⁴⁷ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 1b-1.

²⁴⁸ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 1b-3

²⁴⁹ Üsküdar Mahkemesi, 2 Numaralı Sicil, 27b-2

²⁵⁰ Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 17b-1

²⁵¹ Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 36a-2

²⁵² Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 38b-2

²⁵³ Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 41a-1

²⁵⁴ Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 54a-2

²⁵⁵ Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 50b-2

²⁵⁶ Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 17a-2

29. Fatma Hatun'un Mustafa'dan şikayetçi olduğu²⁵⁸
30. Çörekçi Halil'e küfreden Kalyoncu Mehmed Sadık'ın cezalandırılması²⁵⁹
31. Derviş Seyyid Lütfullah'ı darp edip hakaretler eden Derviş Ali'nin cezalandırılması²⁶⁰
32. Mustafa Beşe'ye küfür ve hakaret eden Seyyid İsmail'in cezalandırılması.²⁶¹
33. Seyyid Şeyh Mehmed Şûhî Efendi'ye küfür ve hakaret eden Kadayıfçı Hacı Ali'nin cezalandırılması.²⁶²
34. Hüdai Şeyh Mahmud Efendi Dergâhı Postnişini Şeyh Mehmed Ruşen Efendi'ye küfür ve hakaretler eden Fatma bt. Halil'in cezalandırılması²⁶³
35. Üsküdar'da Hüdai Şeyh Mahmud Efendi Dergâhı Postnişini Şeyh Mehmed Ruşen Efendi'ye küfür ve hakaretler eden Havva bt. Abdullah'ın cezalandırılması²⁶⁴
36. Seyyid İbrahim'e küfredip hakaret eden Fatma Hatun'un tazirle cezalandırılması²⁶⁵
37. Hanife bt. Hacı İsmail'e küfür ve darp edip camlarını kıran Hatice'nin tazirle cezalandırılması²⁶⁶
38. Ali b. Mustafa'nın evini taşıyıp küfreden Ali'nin tazirle cezalandırılması²⁶⁷
39. Seyyid Hasan'a küfür ve hakaret eden Mustafa'nın tazirle cezalandırılması²⁶⁸
40. Ömer b. Mehmed'e küfreden Yusuf 'a ta'zîr cezası verilmesi²⁶⁹

---

²⁵⁷ Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 68a-1

²⁵⁸ Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 17a-2

²⁵⁹ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 2b-7

²⁶⁰ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 65a-5

²⁶¹ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 8a-5

²⁶² Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 8a-6

²⁶³ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 19b-1

²⁶⁴ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 19b-3

²⁶⁵ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 29b-2

²⁶⁶ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 34a-4

²⁶⁷ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 34a-6

²⁶⁸ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 34b-1

41. Kız kardeşine küfreden Hasan'a ta'zîr cezası verildiği²⁷⁰
42. Kıbtîye Saliha'ya küfreden Kıbtîye Hanife'ye ta'zîr cezası verildiği²⁷¹
43. Kıbtîye Fatma ve kızı Ayşe'ye küfreden Kıbtîye Saliha'ya ta'zîr cezası verildiği²⁷²
44. Üsküdar'ın Turbali mahallesinden Hatice bt. Abdullah'ın uygunsuz tavırları nedeniyle mahalleden tekrar ihraç edilmesi²⁷³
45. Uygunsuz ve ahlaksız davranışlarda bulunan Zeliha bt. Abdullah'ın mahalleden ihraç edilmesi²⁷⁴
46. Üsküdar'ın Aşçıbaşı mahallesi ahalisinin, kendilerine sürekli hakaret ve küfredip tehdit eden Seyyid Mehmed ile hanımı Hafize'nin mahallerinden ihraç edilmeleri talepleri²⁷⁵
47. Haffaf esnafından olup mahalle aralarında eşkıyalık yapan ve adam yaralayan Yemenici Seyyid Ali'nin Üsküdar'dan ihraç edilmesi talepleri ayreddin Çavuş mahallesi ahalisinin, kendisinden rahatsız oldukları ve uygunsuz ve ahlaksız hareketleri olan Fatma bt. Hüseyin'in mahallelerinden ihraç edilmesi talepleri²⁷⁶
48. Sinanpaşa mahallesi ahalisinden uygunsuz hareketleri dolayısıyla Mehmed b. İbrahim ile hanımının ihraç edilmeleri²⁷⁷
49. Üsküdar'ın Davud paşa mahallesi ahalisinin, kendilerine sürekli olarak küfreden İsmail b. Mustafa'nın mahalleden ihraç edilmesi talepleri²⁷⁸
50. Üsküdar'ın Hasan ağa mahallesi ahalilerinin, uygunsuz ve ahlaksız tavırlarından dolayı Hatice bt. Abdullah'ın mahallelerinden ihraç edilmesi talepleri²⁷⁹

---

²⁶⁹ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 46a-6

²⁷⁰ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 105a-2

²⁷¹ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 115b-5

²⁷² Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 115b-6

²⁷³ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 1b-2

²⁷⁴ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 2b-6

²⁷⁵ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 15b-5

²⁷⁶ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 19a-7

²⁷⁷ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 21a-1

²⁷⁸ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 21a-3

51. Üsküdar'ın Valide-i Atik mahallesi ahalisinin, uygunsuz hareketlerinde ısrar eden Ayşe ile kız kardeşi Habibe'nin mahalleden ihraç edilmelerini talep ettikleri²⁸⁰
52. Fatma bt. Ahmed'in kendisine küfür ve hakaret edip evini fuzuli işgal eden kardeşi ile annesi aleyhlerine açtığı davada davacıların evi boşaltmalarına karar verildiği²⁸¹
53. Fatma bt. Abdullah'a küfreden kocasına ta'zîr cezası verildiği²⁸²
54. Sâliha bt. Abdi ile kızı Fâtıma bt. Mehmed'in uygunsuz hareketleri sebebiyle Emin Nûreddin mahallesinden çıkarılmaları²⁸³

2.2.2.2. Bir ceza kaydedilmeyen davalar

1. Kosta b. Marko'nun Manol b. Doğan'a livata ithamı

Tafsîl budur ki Karye-i Çengel'den Manol b. Doğan meclis-i şer' de Kosta b. Marko mahzarında bana 'mef 'ûlsün' diye şetm eyledi, dedikde mezkûr mukır olup şetm ettim ve isbât dahi [ederim] dedikde mezbûr Marko talebiyle deftere sebt olundu. Tahrîren fî evâsıtı Şevvâli'l-mübârek sene selâsîne ve tis'a mi'e. Şuhûdü'l-hâl: Ahmed b. Pîr Dede, ahâli-i karye bi-esrihim, Kâsım b. Arap müezzin.²⁸⁴

Bir Müslümana livâta isnat etmenin hükmü mezhepler arasında tartışmalıdır. Livâtayı zina gibi değerlendiren Şafiî ve Hanbelî mezhebine göre bir kimseye bunu isnat etmek kazf suçu olarak değerlendirilmiştir. Ebû Hanîfe ise livâtayı zinadan ayrı bir suç olarak kabul etmiş, dolayısıyla bu isnadı yapan kimseye ta'zîr cezası verilmesi gerektiğini söylemiştir. Ancak bu ihtilaf Müslüman bir kimseye bu isnadın yapılması durumundadır. Örnek dava ise zimmiler arasında gerçekleşmiştir. Muhtemelen bu sebepten dolayı mahkeme herhangi bir cezaya hükmetmemiştir.

2. Âmâ Süleyman b. Bâli'nin eşi Gül Paşa bt. Mehmedî'ye küfrettiği²⁸⁵

---

²⁷⁹ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 23b-2

²⁸⁰ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 27a-5

²⁸¹ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 111b-4

²⁸² Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 122a-4

²⁸³ İstanbul Mahkemesi, 12 numaralı sicil, 67b-1

²⁸⁴ Üsküdar Mahkemesi, 5 Numaralı Sicil, 61b-1

²⁸⁵ Üsküdar Mahkemesi, 2 Numaralı Sicil, 23a-4

Bu davaya göre Süleyman b. Bâli karısı olan Gül Paşa bt. Mehmedî'ye sövmüştür. Bunun üzerine Gül Paşa kocasını mahkemeye şikâyet etmiştir. Kocasını ise durumu inkâr ettikten sonra mahkeme Gül Paşa'dan şahit istemiştir. Suç iki erkek şahitle sabit olduktan sonra dava deftere kayıt altına alınmıştır. Ancak mahkemenin buna bir ceza verip vermediği kayıta yer almamaktadır.

3. Mehmed b. Aslıhan'ın sövme suçlamasını Süleyman b. Nasuh'un reddetmesi²⁸⁶

Mehmed b. Aslıhan kendisine Süleyman b. Nasuh'un sövdüğünü ifade etmiştir. Ancak Nasuh bu iddiayı reddetmiş ve mahkeme Aslıhan'dan iki şahit getirmesini istemiştir. Aslıhan da iki şahidi getirmiş ancak dava neticesinde bir cezanın verildiğine dair bir ifadeye rastlanmamaktadır.

4. Todora bt. Yani'nin Bendelyos b. Yani'nin evine taş atıp küfrettiği.²⁸⁷

Todora bt. Yani, Bendelyos b. Yani'nin evine gitmiş ve taş atmıştır. Ardından ona bre gidi dediği de ifade edilmiştir. Ancak dava neticesinde bir cezaya rastlanmamıştır.

5. Kosta ve Manol b. Mihal'in Hasan b. Mehmed'e hakaret ettikleri.²⁸⁸

6. Şarap içen çingenelerin ailelere sarkıntılık ettikleri.²⁸⁹

Davada çingenelerin karı, koca ve diğer akrabalarıyla birlikte bir yerde oturup içki içtiklerini ifade edilmektedir. Bu durumun ardından yanlarından geçen Müslüman kimselere laf atıp sataşp ardından şer'a muhalif laf ettikleri dile getirilmiştir. Yeniçeriler bu duruma şahit olunca mahkemeye bildirilmiş ve kayıt altına alınmıştır.

7. Mustafa'nın evini taşılayıp öldürmek kasdıyla üzerine saldıran Ahmed Beşe'den şikayetçi olduğu.²⁹⁰

8. Derviş b. Hasan ile Edirneli b. Ali'nin küfürleştikleri²⁹¹

²⁸⁶ Üsküdar Mahkemesi, 2 Numaralı Sicil, 98a-3

²⁸⁷ Üsküdar Mahkemesi, 17 Numaralı Sicil, 70b-4

²⁸⁸ Üsküdar Mahkemesi, 9 Numaralı Sicil, 62b-2

²⁸⁹ Üsküdar Mahkemesi, 84 numaralı sicil, 35a-4

²⁹⁰ Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 14b-2

²⁹¹ Üsküdar Mahkemesi, 84 numaralı sicil, 68a-2

Derviş b. Hasan, Edirneli b. Ali'nin kendisine “yan kesici” demesi üzerine mahkemeye bildirmiştir. Edirneli de Hasan'ın kendisine hırsız dediğini ifade etmektedir. Davalaşma neticesinde herhangi bir cezaya rastlanmamıştır.

9. Ahmed b. Abdullah Yeniçeri'nin, Hüseyin b. Hacı Behram'a küfür ettiği.²⁹²

Yeniçeri Behram'a “Metruş gidisi!” şeklinde küfretmiştir.²⁹³. Dava neticesinde kayıt altına alınmakla birlikte herhangi bir cezaya hükmedildiğine dair bilgi bulunmamaktadır.

10. Hacı b. Abdullah'ın Zülfiye bt. Murad'a küfrettiği.²⁹⁴

11. Todora b. Yorgi'nin Kâdıköy subaşısına hakaret etmesi.²⁹⁵

12. Turcihan bt. Saltuk ve Ayşe bt. Kasım'ın birbirlerine hakaret ettikleri.²⁹⁶

13. Pervane b. Abdullah'ın, Mustafa b. Mehmed'i dövdüğü.²⁹⁷

14. Mehmed b. Mustafa'nın, Receb b. Abdullah'a küfrettiği.²⁹⁸

15. Mihal b. Yani'nin Andriniko b. Matyoz'a küfrettiği sabit olup sicile kaydedildiği.²⁹⁹

16. Marola'nın Dökine bt. Yorgi'ye hakaret etmesi

17. Dimitri b. Yorgi'nin Yorgi b. İstemad'a küfrettiği.³⁰⁰

18. Gülfem Hatun mahallesinde Mehmed'i döven, halkı da rahatsız eden Meto? İsmail'in ilâmla birlikte huzura sevk edildiği.³⁰¹

19. Seyf Çolpa b. İlyas'ın mahkemeyi basıp küfrettiği.³⁰²

²⁹² Üsküdar Mahkemesi, 26 Numaralı Sicil, 73b-2

²⁹³ Metruş sakalsız ve sivri tırnaklı bir kimse gibi anlamlara gelmektedir. Gidi ise fars dilinde pezevenk kimseye denilmektedir.

²⁹⁴ Üsküdar Mahkemesi, 56 numaralı sicil, 38a-2

²⁹⁵ Üsküdar Mahkemesi, 14 Numaralı Sicil, 56b-1

²⁹⁶ Üsküdar Mahkemesi, 14 Numaralı Sicil, 40b-2

²⁹⁷ Üsküdar Mahkemesi, 26 Numaralı Sicil, 5b-3

²⁹⁸ Üsküdar Mahkemesi, 84 numaralı sicil, 70a-3

²⁹⁹ Üsküdar Mahkemesi, 1 Numaralı Sicil, 97b-2

³⁰⁰ Üsküdar Mahkemesi, 17 Numaralı Sicil, 34b-6

³⁰¹ Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 26b-3

20. Bahçıvan Oyarine v. Dimitri'nin küfür ve hakaret ettiği iddiasıyla Arslan v. Sekyar'a açtığı davayı ispat edemediği³⁰³
21. Hıyar satışında narha uymayan Todor v. Yani'nin İbrahim b. Timur'a hakaret ettiği³⁰⁴
22. Ahmed b. Abdülkadir kendisine küfreden Ahmed Halife b. Mehmed'den davacı olduğu.³⁰⁵
23. Kasım b. Abdullah'ın, Mustafa b. Eymir'e küfür ettiği³⁰⁶
24. İsa b. Ramazan'ın, Hüsam b. Hızır'a küfür ettiği³⁰⁷
25. Hubcan v. Tırakoz'un Aydın b. Hoca'ya hakaret ettiği³⁰⁸
26. Ali b. Ahmed'in kendisine küfreden Receb Bey hakkında şikayeti³⁰⁹
27. Murad b. Hasan'ın Ramazan b. Süleyman'a hakaret ettiği³¹⁰
28. Ramazan'ın Nasuh b. Yusuf 'a hakaret ettiği³¹¹
29. Seyyid Ali b. Musa'nın Nesimi b. Abdullah'a hakaret etmesi³¹²
30. Pîrî Çelebi b. Mehmed'in Haydar b. Mehmed'e hakaret ettiği³¹³
31. Molla Mustafa'nın kendisine küfreden Ali'den şikayetçi olduğu³¹⁴

---

³⁰² Üsküdar Mahkemesi, 17 Numaralı Sicil, 57b-1

³⁰³ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 25a-1

³⁰⁴ Üsküdar Mahkemesi, 56 numaralı sicil, 45b-2

³⁰⁵ Üsküdar Mahkemesi, 84 numaralı sicil, 56a-4

³⁰⁶ Üsküdar Mahkemesi, 26 Numaralı Sicil, 56b-4

³⁰⁷ Üsküdar Mahkemesi, 26 Numaralı Sicil, 83a-1

³⁰⁸ Üsküdar Mahkemesi, 56 Numaralı Sicil, 11a-2

³⁰⁹ Üsküdar Mahkemesi, 56 numaralı sicil, 17b-3

³¹⁰ Üsküdar Mahkemesi, 9 Numaralı Sicil, 66b-2

³¹¹ Üsküdar Mahkemesi, 9 Numaralı Sicil, 68a-2

³¹² Üsküdar Mahkemesi, 14 Numaralı Sicil, 74a-2

³¹³ Üsküdar Mahkemesi, 14 Numaralı Sicil, 76b-3

³¹⁴ Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 16b-3

32. Emetullah bt. Hasan'ın, eşyalarını alıp kendisini dövüp küfür ve hakaretler ettikleri iddiasıyla Cafer Efendi b. Mustafa ile eşi Hatice bt. Musa'ya açtığı davayı ispat edemediği³¹⁵
33. Nakkaş esnafından Seyyid Ahmed ve Seyyid Mehmed'in evini naksettikleri bostancıbaşı yazıcısı Haseki İbrahim Ağa'da alacakları olduğu, bilir kişilerce inceleme yapıldığı, İbrahim Ağa'nın keşfe mani olup nakkaşlara küfrettiği³¹⁶
34. Kurddoğmuş ahalisinin, köylerinde eşkıyalık yapıp ahaliyi taciz ve tehdit eden Kürt Hasan'ın cezalandırılmasını talep ettikleri³¹⁷
35. Kimafti bt. Todora'nın Hasresuna bt. Todora ve kızı Rine bt. Todora'ya hakaret etmesi³¹⁸
36. Kerupe b. Mihâl'e Divali Yorgi b. Manol'un küfrettiği³¹⁹
37. Manol b. Toma'nın Kosta b. Yani'ye küfrettiği³²⁰
38. Mihâl'in, takke ve parasını alan Malkoç'un, araya giren Ramazan Beşe'yi de dövüp küfür ettiği³²¹
39. Yorgi v. Apostol'un kendisine küfür ve hakaret ettiği iddiasıyla Nikola'ya açtığı davayı ispat edemediği³²²
40. Kıbtî Salih'in karısıyla iyi geçinmeye söz verdiği³²³
41. Mustafa Beşe b. İbrahim'in Mehmed Beşe b. Yusuf 'u zevcesine küfrettiğinden dolayı darp ettiği³²⁴

---

³¹⁵ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 11b-7

³¹⁶ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 13a-4

³¹⁷ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 22b-3

³¹⁸ Üsküdar Mahkemesi, 14 Numaralı Sicil, 50a-5

³¹⁹ Üsküdar Mahkemesi, 17 Numaralı Sicil, 72b-1

³²⁰ Üsküdar Mahkemesi, 17 Numaralı Sicil, 39a-1

³²¹ Üsküdar Mahkemesi, 84 numaralı sicil, 76b-3

³²² Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 30b-2

³²³ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 65a-1

³²⁴ İstanbul Mahkemesi, 10 numaralı sicil, 58b-1

42. İstanbul'da kalaycı esnafı kethudalığını usulsüz olarak ele geçiren Seyyid Ahmed'in azliyle yerine eski kethuda Mehmed Beşe'nin kethuda nasbı.³²⁵
43. Yağcıların işlerine karışarak sanatlarını yapmaya engel olan Nikfor v. Kostantin'in, bir daha usulsüz hareketler yapmayacağına dair söz verdiği.³²⁶

2.2.3. Affedilen hakaret davaları

İslam ceza hukukunda bir suçun affedilmesi esas itibarıyla onun Allah hakkı mı yoksa kul hakkı mı olduğuyla ilgilidir. Birinci bölümde anlatıldığı üzere Sırf Allah hakkı olarak kabul edilen hadlerde dava ve husumet şart koşulmamıştır. Kazf suçunda ise hem Allah hakkı hem de kul hakkı bulunmaktadır. Bununla birlikte Allah hakkının mı yoksa kul hakkının mı daha baskın olduğu mezhepler arasında tartışılmıştır. Hanefilere göre bu suçta her iki hak birlikte bulunurken Allah hakkı daha baskındır. Çünkü kazf suçu muayyen bir kimseye yapılmaktadır, bu açıdan bu suçta mağdur kimse suçlunun ceza alabilmesi için mahkemeye şikâyetle bulunması gerekmektedir.

İncelediğimiz şeri sicillerde kazf davasında affedilen bir olaya rastlanılmadı. Bununla birlikte birçok hakaret davasında af ve sulh yoluna gidildiği görülmektedir. Bu olaylara aşağıda yer verilmiştir.

1. Zevi adlı zimminin kendisine küfreden Marola hakkında davacı olmayacağı.

Sebeb-i tahrîr-i hurûf Zevi nâm zimmiye kendiye or*spu diyen Marola?'nın cemî' da'vâsından ferâgat ettiği sebebden deftere ketb olundu. Şuhûdü'l-hâl Ayas Bey ve Kefale ve Bostancıbaşı İskender Bey.³²⁷

Bu davada Marola adında bir zimmî, Zevi adlı zimmîye or*sbu demiştir. Klasik fıkıh kitaplarında bu ifade Müslüman ve muhsan bir kadına isnat edildiği takdirde kazf suçunu oluştururken bu davada hakaret olarak değerlendirilmiştir. Çünkü kazf suçunda mağdurun Müslüman olması şart koşulmuştur. İslâm hukukunda Müslüman olmayan kimselere yapılan zina isnatları kazf suçu olarak kabul edilmemektedir. Bu hakaret

³²⁵ İstanbul Mahkemesi, 22 numaralı sicil, 124a-2

³²⁶ İstanbul Mahkemesi, 22 numaralı sicil, 158b-2

³²⁷ Üsküdar Mahkemesi 1, Numaralı Sicil, 19a-3

davası zimmiler arasında gerçekleşmekle birlikte Zevi, Marola'yı affetmesiyle sonuçlanmaktadır.

2. Birbirleriyle küfürleşen Mihâl ile Dimitri'nin sulh oldukları

Medîne-i Üsküdar'a tâbi Kuzguncuk karyesinde mütemekkin Mihâl v. Yani nâm zimmî medîne-i mezbûrede mahfil-i bâbda meclis-i şer'-i hatîrde Petro v. Dimitri zimmî muvâcehesinde merkûm Petro zimmî târih-i i'lâm günü karye-i mezbûrede menzili kapısı önünde bi-gayrı hakkın boğazımı sıkıp ve mûcib- ta'zîr olur elfâz-ı kabîha ile şetm etmekle mûcib-i şer'isini taleb ederim deyü da'vâ eyledikde ol dahi inkârından ma'adâ müdde'î-i merkûm dahi bana bi'l-muvâcehe kezâlik mûcib-i ta'zîr olur elfâz-ı kabîha ile şetm etmekle mûcib-i şer'isini taleb ederim deyü her biri âhardan ba'de'd-da'vâ ve vukû'ı'l-münâza'a beynlerine muslihûn tavassut edip her birileri eyledikleri da'vâlarından meccânen fâriğler olup husûs-ı mezkûra mûte'allika âmme-i de'âvîden her biri âharın zimmetini ba'de'l-ibrâ ve'l-kabûl kat'-ı münâza'a eyledikleri bi'l-iltimâs huzûr-ı âlîlerine i'lâm olundu. Fî 7 min-R sene 1206.³²⁸

Bu davada Dimitri adında zimmi Mihâl'in evinin önüne gelip hakaret etmiş ve boğazını sıkmıştır. Bunun üzerine Mihâl mahkemeye şikâyetle bulunmuştur. Ancak Dimitri böyle yapmadığını ve Mihâl'in kendisine hakarete bulunduğunu iddia etmiştir. Davalaşmanın ardından sulh oldukları mahkemede kaydedilmiştir.

3. Serkiz'in kendisine küfreden Ergiri'yi affettiği

Üsküdar'da Yenimahalle sükkânından Serkiz hasmı Amirza nâm zimmî tarafından vekîl-i müsecceli olan karındaşı Ergiri muvâcehesinde müvekkil-i mezbûr târih-i i'lâmdan bir gün mukaddem benim anama ve avradıma şetm eyledi deyü eylediği da'vâsını meccânen fâriğ olup zimmî-i mesfûru affeylediği ba'de't-tescîl bi'l-iltimâs huzûr-ı âlîlerine i'lâm olundu. Fî 3 Cemâziyelevvel sene 1154.³²⁹

Bu davada Ergiri, Serkiz'in annesine ve eşine küfremiş ancak Serkiz davadan herhangi bir bedel istemeden vazgeçmiştir. Serkiz'in davadan herhangi bir ücret istemeden feragat etmesi kayıtta özellikle belirtilmiştir. Buradan hareketle bazı hakaret davalarının mahkemede yahut mahkeme dışında bir bedel karşılığında vazgeçildiği düşünülebilir. İslâm hukukunda bir bedel karşılığı yapılan anlaşmalar ise sulh olarak ifade edilmektedir.

³²⁸ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 80b-4

³²⁹ Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 7a-1

4. Nefise bt. Mehmed ile Emine ve kızı Hadice'nin birbirleri aleyhlerinde açtıkları küfür davalarından bedelsiz olarak vazgeçtikleri.

Medîne-i Üsküdar'da Arakiyeci el-Hâc Mehmed mahallesinde sâkine Nefise bt. Mehmed nâm hatunun zevci ve tarafından ber-vech-i âtî vekîl olduğu zât-ı mezbûreyi bi'l-mu'arrefeti's-ser'ıye ârifân İmâm Zeynelabidin Efendi b. Mehmed nâm kimesne ile Fatıma bt. Ahmed ve Kezban bt. Mustafa nâm hatunlar şehâdetleriyle sâbit olan es-Seyyid Mehmed b. Hasan nâm kimesne mahfil-i Bâb'da meclis-i şer'-i hatîrde kezâlik zâtları mu'arrefe Emine bt. Mustafa ve kızı Hadice bt. Ahmed nâm hatunlar mahzarlarında mezbûretân Emine ve Hadice târih-i i'lâmdan üç gün mukaddem mahalle-i mezbûrede zevcem müvekkile-i mezbûreyi bi-gayrı hakkın sokakda elleriyle darb ve elfâz-ı kabîha ile şetm ve ırzını hetk etmeleriyle mûcibini bi'l-vekâle taleb ederim deyü da'vâ ve mezbûretân Emine ve Hadice dahi müdde'ıye-i mezbûre bize elfâz-ı kabîha ile şetm ve ırzımızı hetk eyledi deyü da'vâ ve herbiri eyledikleri da'vâlarından bâ-tavassut-ı muslihîn meccânen fâriğalar olup husûs-ı mezkûra müte'allika âmme-i de'âvîden herbiri âharın zimmetini ba'de'librâ ve'l-kabûl kat'-ı münâza'a eyledikleri bi'l-iltimâs huzûr-ı âlîlerine i'lâm olundu. Fî 27 min- sene 1206.³³⁰

Bu davada Emine isimli kadın ile kızı Hatice, Nefise bt. Mehmed adındaki kadını sokakta dövmüş ve hakaret etmişlerdir. Davada mağdur kadının eşi şikâyetinde bulunmuş ve cezalarını talep etmiştir. Ancak dava neticesinde her iki tarafta birbirine şikâyetinden vazgeçmişler ve mahkeme her ikisinin zimmetinin ibrasına hükmetmiştir.

5. Mergü b. Murad el-Ermeni'den şikâyetçi Ali b. Nasuh'un davadan vazgeçtiği.

Vech-i tezkire oldur ki Ali b. Nasûh ve Markova b. Murad el-Ermeni meclis-i şer'a hâzırân olduklarında mezbûr Ali takrîr-i da'vâ kılıp eyitdi ki sen bana Yehûdâ Ali deyû şetm ettin dedikde mezbûr Mergü'den istintâk olundukda inkâr ile cevâb vericek mezbûr Ali'den beyyine taleb olunup udûl-i müslimînden Veli b. Mehmed ve Mehmed b. Hasan ve Kasım b. Ömer biz şahidleriz ve şehâdet ederiz Mehmed Paşa sarâcbaşısı olan Veli Bey önünde yehûdâ deyû şetm etti gazap ile şehâdet-i şer'ıyye edâ ettiklerinde ba'de't-tezkiyye hayyiz-i kabûlde vâki' olup ba'dehu mezbûr Ali terk-i da'vâ edip ferâgat ettikde bi't-taleb sicil olundu. Vaka'a't-tahrîr fî evâhiri Rebî'ilâhir sene 953. Şuhûdü'l-hâl: Mustafa b. Mehmed, Ahmed Çelebi b. Mustafa, Seydî Çelebi b. Mustafa, Pîr Mehmed b. Kemal.³³¹

³³⁰ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 114b-2

³³¹ Üsküdar Mahkemesi, 14 Numaralı Sicil, 70a-2

Davada Mergü b. Murad el-Ermeni, Ali b. Nasuh’a “*Yahuda Ali*” demiştir. Bunun üzerine Ali b. Nasuh onu mahkemeye dava etmiştir. Murad el-Ermeni böyle demediğini iddia edince mahkeme Nasuh’tan şahit istemiş, Nasuh ise Veli b. Mehmed ve Mehmed b. Hasan ve Kasım b. Ömer adındaki şahitleri mahkeme sunarak suç sabit olmuştur. Ancak dava sonunda Ali b. Nasuh hakkından feragat ederek Murad el-Ermeni’yi affetmiştir.

6. Kavga eden Kosta b. Dimitri, Aleksi b. Todora ve Dimitri’nin barıştıkları.

Vech-i tezkire [oldur ki] Karye-i Kadı[’dan] Kosta b. Dimitri ve Aleksi b. Todora ve Dimitri b. Todora meclis-i şer‘a hâzırûn olduklarında mezbûrlar birbiriyle şetm edişip deyû da‘vâ ettiklerinde ba‘dehu barışıp da‘vâlarından ferâgat ettiklerinde bi’t-taleb sicil olundu. Vaka‘a’t-tahrîr fî evâhiri Cemâziyelevvel sene 953. Şuhûdü’l-hâl: Seydî Çelebi b. Mustafa, Ramazan b. Hüseyin.³³²

Bu davada Kosta b. Dimitri ile Aleksi b. Todora adındaki iki zimmî birbirlerine hakaret etmişlerdir. Ancak dava sonunda barışmış ve davadan çekilmişlerdir. Zimmiler arasında anlaşma yapılarak hükme bağlanan davaların nispeten çok olduğu görülmektedir.

7. İstavroz köyünde Zeyneb Hatun ile Havva Hatun arasındaki anlaşmazlığın giderildiği³³³

8. Mergü b. Murad el-Ermeni’den şikâyetçi Ali b. Nasuh’un davadan vazgeçtiği³³⁴

9. Hamal Mustafa’nın kendisini dövüp uygunsuz sözler sarf eden Ekmekçi Agop’a açtığı davadan feragat ettiği³³⁵

10. Hüseyin b. İbrahim ile hanımı Havva’nın kendilerine küfür ve hakaret ettikleri iddiasıyla açtıkları davadan vazgeçtikleri³³⁶

11. Zeliha bt. Mustafa’nın kendisine hakaret ve küfrettiği iddiasıyla damadı Bostancı Mehmed’e açtığı davadan vazgeçtiği³³⁷

³³² Üsküdar Mahkemesi, 14 Numaralı Sicil, 72b-4

³³³ Üsküdar Mahkemesi, 403 numaralı sicil, 59b-1

³³⁴ Üsküdar Mahkemesi, 14 Numaralı Sicil, 70a-2

³³⁵ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 2a-5

³³⁶ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 7a-3

12. Mustafa b. İbrahim ile hanımı Rahime'nin kendilerine hakaret ve küfredenler hakkında açtıkları davadan vazgeçtikleri³³⁸
13. Selim Beşe'nin kendisine hançer çekip hakaret ve küfrettiği iddiasıyla İbrahim b. Yusuf 'a açtığı davadan vazgeçtiği³³⁹
14. İbrahim b. Yusuf 'un, kendisine saldırıp, hakaret ve küfrettiği iddiasıyla Selim Beşe'ye açtığı davadan vazgeçtiği³⁴⁰
15. Mehmed Emin'in küçük kızı Lebabe'yi dövdüğü iddiasıyla Yorgancı Feyzullah'a açtığı davadan vazgeçtiği³⁴¹
16. Hatice bt. Osman'ın kendisini dövüp küfrettiği iddiasıyla açtığı davadan vazgeçtiği³⁴²
17. Hamile olan Nefise bt. Ali ile kızı Habibe'yi darp edip çocuklarının düşürmesine sebep oldukları iddiasıyla Ayşe bt. Hüseyin ile Emine bt. Mehmed'e açılan davada sulh oldukları³⁴³
18. Molla Osman'ın kendisine küfreden eski kayınvalidesini affettiği³⁴⁴
19. Mehmed Emin'in kendisine küfreden Bogos'u affettiği³⁴⁵
20. Serkis v. Matnoz'un kendisini dövüp yaralayan Mahmud Çelebi b. Ahmed ile sulh olduğu.³⁴⁶

Affedilen davaların hakaret içerikli suçlar olmanın yası sıra tarafların genellikle gayri müslim olmaları dikkat çekicidir. Ayrıca bunlar arasında Müslüman ve gayri müslim arasında cereyan eden davalar yer aldığı gibi Müslüman kimseler arasında meydana gelen davalar da nadiren de olsa vardır. Aynı zamanda bu davalar genellikle af ile

---

³³⁷ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 11a-8

³³⁸ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 15b-4

³³⁹ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 15b-6

³⁴⁰ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 15b-7

³⁴¹ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 26b-2

³⁴² Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 27a-4

³⁴³ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 41a-2

³⁴⁴ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 75b-2

³⁴⁵ Üsküdar Mahkemesi, 531 numaralı sicil, 76a-3

³⁴⁶ İstanbul Mahkemesi, 18 numaralı sicil, 188b-2

neticelenmekteyken kimi zaman belirli bir bedelle sulh olunan örneklerle de karşılaşmaktadır.

2.3. İstatistiksel incelemeler

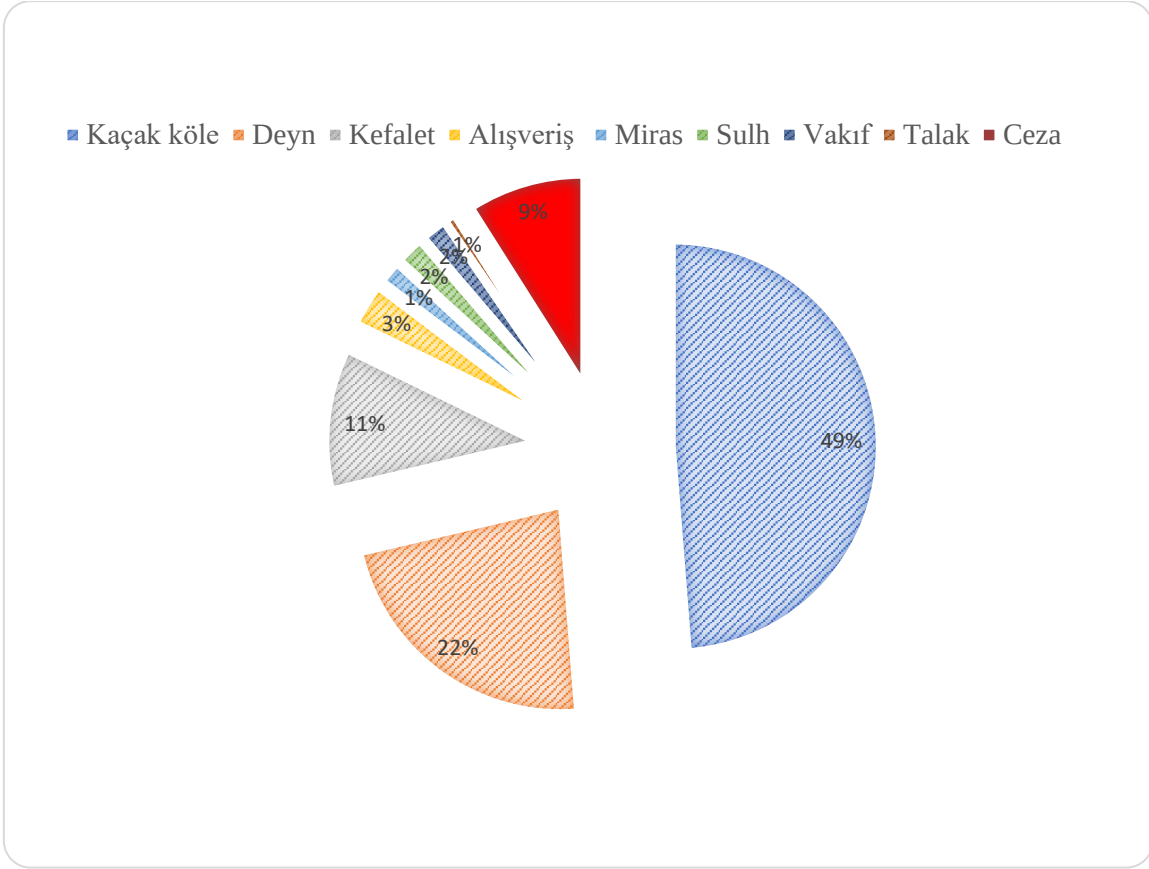
Bu başlıkta incelemiş olduğumuz İstanbul ve Üsküdar şer'î sicilleri için bazı istatistiksel grafiklere yer verilecektir. Bu grafikler şer'î sicillerden elde edilen bilgileri daha kolay anlama noktasında yardımcı olmanın yanı sıra araştırılan mahkemeleri karşılaştırma hususunda da önemlidir. Hakkında yeterli ölçüde bilgiler bulunmayan davalar grafiklerde gösterilmemiştir. Örneğin Üsküdar mahkemesi 1 ve 2 numaralı sicillerde yeterli malumat olmaması sebebiyle grafikte yer verilmemiştir. Bunun dışındaki grafikler oluşturulurken mahkemede yer alan davaların oranı ve bunların arasındaki ceza suçlarının yeri, mahkemeye başvuru yapanların cinsiyeti gibi bazı sorulara cevap aranmıştır.

M. Akif Aydın'a göre bazı mahkemeler belirli tür davalarda ihtisas kazanmıştır. Bu iddiasını ise su hakları konusunda ihtisas kazanan Eyüp mahkemesine işaret ederek desteklemektedir. Hatta kimi mahkemenin bazı ceza ve hukuk davalarına bakmaktan alıkonduğu savunmaktadır.³⁴⁷ Bu anlamda bazı davalar kimi mahkemelerde daha fazla yer alırken bazıları daha az yer almaktadır.

---

³⁴⁷ Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 81.

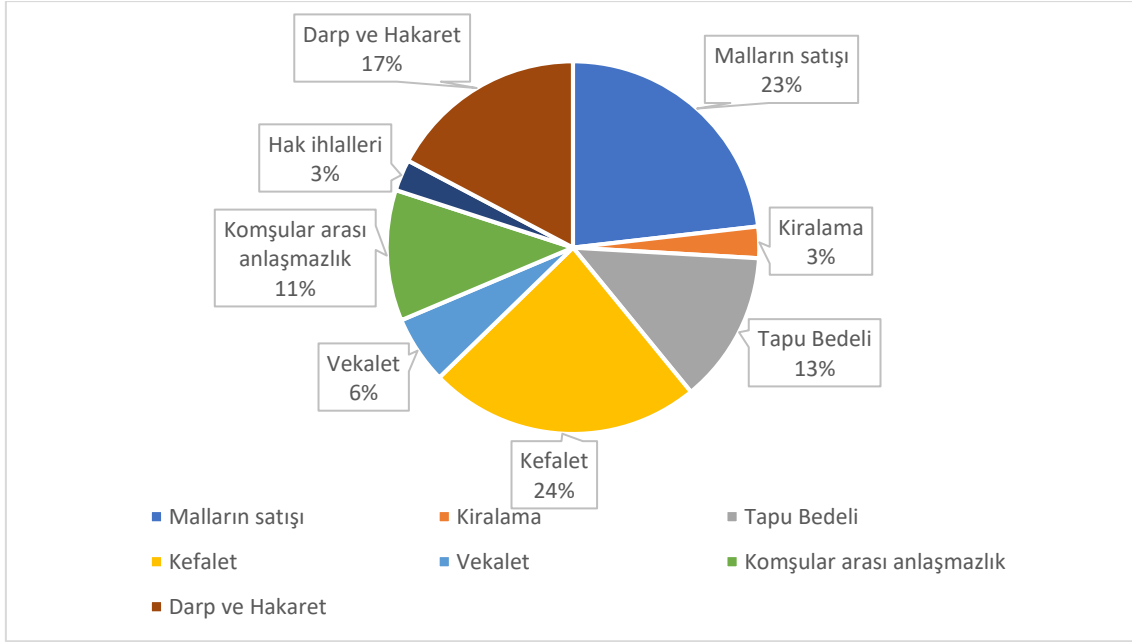
Grafik 2.1.Üsküdar 5 Numaralı Sicildeki Davaların Oranı

Yukarıda yer verilen grafik, ceza davalarının diğer davalara oranını göstermektedir. Milâdî 1524 ile 1530 senelerinde mahkemeye intikal eden davalar arasında %49 oranla kaçak köle meselesi ilk sırayı alırken %9 oranla dördüncü sırada ceza davaları kendini göstermektedir.

Bu anlamda davalar arasında ceza hakkındaki meseleler genellikle üçüncü ya da dördüncü sırada geldiği görülmektedir. Nitekim Üsküdar mahkemesi 14 numaralı sicilde ilk sırada kefalet konusu yer alırken üçüncü sırada darp ve hakarete dair davalar yer almaktadır. Darba dair davaların yanında genellikle hakaret suçları da yer almaktadır. Bu anlamda verilecek grafikte bu suçlar birlikte ele alınmıştır.

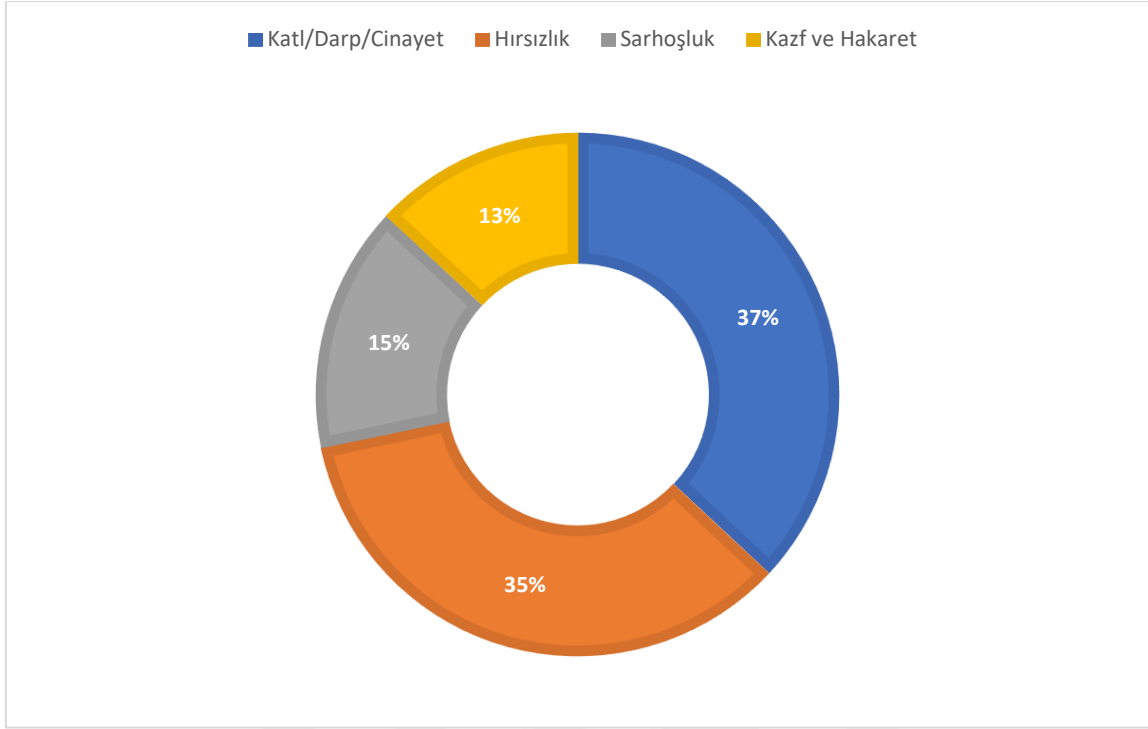
Grafik 2.2. Üsküdar mahkemesi 14 Numaralı Sicildeki Davaların Oranı

Ancak davaların oranı dönemden döneme ya da mahkemeden mahkemeye değişebilmektedir. Bazı mahkemelerde ceza davaları daha fazla görülürken kimisinde daha az bulunmaktadır. Bu grafiğe ise ceza davalarının genel durumunu göstermesi açısından burada yer verilmiştir. Sözelimi, Üsküdar mahkemesinin ilk sicillerinde ceza davaları daha az yer alırken son sicillere doğru bu davaların sayısı artmıştır. Benzer şekilde hakaret hakkındaki meseleler Üsküdar mahkemesinde İstanbul mahkemesine göre daha fazla yer almaktadır.³⁴⁸

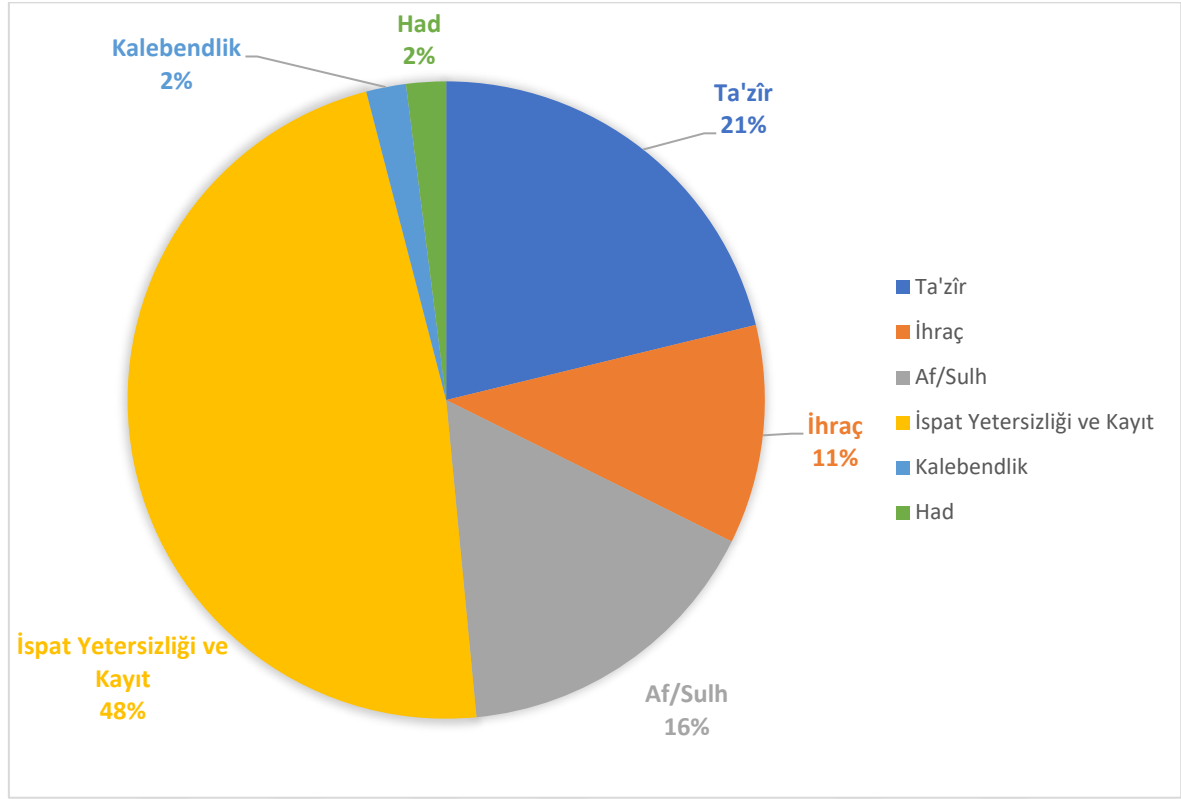
³⁴⁸ Dağdaş - Berktaş, *İstanbul kadı sicilleri Üsküdar Mahkemesi 5 numaralı sicil (H. 930-936:M. 1524-1530)*, 22.

Grafik 2.3. Üsküdar Mahkemesi 5 Numaralı Sicildeki Suçların Oranı

Bu grafik yukarıda yer verilen ceza davalarının mahiyetine dairdir. Ceza davaları arasında adam öldürme, dövme gibi suçlarla hırsızlık davaları birbirine çok yakın bir oranda ele alınmıştır. Ardından sarhoşluk meseleleri yer alırken en son sırada kazf ve hakaret hakkındaki davalar bulunmaktadır. Kazf ve hakaret suçları diğer ceza davaları arasında yine dikkat çekecek şekilde bir yekûn oluşturmaktadır. Bu suçlara her ne kadar kazf ve hakaret başlığı altında yer verilmiş olsa da davaların çoğunlukla hakaret hakkında olduğu görülmektedir.

Grafik 2.4. İstanbul ve Üsküdar Mahkemelerindeki Kazf ve Hakaret Suçlarının Hükümleri

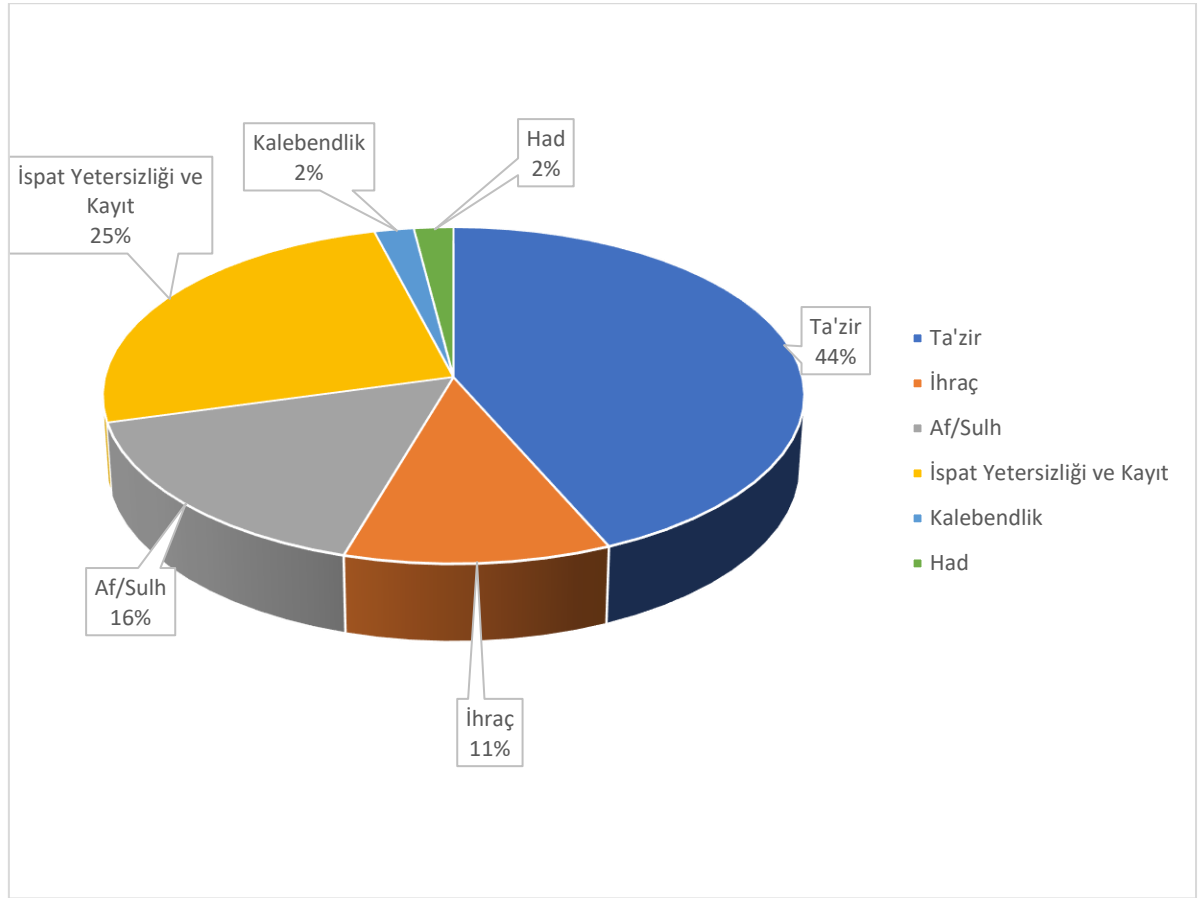

İstanbul ve Üsküdar mahkemelerinde incelenen kazf ve hakaret içerikli toplam 125 davayı gösteren grafiğe yer verilmiştir. Dava neticesinde had cezası verilen iki örnek bulunmakta olup her ikisi de İstanbul şer'î sicillerinde yer almaktadır. Bunun dışında herhangi bir sebeple had cezası tatbik edilemeyen bazı kazf suçlarına ta'zîr cezası verilmiştir. Bazı kazf suçları ise ispat edilememiş ve sadece mahkemede kayıt altına alınmıştır.

Kazf dışındaki suçlara verilen cezalar genellikle kayıtlarda ta'zîr olarak ifade edilirken bazen meslekten ya da mahalleden çıkarılma bazen de sürgün:hapis cezası olarak kabul edilen kalebentlik cezası verildiği davalarda kaydedilmiştir. İhraç ve kalebentlik cezaları da ta'zîr cezası altında değerlendirilen cezalardır. İspat yetersizliği, mahkemede sadece deftere yazılması veya taraflar arasında sulh yapılması aslında bir ceza olmamasına rağmen kazf ve hakaret suçlarına verilen hükümlerin tamamını göstermek için burada yer verilmiştir. Kazf suçu neticesinde affedilen ya da sulh olunan bir dava örneği bulunmamakta ve bu davaların tamamı hakaret suçu sebebiyle olduğu görülmektedir.

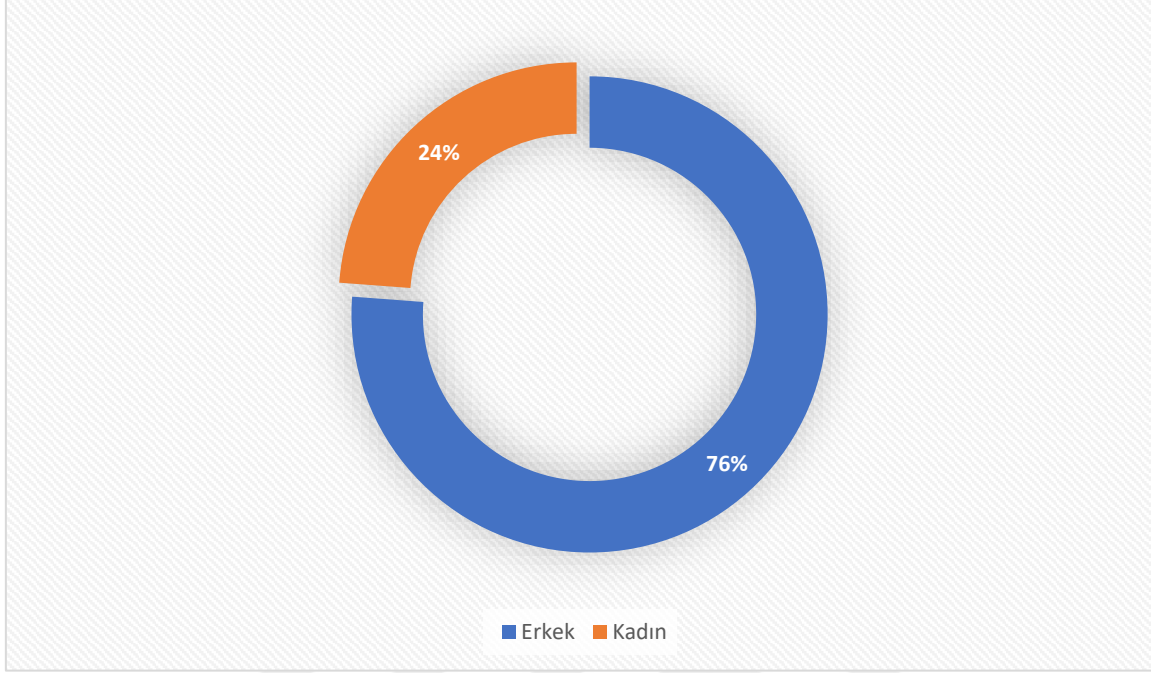
Sadece kayıt olarak değ erlendirilen davaların aynısı kendisine ta'zîr cezası verilenlerin altında da bulunabilmektedir. Buradan hareketle bazı davalarda verilen suç kayıta yer almamış olsa da bir ceza takdir edildiği anlaşılabilmektedir. Böyle bir durumda ise yapılacak grafikte oranlar değişecektir.

Grafik 2.5. İstanbul ve Üsküdar Mahkemelerindeki Kazf ve Hakaret Suçlarının Hükümleri

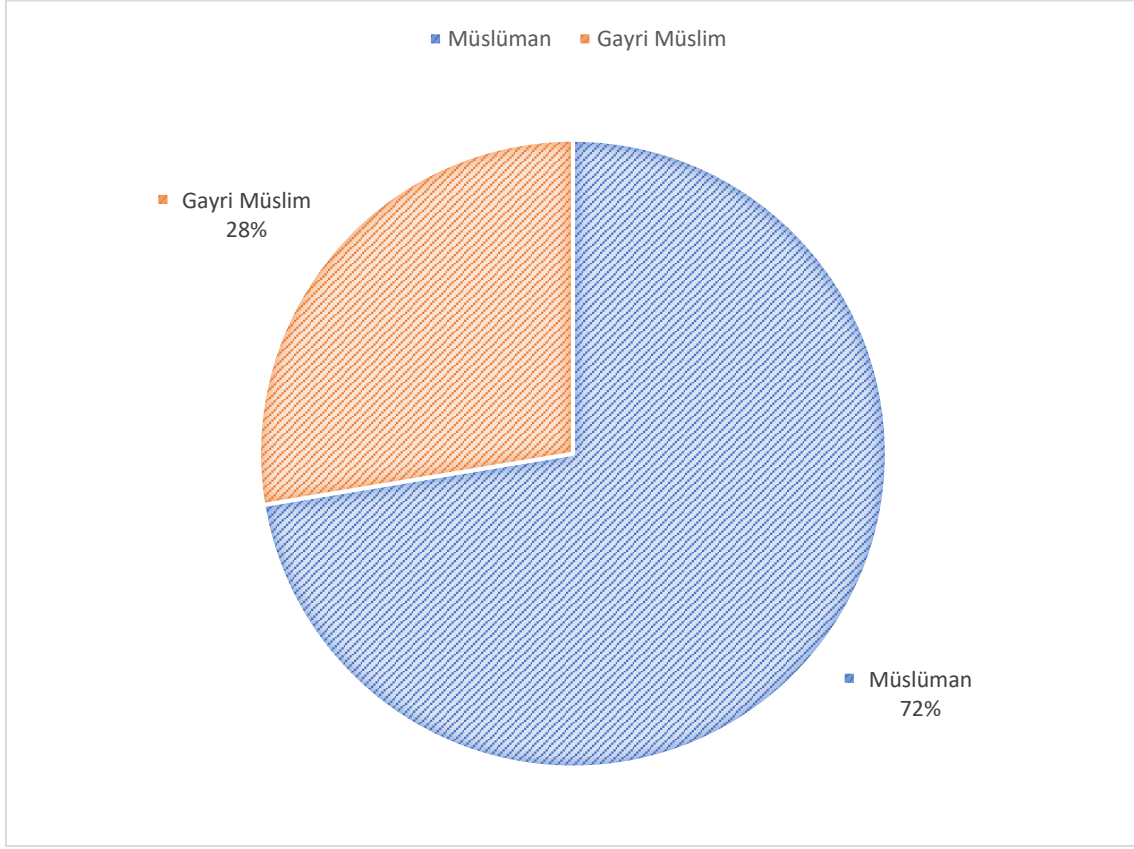
“Kayıt” olarak kabul edilen kazf ve hakaret davalarının yarısını ta'zîr cezası verilenler olarak değ erlendirdiğimizde bu davaların yarısından fazlasının ta'zîr cezası verilen davalar olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda herhangi bir sebeple uygulanamayan kazf suçlarında yahut hakaret suçlarının çoğunda ta'zîr cezası verildiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında ispat yetersizliği ve kayıt olarak kabul edilen davaların ise verilen hükümlerin %25'ine denk geldiği görülmektedir.

Grafik 2.6. İstanbul ve Üsküdar Şer’î Mahkemelerine Kazf ve Hakaret Suçları Sebebiyle Başvuranların Cinsiyeti

İncelenen kazf ve hakaret suçları sebebiyle mahkemeye başvuranların %76’sını erkekler %24’ünü de kadınlar teşkil etmektedir. Buna göre kazf ve hakaret suçlarının çoğunlukla erkekler tarafından gerçekleşmiş, ancak kadınlar da dikkate değer bir oranda bu suçlara iştirak etmiştir. Ancak bu grafikte kazf ve hakaret suçlarına başvuranların dini durumu gözetilmemiştir.

Grafik 2.7. İstanbul ve Üsküdar Mahkemelerine Kazf ve Hakaret Suçları Sebebiyle Başvuranların Dinî Durumu

Davayı açan kimsenin dinî durumu gözetilerek oluşturulan bu grafikte kazf ve hakaret suçları sebebiyle mahkeme başvuran kimselerin dinî durumu gösterilmektedir. Bazı davalarda taraflar Müslüman olmakta bazılarında zimmiler yer almakta bazılarında ise bir taraf Müslümanken diğer tarafta zimmiler bulunmaktadır. Hakaret ve affedilen davalarda bir tarafın Müslüman diğer tarafın zimmi olması daha sıklıkla görülmektedir. Zimmilerin arasında cereyan eden bazı davaların şer'î mahkemelerinde hükme bağlandığı da görülmektedir.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin İslâm hukukunu tatbiki meselesi uzun süredir tartışma konusu olmuştur. Halil İnalcık, Fuad Köprülü, Kraelitz Greinfenhorst, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Uriel Heyd, C. Snouck ve Ignaz Goldziher gibi bazı Osmanlı hukuku ve tarihi araştırmacıları bu devletin İslâm hukukunu uygulamadığını hatta pratikte uygulanan hukukun İslâm hukuku ile birbirinden farklı olduğunu iddia etmişlerdir. Buna mukabil birçok İslam-Osmanlı hukuk araştırmacısı Osmanlı Devleti'nin İslâm hukukunu hem ceza hem de diğer alanlarda tatbik ettiği görüşündedir. Kazf ve hakaret suçları bağlamında incelediğimiz şeri sicillerden Osmanlı devleti hukuku ile ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1) 16. ve 17. yüzyıl İstanbul ve Üsküdar mahkemelerinde yer alan kazf ve hakaret davaları araştırılmıştır. Toplamda kazf ve hakarete ilişkin 125 dava yer almakta olup bunların bir kısmı kazf, çoğunluğu ise hakaret davalarıdır. Kazf temelli davalardan iki tanesine had cezası, bir tanesine ta'zir cezası verilmiştir. Davası tarafından ispat edilemeyen davaların sayısı ise beş olarak kaydedilmiştir.

2) Had uygulanan kazf davaları, Hanefi hukukunca ileri sürülen şartları tamamen taşımaktadır. Nitekim kazf haddinin uygulandığı davada mahkeme önce şahit istemiş, sonra da şahitlerin doğru sözlü olup olmadıklarını ortaya koymak için tam 29 kişinin ifadelerine başvurarak tezkiye yapmıştır. Tüm bunlardan sonra mahkeme kazf cezası vermiştir. Bu açıdan Osmanlı Devlet mahkemelerinin kazf suçunun tespitinde son derece titiz davranarak suç hakkında araştırmalar yapmış ve suç sabit olduğunda kazf haddini uygulamıştır. Bir davada ise kazf suçu Hanefi mezhebine göre ispat mahiyeti taşımayan nükûl ile ortaya konulduğu için ta'zir cezası uygulanmıştır. Bunun dışındaki bazı kazf suçları ise mahkemede yargılanan tarafların herhangi bir delil getirememesi sebebiyle sadece kayıt altına alınmıştır.

3) Hakaret suçlarına ise çoğunlukla ta'zîr cezası takdir edilmiş ve bu davaların bazıları şahitlerle bazıları ise nükülle bazıları da ikrarla sabit olmuştur. Bazı hakaret suçları ise davadaki tarafların herhangi bir delil sunamaması sebebiyle sadece kayıt altına alınmıştır. Bunun dışındaki hakaret suçlarında ise af ve sulh olunan örnekler yer almaktadır.

4) Osmanlı Devleti ta'zîr cezalarını çeşitli şekillerde uygulamaktadır. İncelediğimiz 16. ve 17. yüzyıl İstanbul ve Üsküdar mahkemeleri neticesinde Osmanlı bazı hakaret davalarında suçluyu meslekten ihraç ederek ta'zîr cezası öngörmektedir. Benzer şekilde mahallede insanlara huzursuzluk çıkartan ve ahalisine hakarete bulunan kadınları da mahalleden sürmüştür. Bunun dışındaki bazı davalara ise kalebentlik cezası verdiği görülmektedir. Bu anlamda meslekten yahut mahalleden ihraç ve kalebentlik başta olmak üzere Osmanlı Devleti hakaret davalarına farklı şekillerde ta'zîr cezası ile hükmetmiştir.

5) İncelediğimiz İstanbul ve Üsküdar mahkemeleri kazf ve hakaret suçları bağlamında mahkemeye başvuran kimselerin %76'sını erkekler %24'ünü kadınlar oluşturmaktadır. Bu anlamda kazf ve hakaret suçlarında daha çok erkekler bulunmakta ve kadınlar da bu suçlarda belirli ölçüde yer almaktadır. Ayrıca incelenen davaların %72'sini Müslümanlar, %28'ini de zimmiler teşkil etmektedir. Hakaret davaları çoğunlukla zimmiler arasında cereyan ederken her iki tarafın Müslüman yahut taraflardan birinin Müslüman diğerinin de zimmi olduğu affedilen yahut sulh olunan davalar nadiren bulunmaktadır.

6) Şer'î mahkemelerinde çoğunlukla Müslümanların davaları hükme bağlandığı gibi zimmiler yahut Müslüman ile zimmi arasında meydana gelen davalarında görüldüğü anlaşılmaktadır.

7) Sonuç olarak Osmanlı Devleti'nin pratik hukukunu gösteren şer'î sicillerdeki kazf ve hakaret davaları incelendiğinde ve klasik fıkıh eserlerinde yer alan kazf ve hakaret suçlarının şartları ile mukayese edildiğinde aralarında bir tezat olmadığı ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Afyoncu, Erhan. *Osmanlı Padişahları*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2019.
- Akgündüz, Ahmed. *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*. İstanbul: Osav, 1990.
- Akgündüz, Ahmed. *Şeyhü'lislâm Ebüssu'ûd Efendi Fetvaları*. İstanbul: Osav, 2018.
- Akgündüz, Ahmet. "Ebüssu'ûd Efendi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10:365-371. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Akgündüz, Said Nuri. *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017.
- Aktan, Hamza. "Kazf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25:148-149. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Altın, Abdulkadir - Pakırdağ, Nedim. *İstanbul Kadı Sicilleri 68 Üsküdar Mahkemesi 396 Numaralı Sicil (H. 1150-1151 : M. 1737-1738)*. ed. Coşkun Yılmaz. Üsküdar, İstanbul: Kültür A.Ş., 2019.
- Altın, Abdülkadir vd. *İstanbul Kadı Sicilleri 81 Üsküdar Mahkemesi 531 Numaralı Sicil (H. 1204-1207:M. 1790-1793)*. Üsküdar, İstanbul: Kültür A.Ş., 2019.
- Apaydın, H. Yunus. "Şahit". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38:278-283. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Arslan, Emine. "Osmanlı Dönemi Nuküllü Fetvâ Mecmuaları". *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları* 5 (2008).
- Atar, Fahrettin. "Fetva". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12:486-496. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Aydın, Bilgin - Tak, Ekrem. *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil (H. 919 - 927:1513 - 1521)*. ed. Coşkun Yılmaz. Üsküdar, İstanbul: İSAM Yayınları, 2008.
- Aydın, Mehmet Âkif. *Osmanlı Devleti'nde Hukuk ve Adalet*. Klasik Yayınları, 2021.
- Aydın, Mehmet Âkif. "Osmanlılar (Hukukî-Adlî Yapı)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33:515-521. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Aydın, Mehmet Âkif. *Türk Hukuk Tarihi*. Beta Basım Yayım, 2022.
- Aydın, Mehmet Âkif. "Osmanlı Hukuk Tarihçiliği ve Problemleri", içinde *Dünden Bugüne Osmanlı Araştırmaları*, editör Ali Akyıldız vd., 65-68. Ankara: İslam Araştırmaları Merkezi, 2023.
- Babayiğit, Beşir. "İslam ve Osmanlı Ceza Hukukunda Kazf Suçu". *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* XXII (2018).
- Bâbertî, Ebû Abdullâh Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-. *el-Înâye fî şerhi'l-Hidâye*. 10 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1489:1970.
- Bardakoğlu, Ali, "Osmanlı Hukukunun Şer'iliği Üzerine ". İçinde *Osmanlı* editör Hasan Celâl Güzel- Güler Eren, 412-417. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

- Bardakoğlu, Ali. "Eşkîya". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11:463-466. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Bardakoğlu, Ali. "Had". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14:547-551. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Başoğlu, Tuncay. "Ta'zîr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40:198-202. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Hüsrevcirdî el-. *es-Sunenu's-Sagîr*. thk. Abdulmu'tî Emîn Kalacî. 4 Cilt. Karaçi: y.y., 1410:1989.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukukî İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*. İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1988.
- Boynukalın, Ertuğrul. "Yemin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43:417-420. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâ'îl b. İbrâhîm el-BuHârî el-. *Sahîhu'l-BuHârî*. thk. Mustafa Dîb el-Bugâ. 7 Cilt. Dimaşk: Dâru İbn Kesîr; Dâru'l-Yemâme, 5. Basım, 1414:1993.
- Bursalı, Osman Safa. "Galata Ve İstanbul Mahkemelerinde Kefalet Sözleşmesinin Görünümleri, 1791-1795". *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları* 9 (Bahar 2010).
- Çağrı, Mustafa. "İftira". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21:522-523. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Çolak, Abdullah. *İslam Ceza Hukuku*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2020.
- Dağcı, Şamil. "Kıyas". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25:488-495. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Dağdaş, Yasemin - Berktaş, Zeynep. *İstanbul kadı sicilleri Üsküdar Mahkemesi 5 numaralı sicil (H. 930-936:M. 1524-1530)*. Üsküdar, İstanbul: İSAM Yayınları, 2010.
- Düzdağ, M. Ertuğrul. *Şeyhülislâm Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1972.
- Efendi, Mütercim Asım. *el-Okyânûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsu'l-Muhît*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2013.
- Ekinci, Ekrem Buğra. *Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2021.
- Emecen, Feridun. "Süleyman I". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38:62-74. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Erkut, Zekeriya. "Câhiliye Dönemi Ceza Hukuku ve İslâm Ceza Hukukuna Etkisi". Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi, 2022.
- Erol, Rasim. *İstanbul Kadı Sicilleri İstanbul Mahkemesi 12 numaralı sicil*. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi, 2010.
- Erturhan, Sabri. *İslam Ceza Hukuku*. Hikmetevi Yayınları, 2020.
- Erturhan, Sabri. *İslam Ceza Hukukunda İçtima*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2003.

- Fayda, Mustafa. "İfk Hadisesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21:507-509. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Görgün, Hilal. "Kraelitz-Greifenhorst, Friedrich von". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/287. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Güler, Nuray. *İstanbul kadı sicilleri Üsküdar Mahkemesi 14 numaralı sicil (H. 953-955:M. 1546-1549)*. ed. Coşkun Yılmaz. İstanbul: İSAM, 2010.
- Gültekin, Orhan. *İstanbul kadı sicilleri Üsküdar Mahkemesi 17 numaralı sicil (H. 956-963 : M. 1549-1556)*. ed. Coşkun Yılmaz. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi, 2010.
- Günelan, Rıfat vd. *İstanbul kadı sicilleri Üsküdar Mahkemesi 2 numaralı sicil (H. 924-927:M. 1518-1521)*. Üsküdar, İstanbul: İSAM Yayınları, 2010.
- Günelan, Rıfat. *İstanbul kadı sicilleri Üsküdar Mahkemesi 26 numaralı sicil (H. 970-971 : M. 1562-1563)*. ed. Coşkun Yılmaz. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi, 2010.
- Günelan, Rıfat. *İstanbul kadı sicilleri Üsküdar Mahkemesi 51 numaralı sicil (H. 987-988 : M. 1579-1580)*. ed. Coşkun Yılmaz. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi, 2010.
- Günelan, Rıfat. *İstanbul kadı sicilleri Üsküdar Mahkemesi 84 numaralı sicil (H. 999 - 1000 : M. 1590 - 1591)*. ed. Coşkun Yılmaz. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi, 2010.
- Günay, Hacı Mehmet. "Şüphe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39:263-265. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Halebî, İbrâhîm b. Muhammed b. İbrâhîm el-. *Mecme'u'l-enhur fî şerhi Mülteka'l-ebhur*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Halîl b. İshâk el-Cundî, Halîl b. İshâk b. Mûsâ Diyâuddîn el-Cundî el-Mısırî. *Muhtasarı Halîl*. thk. Ahmed Câd. Kahire: y.y., 1426:2005.
- Hallâf, Abdulvehhâb. *İlmi Usûlu'l-Fıkh*. 1 Cilt. Şam: Risalet, 2016.
- Hasanov, Eldar. "İslâm Hukuku ile Karşılaştırmalı Olarak Yahudi Hukukunda Zina ve Benzeri Cinsel Suçlar". Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007.
- Heyd, Uriel. *Studies in Old Ottoman Criminal Law*. ed. V. L. Ménage. Oxford: Clarendon Press, 1973.
- Hüseyin, Tekin Gökmenoğlu. *İslam Muhakeme Hukukunda Bir İspat Vasıtası Olarak Karine*. Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1997.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdulmelik b. Hişâm el-Himyerî. *es-Sîretu'n-Nebeviyye*. thk. Mustafâ es-Sakkâ v.dğr. 2 Cilt. Mısır: Mektebetu Mustafa el-Bâbî'l-Halebî, 1375:1955.
- İbnu'l-Humâm, Kemâluddîn Muhammed b. Abdulvahid b. Abdilhamîd b. es-Sîvâsî. *Fethu'l-kadîr*. 10 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Fıkr, 1389:1970.
- İbn Nüceym. *el-Eşbah ve'n-nezairu'l-fıkhiyye ala mezhebi'l-hanefiyye*. Çeviren Osman Bayder. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2022.

- İbrâhîm el-Halebî, İbrâhîm b. Muhammed b. İbrâhîm el-Hanefî. *Multeka'l-ebhur*. thk. Halîl İmrân el-Mansûr. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1419:1998.
- İnalcık, Halil. "Kanunnâme". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24:333-337. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- İnalcık, Halil. *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.
- İpşirli, Mehmet. "Şeyhülislâm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39:91-96. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- İşbilir, Ömer. "Kalebend". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. EK-2:5-7. Ankara: TDV Yayınları, 2019.
- Kahriman, Salih. *İstanbul Kadı Sicilleri İstanbul Mahkemesi 18 numaralı sicil*. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi, 2010.
- Kahveci, Nuri. *Ana Hatlarıyla İslam Ceza Hukuku*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019.
- Karaca, Yılmaz. *İstanbul Kadı Sicilleri 51 İstanbul Mahkemesi 10 Numaralı Sicil*. İstanbul: Kültür A.Ş., 2019.
- Karaca, Yılmaz. *İstanbul kadı sicilleri İstanbul Mahkemesi 3 numaralı sicil*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2010.
- Kâsânî, Alâ'uddîn Ebûbekir b. Mes'ûd b. Ahmed el-Hanefî el-. *Bedâ'i'u's-sanâ'i' fî tertîbi's-şerâ'i'*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2. Basım, 1406:1986.
- Kaya, Süleyman. *Fetâvâ-yı Feyziye*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2010.
- Kaya, Süleyman vd. *Behcetü'l Fetâvâ*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2012.
- Kaya, Süleyman vd. *Netîcetü'l Fetâvâ*. ed. es-Seyyid Hafız Mehmed b. Ahmed el-Gedûsî - es-Seyyid Ahmed Efendi. İstanbul: Klasik Yayınları, 2014.
- Kazan, Hilal- Yıldız, Kenan. *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 56 numaralı sicil (H. 990-991: M. 1582-1583)*. ed. Coşkun Yılmaz. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi, 2010.
- Kılavuz Eser, Esra. *Fetâvâ-yı Ali Efendi*. 2 Cilt. İstanbul: İsar Yayınları, 2021.
- Kılıç, Hüseyin. *İstanbul Kadı Sicilleri Bâb Mahkemesi 54 numaralı sicil*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2011.
- Koca, Ferhat. "Fetvahâne". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12:496-500. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Koçak, Muhsin. "Ehliyeteye Tesiri Açısından Sarhoşluk", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1991.
- Köprülü, Mehmed Fuad. *İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*. İstanbul: Ötüken, 1983.
- Köse, Saffet. "Netîcetü'l-Fetâvâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/26-27. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Kubbealti Lugati. "Bedid". Erişim 23 Ocak 2024. <http://www.lugatim.com/s/bedid>

- Kudûrî, Ebû'l-Huseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî. *Muhtasarü'l-Kudûrî fî'l fıkhi'l-Hanefî*. thk. Kâmil Muhammed Muhammed 'Uveyda. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1418:1997.
- Mâlik b. Enes, Ebû Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî. *el-Muvattâ'*. thk. Muhammed Mustafâ el-A'zamî. 8 Cilt. Abu Dabi: Muessesetu Zâid b Sultân, 1425/2004.
- Manzur, Ibn. *Lisânü'l-Arab*. Kahire: Daru'l Meârif, 2016.
- Mâverdî, Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed el-Basrî el-. *el-Hâvî'l-Kebîr fî Fıkhi Mezhebi'l-İmâmî's-Şâfi'î ve huve Şerhu Muhtasari'l-Muznî*. thk. eş-Şeyh Alî Muhammed Me'ûd - eş-Şeyh Âdil Ahmed Abdulmevcûd. 19 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1419-1999.
- Menekşe, Ömer. *XVII ve XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde hırsızlık suçu ve cezası*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998.
- Merğînânî, Ebu'l-Hasen Alî b. Ebûbekr el-Ferğânî el-. *Bidâyetü'l-mubtedî fî fıkhi'l-İmâm Ebî Hanîfe*. Kahire: Mektebetu ve Matbatu Muhammed Ali Sabah, ts.
- Merğînânî, Ebu'l-Hasen Alî b. Ebûbekr el-Ferğânî el-. *el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti'l-mubtedî*. thk. Tallâl Yûsuf. 4 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts.
- Mevsilî, Ebu'l-Fadl Abdullâh b. Mahmûd el-Hanefî el-. *el-İhtiyâr li-ta'lîl'l-Muhtâr*. thk. Abdullatîf Muhammed Abdurrahmân. 5 Cilt. Beyhut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1426:2005.
- Midilli, Muharrem. *Klasik Osmanlı Ceza Hukukunda Şariat-Kanun Ayrımı*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2019.
- Muslim, Ebû'l-Hasen Muslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nîsâbü'rî. *Sahîhu Muslim*. thk. Muhammed Zuheyr en-Nâsır. 8 Cilt. Cidde; Beyrut: Dâru'l-Minhâc; Dâru Tavki'n-Necât, 1433.
- Örsten, Seda. "Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Fetvâ Mecmuaları (Fatwa Collections as a Source of Ottoman Legal History)". *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları* 4 (2007), 29-40.
- Özen, Şükrü. "Osmanlı Dönemi Fetva Literatürü". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 3:5 (2005), 249-378.
- Schacht, Joseph. *An Introduction to Islamic Law*. New York: Clarendon Press, 1983.
- Sivridağ, Abdullah. *İstanbul Kadı Sicilleri 56 İstanbul Mahkemesi 20 Numaralı Sicil*. İstanbul: Kültür A.Ş., 2019.
- Şahin, Osman vd. *İslam Hukuku*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2023.
- TCK, Türk Ceza Kanunu. *Resmî Gazete* 25611 (10 Ekim 2004). Erişim 25 Şubat 2024.
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Tosun, Mebrure - Yalvaç, Kadriye. *Sumer-Babil-Asur Kanunları ve Ammu-Şaduga Fermani*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2002.

- Udeh, Abdülkadir. *Seküler Ceza Hukuku Kurumlarıyla Mukayeseli İslam Ceza Hukuku*. çev. Ali Şafak. İstanbul: Kayihan Yayınları, 2012.
- Uğur, Yunus. “Şer‘iyye Sicilleri”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39:8-11. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Vankulu, Mehmed Efendi. *Vankulu Lügati*. 2 Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2014. http://ekitap.yek.gov.tr:urun:vankulu-lugati--takim-2-cilt-_587.aspx
- Yakut, Esra. “Tanzimat Dönemi’ne Kadar Osmanlı Hukuku’nda Taziri Gerektiren Suçlar ve Cezaları”. *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları 2* (Güz 2006).
- Yener, Ayşe Betül. *Osmanlı Şer'iyye sicillerinde ve fetva mecmualarında içki içme suçu ve cezası*. Sakarya: Sakarya Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Yıldırım, Enbiya. “Mulâane Ayetlerinin Nüzûl Sebebi”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 5:1 (2001).
- Yıldız, Kenan. *İstanbul Kadı sicilleri Üsküdar Mahkemesi 9 numaralı sicil (H. 940-942:M. 1534-1536)*. ed. Coşkun Yılmaz. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi, 2010.
- Yıldıztaş, Mümin - Kahrıman, Salih. *İstanbul Kadı Sicilleri 76 İstanbul Mahkemesi 25 Numaralı Sicil*. İstanbul: Kültür A.Ş., 2019.
- Yılmaz, Coşkun. *İstanbul Kadı Sicilleri 57 İstanbul Mahkemesi 22 Numaralı Sicil*. İstanbul: Kültür A.Ş., 2019.
- Yılmaz, Mustafa vd. *İstanbul Kadı Sicilleri 70 Üsküdar Mahkemesi 403 Numaralı Sicil (H. 1154-1155 : M. 1740-1742)*. ed. Coşkun Yılmaz. Üsküdar, İstanbul: Kültür A.Ş., 2019.
- Yılmaz, İbrahim. “İslâm Hukukunda Kamu Otoritesinin Mubahı Sınırlandırmaya Yönelik Tasarruflarının İctihad Teorisindeki Yeri”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*. 35 (2020): 163-189.
- Zeyleî, Cemâl ed-Dîn, Ebû Muhammed Cemâl ed-Dîn Abdullâh b. Yûsuf b. Muhammed ez-Zeyleî ez-. *Nasbu'r-Râye li'Ehâdîsi'l-Hidâyeti mea Hâşiyetihî Buğyeti'l-Elme'î fî Tahrîci'z-Zeyleî*. thk. Muhammed Avvâme. 4 Cilt. Beyrut; Cidde: Muessesetu'r-Reyyân li't-Tabâati ve'n-Neşri; Dâru'l-Kible li's-Sekâfeti'l-İslâmiyyeti, 1418:1997.